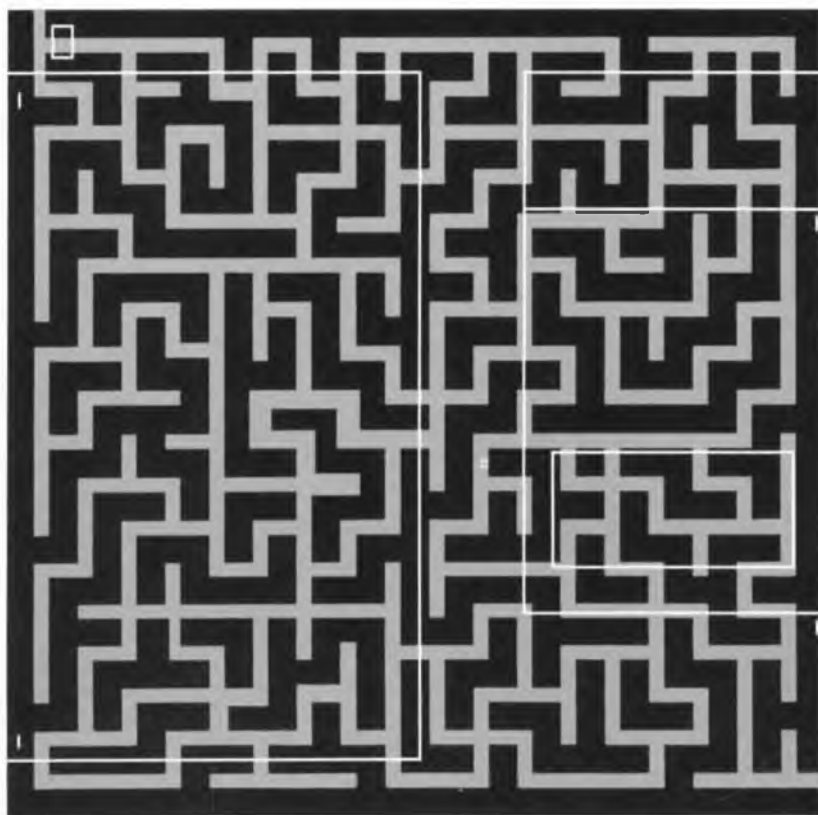

JON BING

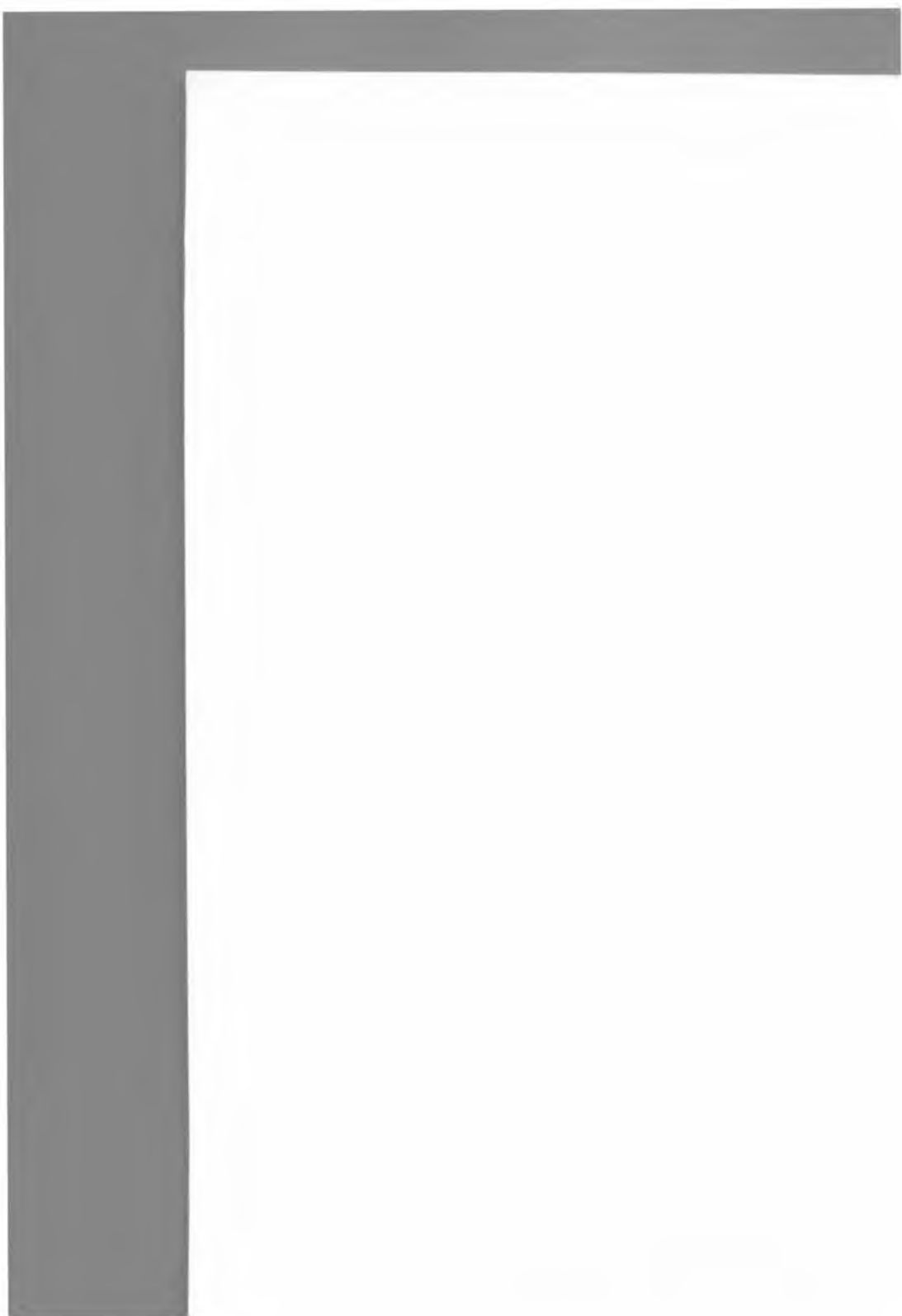
**RETTSLIGE ASPEKTER VED
DIGITAL KRINGKASTING**

COMPLEX 6/97
INSTITUTT FOR RETTSINFORMATIKK

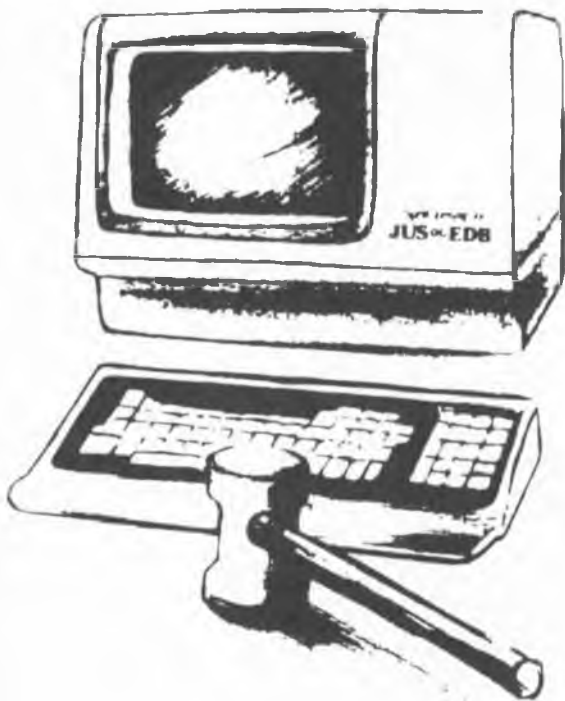
Tano·Aschehoug

Norsk forening for
JUS og EDB

Postboks 6728, St. Olavs plass, 0130 OSLO

Postgiro 0813 5139654 Bankgiro 8200.42.49727

Foreningen står bl.a. for
salget av CompLex-heftene

**Enkel og hurtig tilgang til
offentlige informasjonsdata
- en forutsetning for
effektiv saksbehandling og
riktige beslutninger**

Statens Datasentral er Norges ledende databasevert for offentlig informasjon.

Vi formidler opplysninger fra Løsøreregisteret, Det sentrale personregister, Motorvognregisteret, Tinglysingsdata og Lovdata, for å nevne de viktigste.

I tillegg til alle tjenester for online bruk av basene, bistår vi selvsagt også med satsvise datauttak.

Ta kontakt for nærmere opplysninger!

**- sikker vei til
sikker informasjon**

Statens Datasentral a.s
Ulvenveien 89 B, 0581 Oslo
telefon 22 95 63 00

ADVOKATFIRMAET FØYEN & CO ANS

beskjeftiger 34 medarbeidere hvorav 21 advokater, fordelt på våre kontorer i Oslo og Asker.

Vi har spesialkompetanse i **EDB-, informasjonsteknologi, telekommunikasjon- og kringkastingsrett**. Vi yter dessuten bistand innen de fleste forretningsjuridiske disipliner, herunder agent- og mellommannsrett, lisensiering, opphavsrett, arbeidsrett, bygg- og entrepriserett, fast eiendom, generasjonskifte, arv, personrett, konkurranserett, markedsføringsrett og EU/EØS-rett, konkurs og gjeldsforhandlinger, miljørett, selskaps- og foretaksrett.

Partnere: Stein A. Føyen, Karl Marthinussen, Arve Føyen, Heikki Giverholt, Jostein Ramse, Karsten Øvretveit, Frode Müller, Geir Sand, Hans-Jørgen Arvesen

The logo for FØYEN features the word "FØYEN" in a stylized, outlined font. The letter "O" is replaced by a solid black circle.

ADVOKATFIRMAET FØYEN & CO ANS

C.J. Hambros plass 2 C, Postboks 6641 St. Olavs pl.

0129 Oslo, tel. 22 98 30 00, fax 22 98 30 10

E-mail: law@foyen.no

Asker: Postboks 253, 1360 Nesbru

tel. 66 84 52 80, fax 66 98 29 30

Oslo – Stockholm – London – Brussel – New York

Advokatfirmaet Selmer & Co. DA har 40 medarbeidere, hvorav 25 advokater og advokatfullmektiger. Firmaet yter advokattjenester hovedsakelig innen de forretningsjuridiske disipliner omfattende bl.a. kontraktsrett, selskapsrett, skatterett, aksje- og børsrett, arbeidsrett, petroleumsrett, miljørett, gjeldsforhandling og konkurs, jus og EDB. Våre oppdragsgivere er i det vesentlige innenfor bank, finans, revisjon, industri, forsikring, shipping, energi, handel, entreprise og fast eiendom, forskning og utviklingsarbeid. Firmaet yter dessuten advokattjenester ved generasjonsskifte i familiebedrifter og bistand generelt innen arverett, familierett og skifterett.

Firmaet har en stor andel utenlandske oppdragsgivere og er tilknyttet Unilaw, en internasjonal sammenslutning av advokatfirmaer.

Asbjørn Berg Odd-Einar Christophersen Anne-Blanca Dahl Bjørn Kleiven
Jeppe Norman Cristian Selmer Jon Skjørshammer Roy M. Slettvold Synnøve Smedal
Svein Sulland Eilif Torma Sverre S. Tysland Lars Weyer-Larsen Trygve Øydne

Fullmektiger:

Arnt Angell Inger Ekker Bartnes Fredrik A. Borch Gunnhild Buestad
Morten Bøsterud Susan Halvorsen Ingebjørg Harto Jan Herud Margrethe Husebø
Geir Kruge Anne Helene Osberg

Firmaet har etablert traineeordning for studenter

ADVOKATFIRMAET

SELMER
& CO.

SELSKAP MED DELT ANSVAR

Kirkegt. 15, tlf. 22 42 64 90

Postboks 476 Sentrum, 0105 Oslo

A D V O K A T F I R M A E T
**BLOMSETH, KRISTIANSEN,
SOLBERG & VALE D.A.**

- ✓ IT-rett
- ✓ Telekommunikasjonsrett
- ✓ Medie- og opphavsrett
- ✓ Selskapsrett
- ✓ Skjønns- og ekspropriasjonsrett
- ✓ Eiendoms- og boligrett
- ✓ Arbeidsrett
- ✓ Anglo-amerikansk rett

Tlf.: 22 60 85 85

Pilestredet 57, 0350 OSLO – Fax 22 60 85 20

CompLex nr 6/97

Institutt for rettsinformatikk
Postboks 6702 St Olavs plass
0130 Oslo

Jon Bing

RETTLIGE ASPEKTER VED DIGITAL KRINGKASTING

Utredningen er laget på oppdrag av
Kulturdepartementets mediaavdeling
og Samferdselsdepartementets avdeling
for post og telekommunikasjon

Tano·Aschehoug

© Tano A.S. 1997
ISBN 82-518-3652-2

Institutt for rettsinformatikk's utgivelser i skriftserien CompLex er støttet av:

Lovdata
Kopinor

Fotografisk opptrykk ved
AiT Enger AS, Otta 1997

Forord

Denne utredningen er blitt til på oppdrag fra Kulturdepartementets medieavdeling og Samferdselsdepartementets avdeling for post og telekommunikasjoner.

Arbeidet har tatt lang tid. Utredningen ble avsluttet sommeren 1996, men av ulike grunner finner publiseringen først sted våren 1997. Det betyr at enkelte av de aktuelle eksemplene som gjengis innledningsvis, er noe farvet av at utviklingen i forhold til nettbaserte tjenester går svært raskt. Dette spiller imidlertid ingen rolle for den rettslige eller rettspolitiske diskusjonen i utredningen.

Utredningen gir et innblikk i den utvikling som kalles *konvergens* av ulike media. Mens det til nå har vært vanlig å regulere ulike media som "kringkasting", "film", "trykt skrift" osv, samler informasjonsteknologien disse i multimediauttrykk, hvor Internets tjeneste kjent som "World-Wide Web" er hovedeksponenten. Den utfordring som utviklingen slik skaper for gjeldende regulering av media, er hovedproblemstillingen i denne utredningen. Likevel er utgangspunktet tradisjonell kringkasting og reguleringen av denne. Tradisjonell kringkasting er i ferd med å bli til digital kringkasting, noe som beforder konvergensen mellom media.

Utredningen munner ut i et forslag om en omlegging av gjeldende regulering ved å gi en generell lov om "informasjonstjenester rettet til allmennheten", en avvikling av materiell regulering i tradisjonell kringkastingslovgivning, men opprettholdes av lovregulering av organisering av kringkastingsforetak og administrasjon av frekvensspektrumet. Dette vil også implisere en avskaffelse av konsesjon for kringkasting i nett, mens knappheten på frekvenser i radiospektrumet vil begrunne en opprettholdelse av administrasjon ved konsesjoner for utnyttelse av denne ressursen.

Ambisjonsnivået i utredningen er beskjedent. Det er en første tilnærming til klarlegging av de tema som må nærmere utredes i digitale omgivelser som er i sterk ending og utvikling. Den viser først og fremst at de rettspolitiske spørsmål knyttet til konvergens av media vil måtte vies stor oppmerksomhet i de nærmeste år.

IRI

Forfatteren vil gjerne benytte anledningen til å takke oppdragsgiverne for tillitsfullt samarbeid og mange nyttige diskusjoner under veis.

Smestad, mai 1997

Jon Bing

Innhold

1. OVERFØRING AV LYD OG BILDER	7
1.1 ANALOGE OG DIGITALE SIGNALER	7
1.2 FLERKANALTEKNIKK	10
1.3 SAMPLING	13
1.4 KRINGKASTING	15
1.4.1 Innledning	15
1.4.2 Digital lydkringkasting	17
1.4.3 Digitalt fjernsyn	25
2. KRINGKASTING PÅ FORESPØRSEL	29
2.1 DIGITAL KRINGKASTING I ANDRE LAND	33
2.2 OPPSUMMERING	39
3. DEFINISJONEN AV KRINGKASTING	47
3.1 GJELDENDE DEFINISJON	47
3.2 HVA SLAGS DATA?	51
3.3 KRITERIET OM AT FREMFØRINGEN SKAL SKJE FOR "ALLMENNHETEN"	52
3.4 KRINGKASTING OG SAMTIDIGHET	55
3.5 SERIELL FREMFØRING (ASYMMETRISK OVERFØRING) OG BRUKERINITIERING	62
3.6 KONKLUSJON OG FORSLAG	66
3.7 INTERNASJONALE BINDENDE DEFINISJONER AV KRINGKASTING	69
4. KONSESJON	73
4.1 INNLEDNING	73
4.2 BEGRUNNELSER FOR KONSESJONSPLIKT	74
4.2.1 Innledning: De to grunnleggende forutsetningene	74
4.2.2 Kulturpolitisk begrunnelse for konsesjon	76
4.2.3 Kontroll med eierstruktur gjennom konsesjon	78
4.2.4 Sikring av økonomi	80
4.2.5 Sanksjoner	85
4.2.6 Oppsummering	86
5. REKLAME	89
5.1 INNLEDNING	89
5.2 KVANTITETSGRENSEN	91
5.3 SENDING I BLOKKER	92
5.4 REKLAME RETTET MOT BARN	93
5.5 FORBUDET MOT REKLAME FOR POLITISKE BUDSKAP ELLER LIVSSYN	95

5.6	OPPSUMMERING	96
6.	PERSONVERN.....	99
7.	ANSVAR	111
7.1	INNLEDNING: ULIKE ANSVARSSITUASJONER	111
7.2	REDAKTØRANSVARET FOR KRINGKASTINGSSELSKAPER	114
7.2.1	<i>Innledning: Objektivt sivil- og strafferettslig ansvar</i>	<i>114</i>
7.2.2	<i>Det strafferettslige redaktøransvar for kringkastingssendinger.....</i>	<i>119</i>
7.2.3	<i>Det sivilrettslige objektive ansvar for kringkastingssendinger.....</i>	<i>123</i>
7.2.4	<i>Kort om de som deltar i den tekniske fremstillingen</i>	<i>124</i>
7.2.5	<i>En mulig løsning for det objektive ansvaret.....</i>	<i>126</i>
8.	EN LOV OM INFORMASJONSTJENESTER RETTET TIL ALLMENNHETEN?	131
8.1	KONSESJON FOR KRINGKASTING	131
8.2	KONSESJON FOR KABELNETT	132
8.3	INFORMASJONSTJENESTER SOM RETTER SEG TIL ALLMENNHETEN	135
8.4	KRINGKASTINGSLOVEN.....	137
8.5	SKISSE AV EN MULIG LOVSTRUKTUR	140

1. Overføring av lyd og bilder

1.1 Analoge og digitale signaler¹

Vi kan ta utgangspunkt i en lyd. Lyden forplanter seg fra kilden gjennom luften som en bølge, luftmolekylene vibrerer. Styrken i signalet betegnes som "lydtrykk", og bølgen kan gjengis f eks som nedenfor:

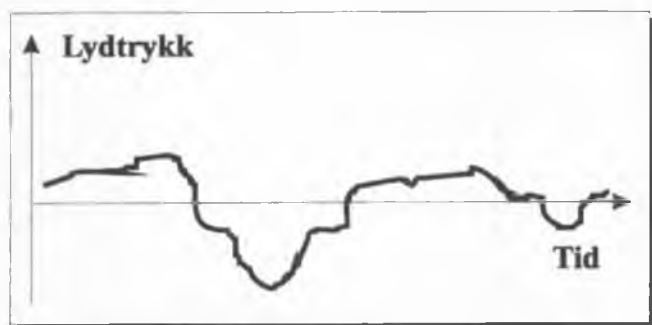

Fig 1-1 Akustisk talesignal

"Lydtrykk" kan beskrives ved hjelp av amplitude og svingehyppighet (frekvens). Amplituden måles gjerne i *desibel* (dB), mens frekvensen måles i *hertz* (Hz), dvs antall svingninger pr sekund.

Når dette overføres til et *analogt* signal i telenettet, vil strøm og spenning på overføringslinjen variere på samme måte som ved det

¹ Avsnittene 1.1-1.4 bygger i stor utstrekning på Jon Tidemand Ruud (red) *Teleteknikk: En innføring og oversikt* (2.utgave, 2.opplag), NKI Forlaget, Oslo 1989. I tillegg er fremstillingen supplert med opplysninger fra Aschehougs og Gyldendals *Store norske leksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo, 1980 og *Illustrert vitenskap* 1/1996.

akustiske signalet. Ved omformingen blir spenningen amplituden som varierer med en viss frekvens. Enheten som omformer talesignalet til et elektrisk signal, er den velkjente mikrofonen, og omforming fra det elektriske signalet til et talesignal skjer ved hjelp av den like velkjente høyttaleren.

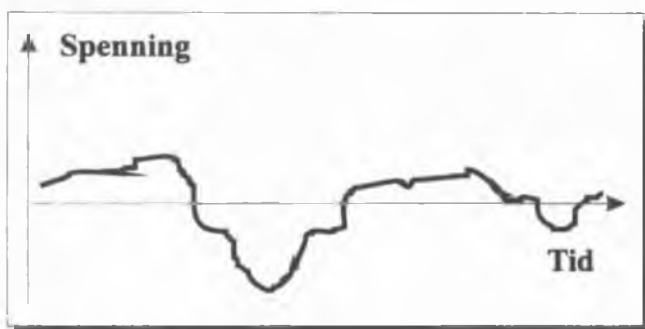

Fig 1-2 - Elektrisk signal

Etter en viss tid vil det elektriske signalet svekkes, og det sniker seg inn et støysignal. Hvis man forsterker det elektriske signalet som bærer talesignalet, vil man samtidig forsterke støysignalet, noe som kan redusere kvaliteten på overføringen merkbart.

Hvis det samme talesignalet skal overføres som et *digitalt* signal, vil man overføre det som et *pulssignal*. Dette vil i vårt tilfelle være et numerisk uttrykk for talesignalets amplitude og frekvens. Hver puls svarer til en bit,² siffer 1 til totallsystemet svarer til "puls", mens siffer 0 svarer til ingen puls. Fordelen er her at mottagerutstyret bare behøver å skille mellom to signaltilstander.

² Et akronym for "binary digit".

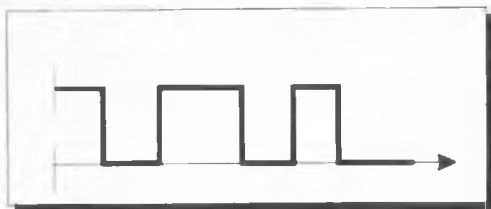

Fig 1-3 - Utsendt pulssignal

Men også pulssignalene vil påvirkes av støy, dessuten er signalene utsatt for forvrengninger fordi overføringslinjene demper signaler med ulik frekvens forskjellig.

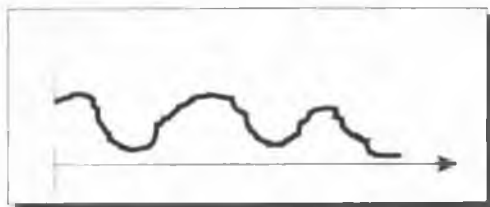

Fig 1-4 - Forvrengt pulssignal med støy

Imidlertid kan signalene gjenvinnes ved hjelp av en *regenerator*. Denne behøver bare å bestemme om det på det aktuelle tidspunkt ankommer en puls eller ikke.

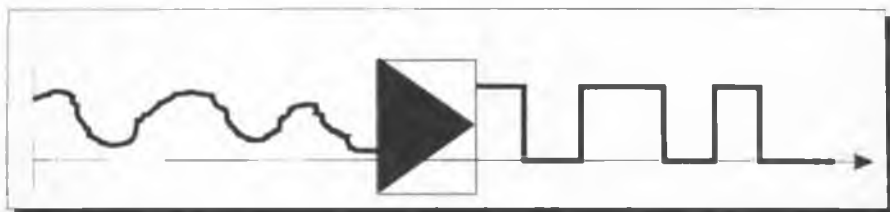

Fig 1-5 - Et pulssignal gjenvinnes sin opprinnelige form etter å ha passert en regenerator

Dersom enhetene ikke har for store mellomrom, kan signalet nå frem til mottager uten støypåvirkning, uansett lengde på overføringslinjen. Digital signaloverføring er derfor langt mindre kritisk enn analog overføring: Det er tilstrekkelig å gjenkjenne de to tilstandene "puls" eller "ikke puls", og digitale pulstog kan regenereres underveis.

Digitale signaler kan overføres i et analogt nett. Det forutsetter omforming (modulering) av de digitale signalene før de går ut på nettet, og en ny omforming (demulering) ved inngang til mottagermaskinen. En slik omformerenhet kalles gjerne et *modem* (modulator-demodulator).

Ved overføring av analoge signaler i et digitalt nett må det analoge, elektriske signalet omformes til et pulssignal, og en dekodingsenhet må foreta omforming i motsatt retning. Slike enheter kalles gjerne *A/D- og D/A-omformere* (analog/digital-omformere eller digital/analog-omformere).

1.2 Flerkanalteknikk

Fremstillingen foran synes å forutsette at et samband settes opp langs én fysisk linje. Men det finnes teknikker som tillater at flere samtidige samband fremføres i en og samme linje, dette kalles gjerne at en fysisk linje kan fremføre flere kanaler. Det finnes to hovedprinsipper for flerkanalteknikk, frekvensdelt multipleks (FDM) og tidsdelt multipleks (TDM).

I *analoge* transmisjonssystemer er flerkanalteknikken basert på analog signaloverføring og frekvensdelt multipleks. Dette er basert på at kabler og andre overføringsmedier har mulighet til å overføre et frekvensspekter som går fra tilnærmet 0 Hz til flere megahertz,³ mens en enkelt telefonforbindelse bare trenger et svært begrenset frekvensbånd. Man kan derfor formidle mange telefonsamband på samme linje ved å dele frekvensbåndet.

³ 1 Mhz svarer til 1 million svingninger pr sekund.

Det hørbare frekvensområdet går fra ca 20 Hz til ca 20 000 Hz, men bare en mindre del av dette er nødvendig for taletelefoni. Internasjonalt anbefales overføring i det såkalte talebåndet fra 300 til 3 400 Hz. En enkelt talekanal legger beslag på ca 4 kHz⁴ båndbredde. Hvis man derfor har et overføringsmedium som kan formidle frekvenser inntil f.eks. 400 kHz, vil det være plass til (400:4) 100 telefonkanaler. Dette forutsetter at hver enkelt forbindelse må flyttes oppover i frekvensspekteret, fra talefrekvensen til den plassen det skal formidles. Dette oppnås ved hjelp av bærefrekvensteknikk, og utstyret som realiserer dette, kalles bærefrekvensutstyr - betegnelser som bærefrekvenskanaler (BF-kanaler) og BF-nett brukes om slikt utstyr.

Et viktig element i BF-utstyret er en modulator (M) som inkorporerer dioder eller transistorer. Her blir talesignalet (f_t) blandet med en fast bærefrekvens (f_b) produsert av BF-utstyret. Det oppstår ulike kombinasjoner av de to signalene, bl.a. summen og differansen mellom frekvensene. I et etterfølgende filter (F), som kan bestå av spoler eller kondensatorer, blir bare det ønskede modulasjonsproduktet sluppet gjennom.

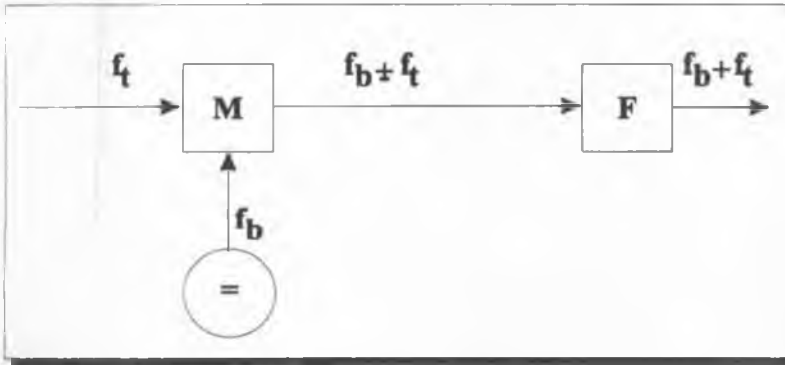

Fig 1-6 - Modulatorprinsipp

⁴ 1 kHz svarer til 1 tusen svigninger pr sekund.

Modulatoren er altså et hjelpemiddel til å legge talen i et ønsket frekvensbånd. I den andre enden må selvsagt signalet demoduleres tilbake til talebåndet. Ved oppbygning av et større transmisjonssystem vil 12 telefonkanaler plasseres i båndet 60-108 kHz,⁵ deretter blir 5 slike grupper moduleres videre opp og utgjøre en gruppe på 60 kanaler i det standardiserte båndet 312-552 kHz, deretter bygges en gruppe på 300 kanaler opp av fem 60-grupper og videre opp til 900 og 2 700 kanaler.

I Norge har de største transmisjonssystemene en overføringskapasitet på 18 MHz svarende til 3 600 telefonkanaler. Kanalene kan brukes til overføring av annet enn tale. Ved overføring av signaler fra en datamaskin, må disse moduleres fra digitale pulser til toner i talebåndet, dvs analoge signaler.

I digitale nett brukes tidsdelt multipleks. Her kobles kanalene til linjen i tidsrekkefølge, én om gangen. Derfor vil det i et bestemt øyeblikk ("tidsluke") bare overføres én samtale, men vekslingen mellom kanalene foregår så raskt at det skapes en illusjon av sammenhengende kontakt.

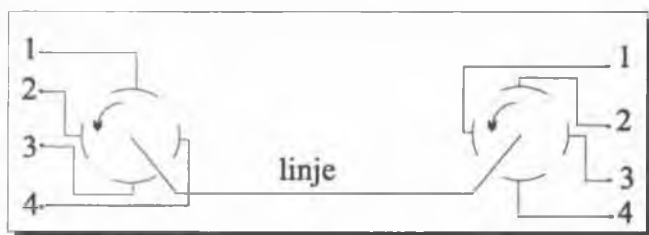

Fig 1-7 - Et firekanals system for tidsdelt multipleksing

Dette forenklede bildet antyder prinsippet. De to rotorene må naturligvis være synkronisert, ellers vil forbindelsen bli forstyrret. For å oppnå dette, sendes det synkroniseringssignaler mellom de to terminalene.

⁵ Dette er en CCITT-standardisert 12-gruppe.

1.3 Sampling

Ved tidsdelt multipleksning er det ikke nødvendig å overføre det analoge signalet hele tiden. Det er tilstrekkelig at signalet gjenskapes på talesiden som den kurveformen signalet hadde på sendersiden. Dette oppnår man ved å ta punktprøver – *sampler* – hvor man med jevne mellomrom registrerer talespenningen (eller spenningen som representerer annen lyd). For talebåndet er det tilstrekkelig at dette skjer 8 000 ganger pr sekund, noe som gir en avstand mellom punktprøvene på 0,0000125 sekunder eller 125 μ s.⁶ Et slikt signal består altså av en rekke med pulser, og kalles et *pulsamplitudemodulert* (PAM) signal. Etter punktprøvene oppstår et signal med amplitude og polaritet i samsvar med det analoge signalet. For å få tilbake det originale, analoge signalet må PAM-signalet på mottagerstedet sendes gjennom et lavpassfilter, som jevner ut pausene mellom hver sampling.

I pausene punktprøves de øvrige kanalene i systemet. Etter den europeiske standar for første ordens PCM-systemer (primærmultiplekssystemer) er det 32 kanaler, hvor 30 brukes til taletelefoni og de øvrige til signalering og synkronisering. Det analoge signalet kan anta alle øyeblikksverdier mellom null og det positive eller negative maksimum, dvs uendelig mange verdier. I praksis er det ikke mulig å angi punktprøven helt nøyaktig, og det er ikke nødvendig – det er tilstrekkelig å velge et rimelig antall faste spenningstrinn (nivåer) og avrunde resultat til nærmeste trinn: Dette kalles *kvantifisering*. Hvis man bruker en byte (8 bit), reserveres første totalt for å angi polaritet, de øvrige siffer gir i alt $2^7 = 128$ muligheter til å angi størrelse, noe som for dette formålet anses fullt tilstrekkelig.⁷

⁶ Forkortelsen for mikrosekunder.

⁷ Kvantifiseringen skaper etter dekoding et tilleggsignal. Denne støyen kan reduseres så mye at den ikke spiller noen praktisk rolle ved bruk av det som kalles uliniær kvantifisering, dvs at trinnene blir større ved sterkere signaler enn ved svake.

Etter en samplingsfrekvens (som svarer til én omdreining i Fig 1-7) med etterfølgende kvantifisering er alle kanaler flettet inn i hverandre. Over linje sendes da en kodet melding med åtte totaltall (én byte) for hver sampling i form av et unipolart pulstog, dvs at totaltall 1 representeres med en spenning med fast amplitude, mens verdien 0 representeres av fraværet av spenning. Fordi det analoge signalet overføres som en pulskode, kalles det PCM for "pulse code modulation". Kurveformen for koden 1 001 101 1 blir da som antydnet nedenfor:

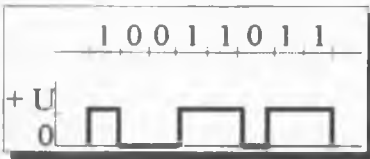

Fig 1.3-1 - Digitalt signal som kurve

I mottagerterminalen må da PCM-signalet dekodes til et PAM-signal, og deretter omformes til det opprinnelige lydsignalet.

For overføring i kabel er PCM-signalet mindre velegnet at tekniske årsaker. Derfor omformes det igjen til en spesiell linjekode,⁸ som gir et bipolar pulstog, hvor mesteparten av effekten ligger i et bredt spektrum omkring 1 MHz.

Også de digitale multiplekssystemene er bygget opp hierarkisk, i flere nivåer. Man starter med at 30 taletelefonkanaler settes sammen til en 30 gruppe (første ordens PCM-gruppe). Med disse 30 tidslukene (og 2 til synkronisering og signalisering), kommer man opp i en overføringshastighet på 32×64 kilobit pr sekund, eller omtrent 2 Mbit/s. I neste trinn blir fire slike grupper multiplekset sammen, tilsvarende 120 telefonkabler. Ved hvert nivå blir så kapasiteten økt med en faktor på 4, og overføringshastigheten øker med tilnærmet

⁸ Typiske koder vil være AMI- eller HDB3-kode.

samme faktor. Femte ordens nivå tillater overføring av 7 680 samtidige telefonkanaler med en overføringshastighet på 565 Mbit/s.

1.4 Kringkasting

1.4.1 Innledning

I eksemplene ovenfor har vi implisert at det er snakk om overføring i et nett for taletelefoni. Og dette skulle også være velegnet for å få frem prinsippene for analog og digital overføring. Men for kringkasting overføres signalene ikke bare i kabel (som for taletelefoni), men også i eteren.⁹ Radiobølger er elektromagnetiske bølger av samme natur som lys, men med lavere frekvens (15 000 Hz - 300 000 MHz). De stråler ut fra en antenne lik ringer i vann, og kan oppfanges av en annen antenne. Den matematiske teorien ble utviklet av Maxwell (1864), utstrålingen fra en antenne ble beregnet av Hertz (1887), og den praktiske utnyttelsen ble demonstrert av Marconi 1897. Det er vanlig å dele inn frekvensene i grupper:

	<i>Frekvens</i>	<i>Bølgelengde</i>
Meget lange bølger	15 - 30 kHz	20 000 - 10 000 m
Langbølger	30 - 300 kHz	10 000 - 1 000 m
Mellombølger	300 - 3 000 kHz	1 000 - 100 m
Kortbølger	3 - 30 MHz	100 - 10 m
Meterbølger	30 - 300 MHz	10 - 1 m
Desimeterbølger	300 - 3 000 Mhz	100 - 10 cm
Centimeterbølger	3 000 - 30 000 Mhz	10 - 1 cm

⁹ "Eter", eller "aether", er et svært arkaisk navn – det stammer fra den greske filosof Anaximander (585-525 f Kr), som mente at grunnsubstansen i verden måtte være et kontinuerlig, udelelig medium som oppfylte alt rom. Han mente at alt var skap av, og alt vendte tilbake til aether.

Millimeterbølger	30 000 - 300 000 Mhz	10 - 1 mm
------------------	----------------------	-----------

For de fire siste gruppene brukes ofte betegnelsene VHF, UHF, SHF og EHF – centi- og millimeterbølgene kalles ofte også *mikrobølger*. Radiobølger omfatter tradisjonelt lang-, mellom-, kort- og meterbølger.

Overføring skjer i prinsippet slik skissert ovenfor, men da i et annet frekvensspektrum. Koding av analoge til digitale lydsignaler skjer på samme måte.

På konferanser i 1952 og 1961 ble det planlagt at frekvensbåndet 87,5 - 100 MHz skulle gi landsdekning for to lydradioprogrammer. Det ble ikke tatt hensyn til stereosendinger eller distriktsprogrammer. Stereosendinger stiller større krav til feltstyrke, sammen med behovet for like- og nabokanalbeskyttelse og kravet til refleksfritt signal gjorde dette det nødvendig med flere frekvensomformere enn for monosendinger. Det samme gjorde distriktsprogramområdene, først og fremst fordi det ikke er mulig å unngå at enkelte områder ble dekket av mer enn ett program. I 1979 ble det internasjonalt godkjent at FM-båndet skulle utvides til 108 MHz, og det vurderes ny frekvensplan for hele båndet fra 88 til 108 MHz.

Overføring skjer i prinsippet slik skissert ovenfor, men da i et annet frekvensspektrum. Koding av analoge til digitale lydsignaler skjer på samme måte. Det er antydnet at multipleksing av digitale signaler vil gi 4-6 digitale kanaler for hver analog kanal.¹⁰

I forbindelse med innføring av stereosendinger, flere kanaler og desentralisering av programtjenesten har Norsk rikskringkasting tatt i bruk et eksklusivt programlinjenett som bruker et radiolinjesystem både på hovedstrekningene og avgreningene. Dette er konfigurert på to hovedradiokanaler i hver retning med en felles reserveradiokanal. Hver kanal har en kapasitet som svarer til 960 samtaletelefonsamband. De tre kanalene anvendes for tiden slik:

¹⁰ "NRK-lokomotivet inn i den digitale fremtiden", Nyhetsbrev 2/96:1.

Fjernsynskanal	* overføring av ett fjernsynsprogram * samtidig overføring av 5 lydprogramkanaler
Musikkanal	* overføring av inntil 15 lydprogramkanaler og 30 telefonkanaler
Reservekanal	* reserve for en av de to andre radiokanalene

Statens teleforvaltning er ansvarlig for frekvensforvaltning ved tildeling av frekvens til lokalradio mv etter teleloven § 5-2. Kulturdepartementet gir konsesjon for å drive kringkastingsvirksomhet etter kringkastingsloven § 2-1, og Statens medietilsyn overvåker at kringkastingselskapet innretter sin programvirksomhet etter gjeldende lover, forskrifter og betingelser stilt i konsesjonsvedtaket.

1.4.2 Digital lydkringkasting

Et notat om digital lydkringkasting (*digital audio broadcasting*) av 4.12.1996 er blitt sendt ut på høring. Begrunnelsen var bl a at FM-nettet ikke gir plass til flere kanaler, spektrumet mellom 87,5 og 108 MHz brukes i sin helhet av eksisterende radiostasjoner. Norsk rikskringkasting kan f eks ikke etablere flere landsdekkende radiostasjoner. Man er også opptatt av lyd kvaliteten som man ønsker skal kunne være tilnærmet den kvalitet man får fra kompaktplater med musikk – den beste kvaliteten får man i dag på NICAM stereo for fjernsyn, for radio vil slik kvalitet i praksis forutsette digital lydkringkasting. Forsøk med dette startet i Oslo-området våren 1994.

Digital lydkringkasting forutsetter en radiomottager med mikroprosessor som gjenskaper lydsignalene på grunnlag av de digitalt overførte dataene. Mottagerutstyret kan også være utrustet med en "tegnrute" for alfanumeriske data (tekst).

I Europa har arbeidet med å utvikle digital kringkasting vært organisert som en del av forskningsprogrammet EUREKA – EUREKA

147-konsortiumet ble etablert i 1987, og en spesifikasjon av formatet – ETS 300 410 – ble godkjent som europeisk standard i desember 1994. Det kan benytte frekvenser mellom 30 MHz og 3 000 MHz. For å dekke store geografiske områder er frekvenser under 300 MHz mest aktuelle, dette gir en maksimal avstand mellom senderne på 98 km, for mindre området kan frekvenser omkring 1 500 MHz benyttes med en maksimal senderavstand på 48 km (L-båndet).

De norske aktørene har vært Telenor, Norsk rikskringkasting, P4 og Statens teleforvaltning. Samarbeidet ble etablert 1990 mellom Telenor og Norsk rikskringkasting – senere er P4 og Nærradioforbundet kommet med. Man har siden april 1994 hatt prøvesendinger fra Tryvann og Jonsknuten (ved Kongsberg). Formålet har vært å vinne erfaring med utstyr, koding, sending på enfrekvensnett, analysere dekning under vanskelige topografiske betingelser og gi demonstrasjoner.

Ved digitalisering av lydprogrammer brukes liniærkoding som gir en bitstrøm på 1 536 millioner bit/s, noe som er en alt for høy hastighet til at den kan benyttes i et frekvenseffektivt radiosystem. Man har derfor utviklet komprimeringsteknikker som fjerner unødvendige data før overføring, og eliminasjon av de delene av signalet som ikke kan oppfattes av det menneskelige øre - det resulterende format kalles ISO/MPEG layer 2. En sammenligning mellom ulike kodemetoder angis nedenfor:

Referansekoding	1 536 kbit/s
Kompaktplate for musikk	1 411 kbit/s
NICAM	728 kbit/s
ISO/MPEG layer 2	192 kbit/s

I Norge finnes det i dag et frekvensnett med ca 2 700 etablerte senderpunkter, av disse noe mer enn 50 hovedsenderstasjoner, mens resten er omformere av forskjellig størrelse. Norsk rikskringkasting P1 dekker 99,9 % av befolkningen med 1 083 sendere eller omformere. P2 dekker 98,6 % med 668 sendere eller omformerne, og P3 har en

dekning på 95,5 % med 146 sendere eller omformere. P4 har en dekning på 91,5 % med 73 sendere eller omformere. Hovedsendere for digital lydkringkasting må sende på en høyere frekvens enn dagens FM-sendere med en effekt avhengig av senderavstander og eventuelle utfyllingssendinger. FM-båndet er i dag sprengt.

Ved digital lydkringkasting overføres hele tiden 2 400 kbit/s innenfor en båndbredde av 1 536 MHz, en såkalt DAB-blokk. Kapasiteten kan benyttes til lydprogrammer eller andre data. Det er definert fem beskyttelsesnivåer for å sikre korrigerende av feil ved signalforstyrrelse – det er antydning at nivå 3 og 4 vil bli de som brukes mest, da vil nyttekapasiteten være mellom 1 200 og 1 400 kbit/s. Bare noen hastigheter er standardisert, for lydoverføring brukes mellom 32 og 194 kbit/s for en monokanal,¹¹ for en stereokanal er det antatt at de vanligste hastighetene vil være 192, 224 eller 256 kbit/s. Med en gjennomsnittlig hastighet på 192 kbit/s kan det overføres 6-7 kanaler i hver "riksblokk". Kapasiteten bestemmes av tre faktorer:

- Lydkvalitet (bestemt fra studio)
- Feilbeskyttelse for signalforstyrrelse (kvalitet hos lytter)
- Overføring av tilleggsdata

En skisse viser hva slags senderskjema man kunne tenke seg for en nasjonalblokk.

¹¹ Det er også foreslått enda lavere hastigheter på 8, 16 og 24 bits/s pr monokanal.

1600-1700	1700-1800	1800-1900	1900-2000
Trafikkprogram	Sports- sending	Populær- musikk	Nyheter Nyheter, urdu
Aktuelt			
Forbruker- magasinet	Operette- timen	Stortingsdebatt	
		Barnetime	Nyheter
Nytt om film	Reportasje om doping	POP og ROCK	Gjester i studio
Dagens bok			
Alltid klassisk			
Aktuelt på samisk	Samisk sending		
Aktuelt på norsk			
RDS, programinformasjons, bildeoverføring			

I skissen er det antydnet at det sendes flere data enn de som representerer lyd. Dette kan være rettighetsopplysninger som:

- Kringkaster
- Musikkverk
- Tekster
- Utøver
- Programtype

Det kan også sendes data i form av tekst eller lyd som man kan motta på forespørsel, eksempler kan være:

- vær
- trafikkinformasjon
- sportsresultater
- valuta- eller børsinformasjon
- turistinformasjon

I tillegg kan det være andre former for data som formidles:

- Markedsføring (annonser, kataloger mv)
- Spill, ikke kommersiell annonsering
- Tjenester for bestemte grupper
- Tilgangskontroll (betalingsradio, lukkede brukergrupper)

Man antar at sluttbrukerutstyret i første omgang vil bli aktuelt i biler, deretter vil det komme hjemmemottagere, og endelig portable mottagere (rundt år 2000). De første mottagerne vil antagelig kombinere DAB og FM, og de første masseproduserte bilmottagerne ventes i 1997.

Fordelene ved digital lydkringkasting angis som følger:

- Lydkvalitet tilsvarende kompaktplater med musikk for mobile (bilradio), portable og stasjonære mottagere
- Interferensfri mottaking
- Kan utnyttes på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå
- Brukervennlige mottagere
- Automatisk innstilling av mottagere
- Utvidet utvalg av programmer (også tekst)
- Bedre utnyttelse av frekvensene enn FM
- Fleksibilitet fordi det blir flere programmer pr kanal

Sverige startet ordinære sendinger i Stockholm 27.9.1995 på grunnlag av Riksdagens vedtak av 19.5.1995 om innføring av digital lydkringkasting – Sveriges Radio sender 5 programmer med 224 kbit/s, og med en total kapasitet på 1 152 kbit/s. Sveriges Radio har fått tildelt hele nasjonalblokken (og kontrollerer multiplekseren for denne blokken med Teracom som eier av senderne) og 25-40 % av lokalblokken. Man tar sikte på utvidelse 1996 til Göteborg og Malmö (10 sendere) og vil da dekke 25-40 % av befolkningen, videre utvidelse i 1997 til 60-65 %, og ved utgangen av 1998 tar man sikte på å dekke 80-85 %.

Danmark har for tiden én sender i København. Danmarks Radio har fått 15 millioner DKK for å anskaffe 500 hjemmemottagere, og det er bevilget midler til et toårig forskningsprogram for å vurdere grensesnittet. Senderen eies av Tele Danmark.

Tyskland startet i 1995 forsøk i to delstater med utvidelse til ytterligere delstater høsten 1995, og med 3-5 000 deltagere i hver forsøk, totalt 20 - 25 000 mottagere og med formål å dekke 60 % av befolkningen (50 millioner) med 12-14 program og datatjenester. Landsdekning er forutsett i 2000.

England (BBC) startet også i 1995, frekvenser er reservert syv DAB-blokker. Man tar sikte på å dekke 60 % av befolkningen innen 1998. BBC tilbyr dagens fem programmer og en direkteoverføring fra parlamentet, kommentarer fra sportsarrangementer og BBC World Service. Man tar sikte på å lansere "BBC Now" fra 1996, en tjeneste på forespørsel.

Nederland vil dekke halvparten av befolkningen i løpet av 1995, og tilby elektronisk avis, navigasjons- og posisjoneringspestemmelse sammen med reiseinformasjon.

Det er antatt at 100 millioner vil kunne motta digital kringkasting høsten 1997, og at forsøksvirksomhet vil være i gang i Canada, Australis, Kina, India, Mexico og USA.

I Norge ble det etablert en "DAB-gruppe" i 1990 i samarbeid mellom Norsk rikskringkasting og Telenor,¹² senere er PÅ og Nærradioforbundet kommet med i arbeidet. Siden april 1994 har det vært prøvesendinger fra Tryvann og Jonsknuten (ved Kongsberg) – i dag overføres Norsk rikskringkasting P1, P2 og P3 sammen med "Alltid klassisk" og P4. Prøvesendingene er planlagt utvidet med en sender ved Halden og på Reinsfjell (Nordmøre) tidlig 1996.

I utredningen er fordelene ved digital lydradio oppsummert i syv punkter:

- Sikre mangfold av programmer (nasjonalt, regionalt og lokalt)

¹² Daværende Televerket.

- Utvikling av digitale tjenester og sikring av kringkastingsselskap med allmennkringkasting "en plass i den digitale æra"
- Gi kringkastere med jordbundne sendernett mulighet for konkurranse med satellitt eller kabel
- Utvikling av et effektivt marked
- Redusere etableringskostnadene for nye programtilbud
- Motvirke at ett selskap får monopol
- Utnytte frekvensspekteret best mulig

Argumentene mot å utvikle digital lydkringkasting er hovedsakelig knyttet til de merkostnader som dette vil få for sluttbrukerne, og en tvil om hvorvidt forbedret lyd kvalitet er et tilstrekkelig argument.

Det er påpekt at internasjonalt er det nå angitt hvilke frekvenser som kan benyttes til digital lydkringkasting i Europa, dette gjør spørsmålet om innføring av DAB i Norge til et spørsmål om hva disse frekvensene skal utnyttes til: Kringkasting eller overføring av data (f eks nedlasting av programmer, jfr nedenfor i avsnitt 2).

Det er derfor foreslått at digital lydkringkasting offisielt starter i 1998 med en dekning som svarer til minimum 70 % av befolkningen, og med den forutsetning av mottagere er tilgjengelig, primært mobile mottagere. Samtidig må planer for kanaler og tjenester være lagt, og tilleggstjeneste må minst svare til RDS¹³-tjenestene på dagens FM.

I juli 1995 ble det avholdt en frekvenskonferanse i Wiesbaden (Tyskland) med sikte på tildele én riksdekkende og én regional blokk til hvert geografisk område. For Norge er det antydnet at kanal 12D kan bli den riksdekkende blokken. I tillegg til Norsk rikskringkasting P1, P2 og P3 er det antydnet at man får riksdekning av Sami radio, "Alltid klassisk", "Alltid nyheter" (nyhets- og sportskanal) og en innvandrekanal.

For kanal 13 er de tre nederste blokkene disponert for forsvarets formål og vil ikke kunne bli tilgjengelig for digital lydkringkasting i overblikkbar fremtid, mens kanal 13D kan disponeres på grunnlag av

¹³ Radio Data Service.

gjensidige avtaler.¹⁴ Kanal 12A er ugunstig i Norge på grunn av at Norsk rikskringkasting har mange sendere eller omformere i kanal 11, og at NICAM-signalet strekker seg inn i overliggende kanal (dvs 12A). Man får derfor:

- 12 blokker i VHF-bånd 1 (47-68 MHz)
- 38 blokker i VHF bånd 3 (174-249 MHz)
- 9 blokker i L-båndet (1452-1467,5 MHz)

Dette gir da følgende forslag til frekvensplan for Norge:

Kanal 12 (223-230 MHz)				Kanal 13 (230-240 MHz)					
12A	12B	12C	12D	13A	13B	13C	13D	13E	13F
L-BÅNDET (1452-1467,5 MHz)									
LA	LB	LC	LD	LE	LF	LG	LH	LI	

Norge vil da være inndelt slik:

¹⁴ Dette gjelder bare i fredstid.

	<i>Frekvens</i>
Riksblokken	• 12D
Region	•
• Oslo, Akershus, Østfold og Vestfold	• 12C
• Hedmark, Oppland, Buskerud	• 13E
• Telemark, Vest-Agder, Aust-Agder	• 13F
• Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane	• 12B
• Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag	• 12C
• Nordland, Troms (til Lyngenfjorden)	• 13E
• Troms (fra Lyngenfjorden), Finnmark	• 12B

CEPT har antydnet at FM og analoge fjernsynssendinger kan opphøre i år 2020 med et mulig unntak for lokale analogsendinger.

For nærradioer er det argumentert for at en løsning for digitale sendinger bør kunne finnes på en egen frekvens for VHF, eller en egen frekvens i L-båndet omkring 1 500 MHz.

1.4.3 Digitalt fjernsyn

Fjernsyn overføres også ved radiobølger, men teknikken er mer komplisert – ikke bare lyd, men levende bilder skal overføres. Det opprinnelige bildet – ladbingsbildet – fokuseres på en plate i kamerarøret ved hjelp av en linse. En elektronstråle i kamerarøret styres slik at den søker over ladbingsbildet etter et linjemønster. Søkingen gir som resultat en elektrisk spenning som varierer nøyaktig på samme måte som lysstyrken langs den tversgående linjen i bildet som i dette øyeblikk avses.

Det finnes ulike standarder for fjernsynsbilder, Norge benytter 625 CCIR-standard,¹⁵ med den variasjonen som kalles PAL (Phase-Alternative-Line) – denne standarden brukes i de fleste europeiske land.¹⁶ Det vil si at bildet avses langs 625 linjer, og det foregår en komplett avlesning 25 ganger i sekundet. Omtrent 40 av disse linjene brukes ikke til å danne det vanlige fjernsynsbilde, men synkroniseringsdata mv.

Imidlertid tar disse “tekniske” signalene så liten plass at det finnes en ekstra kapasitet. Denne har ført til utvikling av tekstfjernsyn, som blir sendt på 22 av de 40 “tekniske” linjene. Denne teksten sendes digitalt, og fordi digitale signaler kan pakkes tettere enn analoge signaler (jfr ovenfor) er det mulig å sende flere hundre sider tekstfjernsyn. For å motta tekstfjernsyn, må sluttbrukerutstyret ha en dekode som kan skille billedsignaler fra tekstfjernsynsignaler – moderne apparater har lagringskapasitet for omtrent 1 000 tekstfjernsynssider. Den første prøvesendingen av tekstfjernsyn i Norge begynte 2.2.1983 med 40 sider.

Et bilde blir satt sammen av to delbilder som hvert består av halvparten av det totale antall linjer. I hvert delbilde avses kontinuerlig annenhver linje, slik at 312,5 linjer avses i løpet av $1/50$ sekund. Dette fører til en billedveksling med 25 helbilder pr sekund, og med rimelig lysstyrke på skjermen vil dette ikke virke flimrende.

Billedrøret i mottageren har en elektronstråle som søker over billedskjermen etter nøyaktig samme mønster som kamerarøret. Ved hjelp av styre- og synkroniseringsimpulser som er lagt til billedsignalet før det ble sendt fra studio, sørges det for at billedrøret skifter fra linje til linje, og fra bilde til bilde i samme takt som utsendingen. Skjermen i billedrøret er belagt med et luminescerende

¹⁵ CCIR er forkortelsen for Komiteen for radiokommunikasjon ved Den internasjonale teleunion (ITU).

¹⁶ Frankrike bruker en annen standard som også er tilpasset 625 CCIR, SECAM (Séquence à Memoire).

sjikt på innsiden som lyser opp når det treffes av elektronstrålen, og lysstyrken bestemmes av strålens intensitet.

Signalet blir tilsatt visse hjelpesignaler. For svart/hvitt fjernsyn gjelder dette først og fremst synkroniseringsimpulser som gjør det mulig for mottagerapparatet å skifte bilde og linje i takt med kamerarøret. Lydsignalet overføres ved frekvensmodulasjon av lydbærebølgen, og behandles etter samme prinsipper som lydkringkasting i en FM-mottager.

For farvefjernsyn tas det opp *tre* billedandeler i studio, ikke bare en andel som i svart/hvitt fjernsyn. Fargekameraet har tre kamerarør, og ved hjelp av speil og filtre mottar det ene røret bare den røde lysandelen, det andre bare den blå lysandelen og det tredje bare den grønne lysandelen – et såkalt RBG-signal. På grunn av en spesiell komprimerings- og modulasjonsprosess, beslaglegger ikke farvesignalet større båndbredde enn svart/hvitt fjernsyn.

I mottagerutstyret blir de tre farvede bildene så å si lagt oppå hverandre. Når øyet mottar lys i disse tre primærfarvene, får man en additiv farveblanding som oppleves som hele spektrumet, hvor den resulterende farve beror på hvor meget av hver primærfarve blandingen inneholder.

For et analogt billedsignal kreves det en båndbredde for hele overføringssystemet – fra kamera i studio til skjermen hos seeren – på 0 - 5 000 000 Mhz, dvs omtrent like stor kapasitet som samtidig overføring av 1 000 samtidige analoge taletelefonisamband. Følgende frekvensbånd disponeres i dag for fjernsyn i Europa:

Bånd	MHz	Kanalnummer
I	47 - 68	2 - 4
III	174 - 223	5 - 11
IV	470 - 582	21 - 34
V	582 - 862	35 - 69

Når det gjelder digitale fjernsynssendinger, foreligger det fra 1994 en rådsresolusjon fra Europaunionen som angir et omriss av politikken på området.¹⁷ Resolusjonen angir tre hovedprinsipper for politikken på området:¹⁸

“... ensuring fair and open competition ...”

“... protecting the interests of consumers ...”

“... minimizing the possibility of piracy ...”

Man ønsker å oppnå dette “by means of a consensus process involving all relevant economic agents, including broadcasting organizations”. Men hvis slik enighet ikke oppnås, eller det kreves av hensyn til konkurransevilkår, forbrukerinteresser eller “other significant public interests”, vil man være rede til å gripe inn med rettslige virkemidler.¹⁹ Det henvises eksplisitt til European Digital Video Broadcasting Project (art 4), som har skapt fremskritt, selv om noe endelig resultat ennå ikke er nådd.

Resolusjonen følger opp en rekke tidligere resolusjoner om høydefinisjonsfjernsyn (“high definition television” eller bare HDTV), jfr henvisninger i intimidasjonen. En av disse henvisningene er til et direktiv fra 1992²⁰ som i art 2(1) angir at for HDTV “that is not completely digital” skal bare standarden hd-mac brukes, mens for “completely digital transmissions receivable by viewers using domestic satellite receiving equipment, even if such transmissions are intended to be redistributed by cable networks” kan man bare bruke et system “standardized by the European Telecommunication Standards Institute” som ikke nærmere er spesifisert, og forøvrig ikke er regulert i resolusjonen.

¹⁷ Council Resolution of 27 June 1994 on a framework for Community policy on digital video broadcasting (94/C 181/02).

¹⁸ Resolusjonen pkt 2.4.

¹⁹ Resolusjonen pkt 3.

²⁰ Council directive 92/38/EEC of 11 May 1992 on the adoption of standards for satellite broadcasting of television signals.

2. Kringkasting på forespørsel

Fremstillingen ovenfor har bygget på den forutsetning at kringkasting funksjonelt sett vil være identisk uansett om overføringen skjer analogt eller digitalt: Den eneste forskjellen vil være at digital multipleksing er mer effektiv enn analog multipleksing, og at det derfor vil være mulig å overføre et større antall sendinger over samme kanal.

Imidlertid ligger den større utfordringen i at et "kringkastingsselskap" omdefinierer sin rolle til å bli et "programproduserende selskap", et selskap som ikke ser det som sin primære oppgave å *distribuere* programmene, men først og fremst å *produsere* programmene. Kringkastingsselskapet vil tillate distribusjon på ulike måter, spesielt nærliggende vil det være at programmene distribueres på forespørsel. Dette impliserer at programmene er tilgjengelig over et nettverk som formidler digitale signaler. Når en bruker ønsker å få programmet overspilt, gir brukeren en forespørsel om dette. Programmet formidles så til denne bestemte brukeren.

For så vidt gjelder selve signaltransporten, skjer den som omtalt ovenfor: Analoge signaler må konverteres til digitale signaler, og brukerens sluttbrukerutstyr (en mikromaskin,²¹ et fjernsynsapparat eller hva det nå måtte være) må ha muligheter for å konvertere de digitale signalene til analoge, på samme måte som fjernsynsapparater i dag må kunne konvertere tekstfjernsynets digitale signaler til alfanumeriske tegn på skjermen.

²¹ Ofte omtalt som en PC, dvs en "personal computer" – dette er en betegnelse som IBM innførte for sine mikromaskiner da de ble lansert 1982, og som etterhvert har fått en generisk betydning til tross for at det er et registrert varemerke for IBM.

Imidlertid har det vært begrensninger i overføringsteknikken. Hvis man er tilkoblet en kringkastingsstasjon over Internet, er det i utgangspunktet ikke mulig å sikre sanntids overføring. Her overføres lyd eller bilder som små datapakker som rutes individuelt gjennom nettet. Man har derfor ingen garanti for at pakkene kommer til brukerens utstyr i jevn takt slik at de vil generere en kontinuerlig strøm av lyd eller levende bilder.

I praksis vil derfor brukeren be om at et program skal nedlastes til eget sluttbrukerutstyr, og før f eks et radioprogram kan avlyttes, må hele programmet være nedlastet til brukerens faste magnetplatestasjon. Med et normalt modem med en overføringshastighet på 14,4 Kb/s over vanlig telefonlinje tar det en time eller vel så det å overføre et program på 20 minutter. For brukere som er knyttet til Internets sentrale del med høykapasitetsforbindelse tar imidlertid overføringen bare de 20 minuttene som programmet varer.

Norsk rikskringkastings program
 "Radionettet" ble opprinnelig lagt ut på
 Internet i form av korte utdrag på 6-7
 minutter nettopp på grunn av tregheten i

overføringshastighet. Imidlertid fikk man et stort antall henvendelser fra brukere i universitetsmiljøer (som er tilknyttet høyhastighetsnett) om utlegging av programmene i sin helhet. Dette skjedde i slutten av februar 1995 – initiativet kom fra redaksjonen, men høyskolelektor Børre Ludvigsen og hans studenter ved Distriktshøyskolen i Østfold spilte en vesentlig rolle i realiseringen av forsøket.

Et åpenbart relevant aspekt ved denne overføringsmetoden fra et opphavsrettslig perspektiv er at programmet nedlastes på sluttbrukers magnetplatestasjon, og der danner et eksemplar av programmet. Dette er forskjellig fra hva som skjer ved en konvensjonell overføring, hvor sluttbrukerutstyret (radio- eller fjernsynsapparat) bare gjengir programmet som en fremføring. Hvis sluttbruker får et eksemplar av

lydfilen, vil denne kunne være utgangspunkt for en ny og sekundær spredning, utenfor kontroll av det originære kringkastingsselskap.

I april 1995 lanserte Progressive Networks (USA) en teknikk for å overføre lyd i Internet. Datamaskinprogrammet RealAudio tillater sanntids overføring av lyd – det går bare sekunder fra man klikker på lydikonet til lyden faktisk kommer fra høyttalerne i sluttbrukers utstyr. Dette er også en løsning for brukere som bare er knyttet til Internet ved en oppkobling med forholdsvis lav overføringshastighet (14,4 Kb/s). I dette tilfellet blir det ikke nedlastet et eksemplar av lydfilen til sluttbrukers utstyr, noe som opphavsrettslig kan være interessant.

En gruppe studenter ved det daværende Universitetet i Trondheim skapte det første tilbudet på Internet av Norsk rikskringkastingens programmet. I begeistring over Kari Slaatsveens og Barbara Jahns program "Irma 1000" på P3 etablerte studentene våren 1994 egne Internetsider for dette programmet, og la disse ut på en tjenermaskinene til Uninett, nettverket for de akademiske institusjonene i Norge. Her ble det etterhvert samlet bilder, presseomtaler og annet som studentene klarte å fange opp, sammen med en diskusjonsgruppe for lytterne. Programmene ble etterhvert lagt ut som lydfiler for nedlasting, noe som i og for seg krevde stor tålmodighet fra brukernes side.

Det neste programmet som introduserte seg selv på Internet var "Rondo" – nettleverandøren Oslonett utformet sider på Internet, oppdaterte dem med supplerende materiale fra redaksjonen som ble kommentert av programlederen Petter Nome i hver sending. Omtrent 90 % av spørsmålene til publikumsgjesten i hvert program kom fra internetbrukere. Andre kombinasjoner av Internet og "Rondo" førte våren 1995 til stor oppmerksomhet rundt denne muligheten.

Etter åndsverkloven § 16, 2.ledd kan man gi forskrifter som tillater opptak (eksemplarframstilling) i undervisningsinstitusjoner av offentliggjorte åndsverk. En forholdsvis ny avtale som 70 kommuner har sluttet seg til, tillater disse å bruke alle programmer fra Norsk

rikskringkasting og TV2 i undervisningen for 8,30 kr pr elev i grunnskolen, og 11,20 kr pr elev i videregående skole. Vederlaget tilbakeføres til rettighetshaverne gjennom forvaltningsorganisasjonen NORWACO, som også er part i avtalen på vegne av rettighetshaverne. Denne avtalen kan også gjøres gjeldende for utnyttelse av programmer over Internet.

I løpet av 1995 etablerte nordiske allmennkringkastere en tilstedeværelse på Internet, en nordisk kontaktkomité er etablert, og denne hadde sitt første møte oktober 1995.²² I begynnelsen vil Internet bli brukt som et journalistisk verktøy, programinformasjon, markedsføring og publikumskontakt vil bli prioritert. Man vil deretter vurdere nyheter på forespørsel fulgt av radio og fjernsyn på forespørsel.

²² Einar Førde "Future forms of management of rights: Plans and possibilities for public service broadcasters in the new media", *EBU Copyright Symposium - Broadcasters in the Information Society*, European Broadcasting Union, Grand-Sacconex 1995 part 6.

Det er nå opplyst²³ at Norsk rikskringkasting vil starte prøvesendinger av fjernsyn over Internet. Direktesendingen Nordnytt er valgt ut til å sendes over nettet. Innslagene i hver sending markeres med ikoner, og man kan velge innslag ved å klikke på ikonet. Foreløpig er det opplyst at det bare er UNIX-maskiner som kan utnytte tjenesten, og de må også ha en tilknytning til Internet med høy kapasitet. Dette er en del av LAVA-prosjektet, som primært finansieres av Norges forskningsråd og hvor Norsk Regnesentral står for den praktiske gjennomføringen.

Den europeiske kringkastingsunionen (EBU) arbeider for å komme frem til en felles standard for merking av kringkastede programmer slik at man i fremtiden kna få et "elektronisk programblad" slik at seere og lyttere kan programmere sin mottager, f eks slik at man får melding hver gang det kommer sport på fjernsyn eller radio.²⁴

2.1 Digital kringkasting i andre land

Naturligvis skjer det også i andre land en omfattende forsøksvirksomhet med digital kringkasting i andre land – og i denne utredningen kan vi dessverre ikke gi noen tilfredsstillende oversikt.

Datamaskinprodusenten Sun har inngått samarbeid med det franske selskapet Thomson, som produserer fjernsynsapparater – Thomson multimedia Sun Microsystems Alliance.²⁵ Disse tilbyr en løsning som kalles "Open TV", en interaktiv løsning for

²³ *Aftenposten* 24.2.1996:5.

²⁴ "NRK-lokomotivet inn i den digitale fremtiden", *Nyhetsbrev* 2/96:1.

²⁵ Thomson Sun Interactive Alliance, 9 Place des Vosges, La Defense 5, F-92050 PARIS La Defense, Frankrike.

både kommunikasjon punkt-multipunkt og punkt-punkt, som bygger på erfaringene fra prosjektet Direct Satellite System.²⁶

Arkitekturen er bygget opp i fire lag: for det første en intepreter ("couche intepreteur") som oversetter den virtuelle koden i Open TV til kode som kan behandles av den aktuelle prosessoren. Det neste laget inneholder en "couche de bibliothèques" med grafiske bibliotek (pixels og vektorer), synkronisering (audio og video), manipulasjon av audio og video (MPEG-format), brukergrensesnitt, kommunikasjonsmoduler, dekomprimering og sikkerhet. Det tredje laget er en "couche noyau", som tar sikte på å sikre sanntidsbehandling for numeriske dekodere med grensesnitt mot operativsystem som Microsoft Windows eller Sun Solaris. Det siste laget er en "couche gestionnaires", dvs et lag med drivere for ulike anvendelser.

Systemet krever 15Kb for interpretere og, 400 Kb ROM for biblioteklaget. Adresseringen skjer ved 32-bit kode. Systemet er tilpasset tilknytning av periferiutstyr ved hjelp av PCMCIA.

Programmene er utviklet i ANSI C, noe som skulle sikre portabilitet, brukerprogrammer kan utvikles både på mikromaskiner kompatible med Microsofts og Suns operativsystemer. Arkitekturen er skissert nedenfor.

²⁶ Opplysningene i dette avsnittet bygger hovedsakelig på "OPENTV - Un Système d'Exploitation pour les Dédodeurs Numériques Interactifs", Thomson multimedia Sun Microsystems Alliance, Cannes 1996.

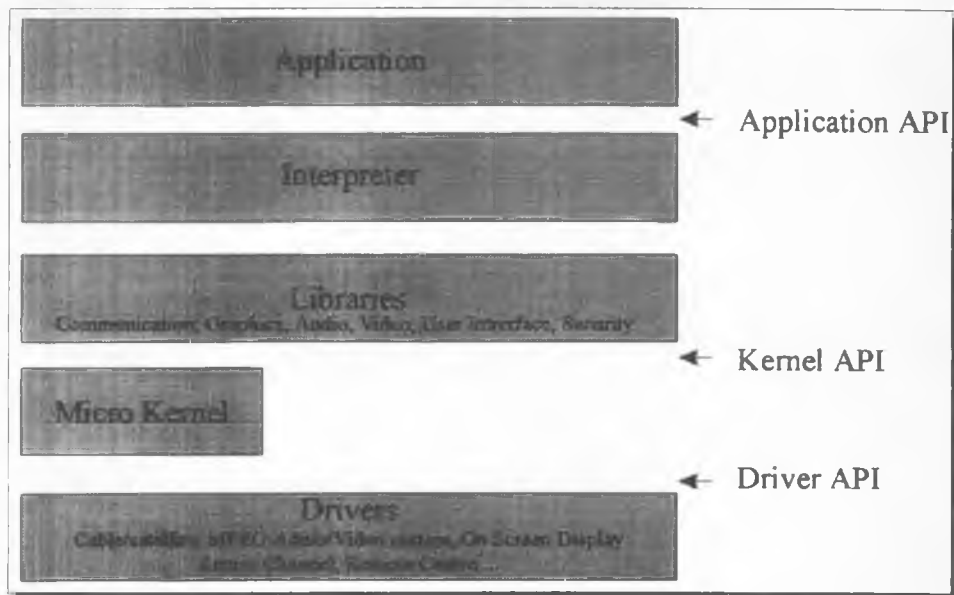

Fig 2.1-1 - Arkitektur for Open TV

Man antyder at systemet kan brukes til hjemmebank, interaktive abonnentstjenester, undervisningsprogrammer, videogram på forespørsel, interaktive spill, salg osv. Sendingene vil være kryptert ved en RSA-algoritme²⁷ med en offentlig og en privat nøkkel. Man tilbyr også grensesnitt mot programmer fra BroadVision Inc for transaksjonsorienterte systemer. Det er lagt betydelig vekt på sikkerhet og systemet inkorporerer Suns "elektroniske brannmur" SUNScreen.

Et fullt utbygget system kan skisseres som nedenfor:

²⁷ Konseptet med kryptering med offentlige nøkler ble oppfunnet av Whitfield Diffie og Martin Hellman i 1977. En annen gruppe informatikere, Ron Rivest, Adi Shamir og Leonard Adelman foreslo straks etter at primtallfaktorisering skulle brukes i det som i dag er kjent som krypteringssystemet RSA, etter initialene i etternavnene deres. De antok det ville ta millioner av år å faktorisere et tall på 130 siffer som var produktet av to primtall, uansett hvor stor databehandlingskraft som ble ødslet. De tok feil.

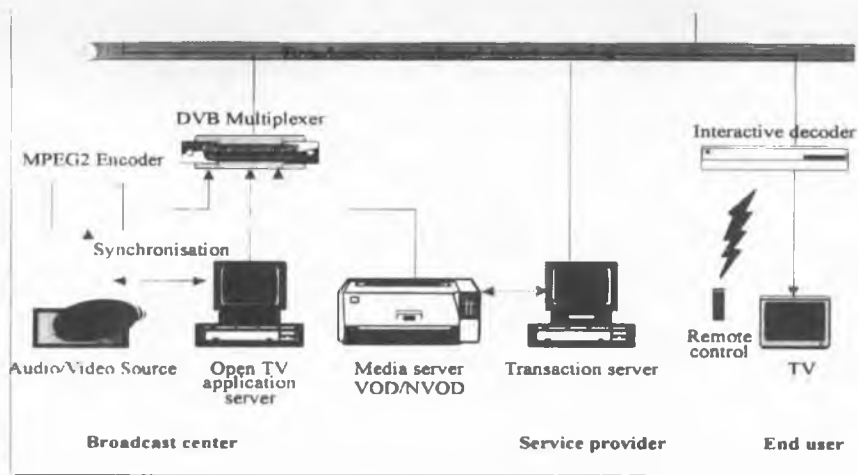

Fig 2.1-2 - OpenTV arkitektur for kabelnett - fra ende til ende

Systemer basert på dette konseptet utvikles for McCaw Cellular,²⁸ AirTouch og andre. Thomson og Sun kan i dag tilby en mediatjener med overføring av MPEG-2 format med en hastighet på 400 Mbit/s, noe som gir tilnærmet videogram på forespørsel. Tjenesten er i overensstemmende med normen for ATM OC-3 med grensesnitt svarende til AAL5 og ved bruk av lagringsprinsipper svarende til SCSI-2 RAID.

²⁸ Et selskap etablert av en av pionerene innen mobiltelefoni, Craig McCaw.

*Groupe France Télévision*²⁹ har lansert en tjeneste de kaller France supervision – La Chaîne 16/9. Innen denne tjenesten finnes månedsmagasinet *Cybervision* – *le magazine du multimédia* som spesielt skal ta opp nye multimediaprodukter og tjenester som f eks CD-ROM,

CDI, Internet, datamaskinprogrammer av alle slag, spill, skjerm-sparere osv – “[I]es autoroutes de l’information, les univers étranges des cybermondes figurent également au programme de *Cybervision*”.³⁰

Den franske Canal+³¹ har lansert et datterselskap, C:, i juli 1995.³² Denne tilbyr nedlasting av datamaskinprogrammer, C:DIRECT. Sluttbrukerutstyret kan være et fjernsynsapparat, men også en mikromaskin eller en Minitel-terminal. Nedlastingen skjer ved en

hastighet på 700 Kbit/s, og det opplyses at de nedlastede programmene er beskyttet ved en krypteringsteknikk som bygger på maskinutrustningen. Ved hjelp av en dekodeer kan abonnenter få tilgang til en katalog av programmer, som kan nedlastes. I de første seks månedene planlegges det et tilbud på omtrent 100 programtitler i måneden, deretter 2 000 – programmene er av forskjellig innhold: Spill, læring, kontorstøtte, programmeringsverktøy og multimediafiler

²⁹ Groupe France Télévision, 22, avenue Montaigne, F-75008 PARIS Cedex 08.

³⁰ Reklamebrosjyre omdelt på Milia, Cannes 1996.

³¹ Cosmos, 88/89 Quai Andre Citroen, F-7571 PARIS Cedex 15, Frankrike.

³² Allerede i mai 1994 ble det etablert en egen avdeling for aktiviteter knyttet til multimedia, en avdeling som vinteren 1996 har mer enn 50 medarbeidere.

(lyd og bilder). Alle programmer er tilgjengelig for demonstrasjon, dessuten vil man presentere tilbudet i egne fjernsynsprogrammer. I tillegg tilbys fjernsynsprogrammer, fra begynnelsen en "nearly-video-on-demand", som vil bli erstattet av en ekte tjeneste for videogram på forespørsel mot slutten av 1996. Tjenesten er tilgjengelig fra CANALSATELITE fra Astra 1D, men utvidelse til kabelnett mot slutten av 1996.

Flere selskaper tilbyr kompaktplater produsert på grunnlag av selskapets programmer. F eks tilbyr RAI international ³³ kompaktplater med historien om italiensk musikk fra romersk til vår tid, fremtredene italienske personer fra formgivningens verden mv, en introduksjon til det Italia turister ennå ikke har oppdaget og en kompaktplate med hemmelighetene til det italienske kjøkken.

Også BBC³⁴ lanserer i 1996 en serie med kompaktplater tidsnok til å fange opp julesalget. Dette vil være kompaktplater for barn, underholdning, naturfag, språk sammen med oppslagsverk. BBC lanserer seg også som en unik ressurs for arkivmateriale.

³³ RAI International, Largo Villy De Luca (Saxa Rubra), I-00188 ROMA, Italia.

³⁴ BBC Worldwide Limited, Woodlands, 80 Wood Lane, LONDON W12 0TT, England.

Discovery Channel tilbyr også sine multimediatjenester. Bildet er hentet fra en kompaktplate utgitt av Discovery Channel med eksempler på programmer,³⁵ men Discovery Channel er også tilgjengelig i digitalisert form gjennom Internet, bl a med tjenesten

“Rucksack”, en enkel for intelligent agent som gjennomfører nettressurser og sender beskjed tilbake som epost om det identifiseres materiale som svarer til de spesifiserte egenskapene.

2.2 Oppsummering

Oversikten ovenfor gir kanskje ett inntrykk av hva digitalisering av kringkasting kan bety i praksis. Eksemplene fra Norsk rikskringkasting og utenlandske kringkastingsselskapet antyder at det ikke er en bestemt utviklingsretning som velges, men at man forsøker flere muligheter samtidig. Det er nok for tidlig å angi hvilke alternativ som vil seire i kampen om sluttbrukere.

Dette notatet vil ikke ta for seg de opphavsrettslige aspektene. Men det kan være interessant å merke seg visse aspekter av opphavsrettslig relevans.

³⁵ *Multimedia Sampler*, Discovery Communications 1995. Gjengivelsen er av arbeidsstasjonens skjerm, fanget ved hjelp av Corel Capture 6.0, og etterbehandlet i Corel Draw 6.0.

For det første ser flere kringkastingsselskap informasjonsteknologi som en mulighet for *gjenbruk av egne programmer*, f eks ved at programmene gjøres tilgjengelig på kompaktplater – slik som eksemplene fra RAI og BBC ovenfor illustrerer. Også i Norge er det en kulturpolitisk vilje til å etablere et system som legger forholdene til rette for gjenbruk av programmer spesielt fra Norsk rikskringkastingsselskaps arkiv.³⁶ Dette plasserer kringkastingsselskapet som en produsent av ulike bærere av informasjon, typisk videogrammer eller kompaktplater. De opphavsrettslige spørsmålene ved gjenbruk krever sin avklaring, men i vår sammenheng er dette en gjenbruk som ikke reiser særlige spørsmål.

Dernest vil digitalisering kunne tillate *tidsdelt multipleksing*, noe som vil gjøre det praktisk mulig å sende flere programmer gjennom samme kanal. Hvis man benytter radiobølger (etersendinger) vil likevel antallet programmer være endelig, og også i kabel vil antallet være begrenset. Man vil få en økning av antallet programmer pr kanal (et multipel på f eks 8), men i *prinsippet* vil man fremdeles ha den situasjon at det er et endelig og begrenset antall frekvenser som samtidig kan formidles.

For det tredje vil programmer (både radio- og fjernsynsprogrammer) kunne legges ut som filer for *overføring på forespørsel*. Denne utviklingen forandrer kringkastingsselskapenes grunnleggende forretningside. Et kringkastingsselskap vil ikke lenger være karakterisert av at det produserer programmer for *distribusjon*, hvor selve distribusjonsnettet fremstår som det dominerende trekket. I stedet vil et kringkastingsselskap fremstå som en *produsent*, og det vil være hva slags programmer som produseres som eventuelt representerer forskjellen mellom et kringkastingsselskap og andre produsenter av video- og fonogrammer.

Kanskje det mest nærliggende vil være å se på nyhetsformidling, noe som forutsetter et omfattende nettverk av korrespondenter og

³⁶ Jfr Jon Bing *Gjenbruk av Norsk rikskringkastingsselskaps arkivmateriale*, Arbeidsnotat nr 8. Norsk kulturråd, Oslo 1996.

samarbeidende virksomheter i andre land. Allerede er det slik at man kan få inn denne formen for opplysninger over egen skjerm – som tekst, lyd eller bilde. Men karakteristikken “kringkasting” er ikke i dag reservert en bestemt form for formidling av bestemte kategorier av informasjon, og derfor er det heller ikke naturlig i rettslig sammenheng å omdefinere begrepet. Det eneste vi kan si er at den tredje måten for digital kringkasting opphever gyldigheten til tradisjonelle kriterier, og krever en gjennomgripende omvurdering av prinsippene bak dagens lovgivning.

Dette notatet tar ikke opp de opphavsrettslige problemstillingene, men likevel er det nærliggende å skissere et hovedproblem i forbindelse med digital formidling av åndsverk, spesielt “digital kringkasting”.

EUs direktiver nevner uttrykket “temporary reproduction” i flere sammenhenger, f eks i datamaskinprogramdirektivet art 4(a).³⁷ Dette uttrykket vil man *ikke* finne i den norske lovteksten som implementerer direktivet. Og det kan da lett også fremstå som noe av et paradoks – det karakteristiske ved et eksemplar er jo nettopp at det *ikke* er flyktig eller midlertidig. En viss bestandighet må kreves for at det skal kunne være et eksemplar: Et ark skrevet med blekk som ikke er lysekte, eller på fotografisk papir som eksponert for lys langsomt falmer vil man anse for å være eksemplarer, selv om de er midlertidige. Men et speil holdt opp foran et maleri vil gjengi dette så flyktig at speilbildet ikke kvalifiseres som et eksemplar.

Eksemplarfremstilling av et program skjer når f eks det kopieres fra diskett ned på fast magnetplatestasjon. Imidlertid har man *ikke* vært vant til å anta at det skjer eksemplarfremstilling ved eksekvering av programmet, når programmet hentes fra fast magnetplatestasjon og (helt eller delvis) lagres midlertidig i datamaskinens sentralenhet.

³⁷ Tilsvarende finner man “temporary or permanent reproduction” som en av rettighetshavernes beføyelser i utkastet til databasedirektivet art 5(a), jfr 7934/95 PI 40 CULTURE 56 CODEC 72.

For at en datamaskin skal kunne behandle data, må data være tilgjengelig i sentralenhetens fysiske minne, som gjerne omtales som RAM (for "random access memory"), og det er gjerne denne man omtaler når man sier at sentralenheten f.eks har 1 megabyte³⁸ (eller mer) minne i sentralenheten. RAM er kostbart, og de fleste datamaskiner har derfor forholdsvis lite minne. Når et program skal brukes, må det altså kopieres fra den faste magnetplatestasjonen og inn i sentralenhetens minne, hvor sentralenheten får svært rask tilgang til programinstruksjoner, data mv. Vanligvis har ikke maskinen tilstrekkelig plass i sentralenhetens minne til å kopiere hele programmet, og dessuten vil deler av et program som ikke er i bruk - f.eks program for utskrivning av dokumenter - bli skjøvet ut til fordel for annet, det skjer er prioritering av hvordan den knappe plassen skal utnyttes. Denne prioriteringen foretas av sentralenheten.

Moderne maskiner vil ha det som kalles et *virtuelt* minne. Programmer og data behøver bare å være i sentralenheten når prosessoren trenger dem. Derfor anvendes et program som vedlikeholder maskinadresser til data og programmer, slik at maskinen ikke behøver å lete etter det den trenger, men bare kan kopiere det rett ut fra den faste magnetplaten. Dette programmet (ofte kalt "virtual memory manager") arbeider bak kulissene, styrt direkte av operativsystemet, med det resultat at det for brukeren virker som om maskinen har langt mer minne enn det den faktisk har. Denne raske kopieringen til og fra fast magnetplate kalles "swapping". Den maskinen som brukes til å skrive denne artikkel har bare 48 Mb³⁹ RAM for sentralenheten,⁴⁰ men operativsystemets⁴¹ Virtual Memory Manager gir et virtuelt minne på 4 gigabyte. Brukeren vet altså rett og

³⁸ En byte er et mål for tegn - én byte består av 8 bit, og én bit er da ett totegn ("0" eller "1"). En bokstav, et tall eller et spesialtegn representeres typisk av en gruppe med 8 totegn, altså én byte.

³⁹ De som er vant med slikt, ser sikkert at det er et noe merkelig tall, dette har en spesiell forklaring, og er ingen skrivefeil.

⁴⁰ Sentralenheten er i dette tilfellet en Intel Pentium-prosessor.

⁴¹ I dette tilfellet Windows NT versjon 3.5.

slett ikke hva som akkurat “for tiden” - en tid som måles i nanosekunder - er kopiert inn i sentralprosessorens minne. Forholdet illustreres av den lille figuren nedenfor:⁴²

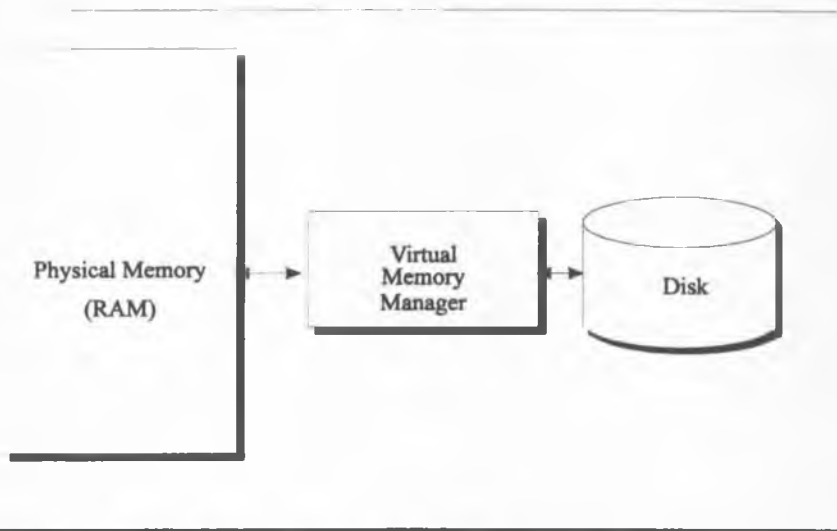

Fig 2.2-1- Forholdet mellom RAM og virtuelt minne

Denne tekniske forklaringen er ment som en begrunnelse for hvorfor tanken om “midlertidige eksemplarer” kan synes paradoksal. Med mindre det er snakk om små programmer eller dokumenter (i det aktuelle tilfellet er den absolutte øvre grense 22 megabyte), vil bare deler være til stede i sentralenheten. Hvis man gjør det eksperiment at man fjerner den faste magnetplatestasjonen mens man arbeidet med dokumentet, ville man oppleve at programmet sluttet å virke og at dokumentet i sin helhet ikke lenger er tilgjengelig. Eksemplaret i maskinens sentralenhet er altså ikke bare flyktig (i den forstand at det forsvinner når strømmen slås av og RAM avmagnetiseres), men også virtuelt (i den forstand at det bare er tilsynelatende til stede).

⁴² Figuren er hentet fra *Windows NT Architectural Overview* p 117.

Det forhold at opphavsrett ikke gjør eksekveringen av et program til en opphavsrettslig relevant beføyelse, har i den internasjonale diskusjonen tidligere vært omtalt som problemet med “use right”.⁴³ Debatten var da knyttet til et tidsdelt system⁴⁴ hvor flere brukere benyttet samme maskin, og hvor hver bruker hadde tildelt sin del av en sentral lagringsenhet. Eksempelet man benyttet var en bruker som fikk disponere et datamaskinprogram som brukeren lagret på sin del av den felles store magnetplatestasjon. Så tenkte man seg at en annen bruker, uten samtykke av rettighetshaver eller den første bruker, skaffet seg tilgang til første brukers del av lageret, hentet programmet derfra og behandlet egne data. Dette kunne være en krenkelse f eks av straffelovens bestemmelser,⁴⁵ men ville ikke være en opphavsrettskrenkelse fordi ingen eksemplarframstilling fant sted. Den manglende “use right” ble da brukt som et argument mot at opphavsretten ga datamaskinprogrammer et hensiktsmessig vern.

Hvis eksekveringen gjøres til en opphavsrettslig relevant beføyelse, vil det altså også bli en opphavsrettslig relevant handling å eksekvere programmet.⁴⁶

Jeg har annet sted argumentert for at dette representerer en uønsket utvidelse av de opphavsrettslige beføyelser.⁴⁷ Forklaringen på denne konstruksjonen finner man imidlertid i amerikansk rett. Retten til “public performance” anses etter amerikansk rett ikke å omfatte

⁴³ Jfr Jon Bing *Opphavsrett og edb*, CompLex 2/85, Universitetsforlaget, Oslo 1985:40-43.

⁴⁴ Et “time sharing system”, gjerne etablert rundt en stormaskin.

⁴⁵ For norsk rett, se straffeloven § 145, 2.ledd.

⁴⁶ Eller – etter utkastet til databasedirektiv – å hente et dokument fram fra magnetplate og lese det på skjerm. En som f eks uten avtale med eieren av en mikromaskin, f eks som tilfeldigvis er innom hans kontor, åpner et dokument i en database som f eks vedkommende har på kompaktplate, vil dermed forføye opphavsrettslig over dokumentet ved å foreta en uautorisert eksemplarframstilling av dokumentet.

⁴⁷ Jon Bing *Rettslige konsekvenser av digitalisering: Rettighetsadministrasjon og redaktøransvar i digitale nett*, CompLex 1/95, Oslo 1995:256-260.

radiostasjoners kringkasting av fonogrammer, og det anses også ikke praktisk rettspolitikk å oppnå en endring på dette punkt, som vil kunne ha stor økonomisk betydning for de omtrent 11 000 kringkastingsselskapene. Imidlertid ble det ved endringen av den amerikanske åndsverklov i 1980 anført at et eksemplar dannes når et verk "is received into the computer's temporary memory".⁴⁸

Det kan hevdes at når det i seg selv vil være en opphavsrettslig relevant beføyelse f eks å gjøre et verk tilgjengelig for allmennheten uavhengig av hvorvidt det skjer en lokal eksemplarframstilling, vil behovet for denne konstruksjonen ikke være til stede.

Bakgrunnen for konstruksjonen gir under enhver omstendighet veiledning for å tolke hva som ligger i "midlertidig eksemplar", og understreker at man anser det som en opphavsrettslig beføyelse å skaffe seg direktekoblet tilgang til et verk, selv om ikke verket lastes ned. Etter norsk rett vil dette ofte anses for å være et eksempel på at verket ble fremført⁴⁹ på skjerm utenfor det private område,⁵⁰ og ville derfor være en relevant, opphavsrettslig beføyelse. Dette kan nok også oppfattes som en noe subtil betraktning, men vil føye seg inn blant de eksisterende prinsipper. Imidlertid kan nok utviklingen være kommet så langt at man må anta at framstilling av "midlertidige" (et bedre uttrykk ville kanskje være "potensielle") eksemplarer er å betrakte som eksemplarframstilling.⁵¹

⁴⁸ Jfr Jane C Ginsburg "Putting Cars on the 'Information Superhighway': Authors, Exploiters and Copyright in Cyberspace" - ms for *Columbia Law Review* oktober 1995, sitert etter utkast av 8.6.1995. Jfr s 10 med note 39, hvor det er henvisninger til forarbeidene til endringen av 1980, rettspraksis og kritikk av denne konstruksjonen.

⁴⁹ Jfr nedenfor.

⁵⁰ Men skaffer man seg tilgang til verket innen det private området, f eks i sitt eget hjem, vil etter omstendighetene ingen offentlig fremføring finne sted. Dette er ikke upraktisk, jfr f eks piratdekoding av fjernsynsprogrammer i kabelnett, hvor selve fremføringen av f eks et filmverk på egen skjerm i egen stue ikke representerer noen opphavsrettskrenkelse.

⁵¹ I denne retning, se Jaap H Spoor "(Over)stretching the Reproduction Right?", *The future of Copyright in a Digital Environment* (forhandlingene), Amsterdam

Fortsetter fra forrige side

1995:6-7 Han peker på at under Stockholmkonferansen for revisjon av Bernkonvensjonen vant ikke formann i Main Committee, professor Ulmer, frem med sitt syn om at det i det minste måtte klargjøres at eksemplarfremstilling krevde en form for fiksering (*lc s 2 med henvisninger*).

3. Definisjonen av kringkasting

3.1 Gjeldende definisjon

Etter kringkastingsloven § 1-1, 1.ledd er kringkasting definert:

“Med kringkasting menes utsendelse av tale, musikk, bilder og liknende med radiobølger eller over tråd, ment til å mottas direkte av allmennheten.”

I det etterfølgende ledd defineres “nærkringkasting” i overensstemmelse med den gjengifte definisjonen, men kvalifisert til å gjelde mottak “innenfor geografisk avgrensede områder”.

Definisjonen er vid. En definisjon av “kringkasting” kom inn i kringkastingsloven av 1933 ved en lovendring i 1971, og er senere blitt justert flere ganger. Foranledningen til denne justeringen var fortrinnsvis to saker.⁵²

Muzak Corporation søkte i 1962 om å leie linjer av det daværende Televerket for å sende “funksjonell” musikk over telefonnettet direkte til den enkelte abonnent, særlig norske bedrifter som på denne måten kunne stimulere de av sine arbeidere som hadde rutinepregede oppgaver. Det ble hevdet at dette ikke var kringkasting fordi sendingene ikke var rettet mot allmennheten, men til en lukket krets.

Opplysningskontoret for farvebransjen (Farverådet) sendte høsten 1965 for første gang programmer ut over kabelanlegg i Oslo-området til omtrent 10 000 mottagere. I februar 1966 presenterte Farverådet planer om et eget selskap (A/S Linje-TV)

⁵² Nils Kr Einstabland *Kringkastingsbegrepet*, CompLex 2/92, Tano, Oslo 1992:33-34.

som skulle sende i kabel med det mål å nå 250 000 seere i løpet av ett år.

I 1966 kom innstillingen om en presisjon av kringkastingsbegrepet,⁵³ og kringkastingsloven § 1, 1.ledd fikk følgende ordlyd ved lovendring av 19.2.1971:31:

“Norsk rikskringkasting har enerett til å opprette og drive stasjoner og anlegg til kringkasting av tale, musikk, bilder og liknende med radiobølger, egnet til å mottas direkte av allmennheten.”

Som man ser, er definisjonen nesten identisk med gjeldende definisjon med to viktige unntak: Definisjonen knyttes til en angivelse av Norsk rikskringkastings enerett, dette er ikke aktuelt etter gjeldende rett da en slik enerett er falt bort. Og sendingen må skje med “radiobølger”, mens dagens definisjon også har med alternativet “over tråd”.

I 1980 ble en ny kringkastingslov vedtatt, i denne lovens § 1 nr 2 ble definisjonen innført som en teknisk definisjon av kringkasting, og med samme ordlyd som i dag,⁵⁴ dvs at alternativet “over tråd” var ført inn.

Satellittsendingene skapte nye politiske spørsmål i løpet av 1980-årene, og man ønsket å unngå at alle sendinger fra satellitter som opprinnelig hadde andre formål enn å formidle kringkasting, og som derfor sendte på frekvenser som ikke var avsatt til kringkasting, skulle kvalifiseres som kringkasting. Derfor brukte regjeringen den kompetanse man hadde etter kringkastingsloven § 1 nr 2 til å avklare grensedragningen, og i en kongelig resolusjon fra desember 1987 krevde man at sendinger måtte, for å kvalifisere til kringkasting, skje på “frekvenser avsatt til kringkastingsformål”. Det kunne imidlertid reises tvil om hjemmelen var holdbar når allmennheten i stor

⁵³ *Innstillingen om omfanget av Norsk rikskringkastings enerett*, Kringkastingsutvalgets innstilling nr 1/1966.

⁵⁴ Bortsett fra stavemåten for “lignende”.

utstrekning anskaffet parabolantenner, derfor gjorde man en endring i kringkastingsloven og innførte det som er kalt "frekvenskriteriet" i loven:

"... kringkasting menes utsending av tale, musikk, bilder og liknende med radiobølger *på frekvenser avsatt til kringkastingsformål* eller over tråd, egnet til å mottas direkte av allmennheten." [min uthevelse]

Man fikk også en lov om kabelsendinger av 10.6.1988:46, som tillot samtidig og uendret viderefremidling av "lovleg kringkastingsending", og ved en lovendring 9.6.1989:33 endret man på ny definisjonen. Bakgrunnen var til dels at den internasjonale telekonvensjonen (Montreux 1965) definerte kringkasting ved hjelp av å angi at sendingene måtte være "intended to" allmennheten. Man hadde i Norge ment at dette kriteriet var retts teknisk uheldig, og derfor knyttet definisjonen til virkningen, at sendingene var "egnet til" å mottas direkte av allmennheten. Men ved lovendringen av 1989 endret man over til "intensjonskriteriet", man forlot frekvenskriteriet, og innførte intensjonskriteriet – kringkasting ble når sendinger som var "ment til" å mottas direkte av allmennheten. Hovedårsaken var at man slik unngikk et teknisk problem ved den forrige definisjonen: Her ville opp-link til satellitt ikke være kringkasting fordi denne ikke var egnet til å mottas direkte av allmennheten, mens ned-link ville representere samtidig og uendret viderefremidling, slik at det oppsto et slags hull i lovgivningen. Men med intensjonskriteriet ville også opp-link falle inn under definisjonen fordi hensikten var å formidle programmene videre til allmennheten. Dette er da også formuleringen i gjeldende lov av 4.12.1992:127:

"Med kringkasting menes utsending av tale, musikk, bilder og liknende med radiobølger eller over tråd, ment til å mottas direkte av allmennheten."

Denne definisjonen kan ses på som bestående av et sett med konjunktivt forbundne betingelser:

- a) Det må skje en utsending av data (tegn, signaler)
- b) Data må representere tale (b_1), musikk (b_2), bilder (b_3) eller lignende (b_4)
- c) Data må bæres av enten radiobølger (c_1) eller signaler gjennom kabel (c_2)
- d) Signalene må gå direkte fra avsender til mottager
- e) Signalene må kunne mottas av en større gruppe, en allmennhet
- f) Avsender må ha til hensikt å sende signalene til den aktuelle mottagergruppe

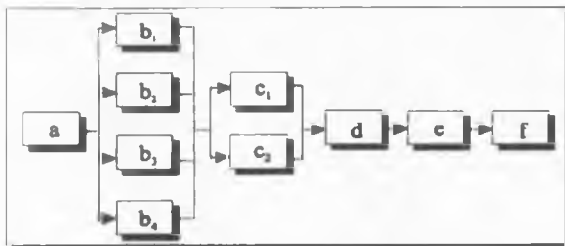

Fig 3-1 - Mikrostruktur av definisjonen av kringkasting

I forhold til digital kringkasting ved hjelp av radiobølger, skaper denne definisjonen få eller ingen problemer. Heller ikke ved digital kringkasting i kabel skapes noen særlig nye problemer, men ett av de eksisterende problemene blir aksentuert: Hva betyr det at signalene må kunne mottas av en større gruppe, en allmennhet?

3.2 Hva slags data?

Man kan ta eksempler med tradisjonelle tjenester som en database som formidler redaksjonelt materiale fra en avis (som f eks ATEKST) eller rettskilder (som f eks Lovdata) til abonnenter. Materialet representerer hverken "tale", "musikk" eller "bilder" i tradisjonell betydning, det mest nærliggende uttrykket ville være "tekst", og dette alternativet er ikke nevnt i definisjonen.

Åpenbart vil "tekst" kunne oppfanges av utvidelsen "eller lignende" (det er ytterst vanskelig å tenke seg andre alternativer enn nettopp "tekst" i tillegg til de som er nevnt som noe "lignende"). Dette gjelder f eks tekstfjernsyn, som nevnt ovenfor sendes dette samme med fjernsynsprogrammene på noen av de linjene i bildet som er reservert tekniske data, men som ikke benyttes.⁵⁵ Det må også gjelde undertekster, som av og til sendes separat som tekstfjernsyn, og som kan "legges over" det egentlige fjernsynsbildet, en funksjon som f eks er nyttig for hørselssvekkede. Men at disse to eksemplene på "tekst" anses for å være "lignende" betyr jo ikke egentlig at man behøver å la alle andre eksempler på formidling av tekst i kabel å representere kringkasting.⁵⁶

Man kunne altså tenke seg at man i forhold til konvensjonelle databasetjenester, hvor brukeren får et rent alfanumerisk bilde, kunne

⁵⁵ Nils Kr Einstabland *Kringkastingsbegrepet*, *CompLex* 2/92, Tano, Oslo 1992:94-104 antar at tekstfjernsyn er en særlig form for kringkasting, og henviser bl a til en uttalelse fra European Broadcasting Unions juridiske komite, sitert i *Massemedier og mediepolitikk*, NOU 1983:3 s 131.

⁵⁶ Kringkastingsloven § 2-1 gjør kringkasting konsesjonspliktig, men unntar "[u]tsending av enkle meldinger" fra konsesjonsplikten. Man kunne diskutere hvorvidt dette unntaket skulle ha betydning for definisjonen av kringkasting, det måtte da bygge på et argument om at Lovdatas eller ATEKSTs informasjonstjeneste representerte formidling av enkle meldinger, som i prinsippet var kringkasting, men som var unntatt fra konsesjonsplikten. Dette virker knapt overbevisende, en høyesterettsdom eller avis-kronikk vil ikke etter vanlig språkbruk lett karakteriseres om en "enkel melding". Dette aspektet vender vi derfor tilbake til nedenfor hvor konsesjonsplikten diskuteres.

bygge på definisjonens ordlyd og hevde at ettersom alternativet "tekst" ikke var nevnt, var disse tjenestene ikke kringkasting fordi teksten ble presentert på en måte som ikke var "lignende" presentasjonen av "tale, musikk, bilder".

Men en slik tolkningsstrategi svikter for andre informasjonstjenester. Da World Wide Web sammen med presentasjonsprogrammer som Netscape brøt gjennom i Internet, forsvant det rene alfanumeriske skjermbilde. Det typiske skjermbildet her vil inkorporere grafiske elementer, og gjerne også korte sekvenser med lyd og levende bilde. Det er ingen tvil om at denne tjenesten omfatter det som i vanlige omtale vil karakteriseres som "tale, musikk, bilder". Og ettersom man står ovenfor en begynnelse, snarere enn resultatet av en utvikling, må man basere et *de lege ferenda*-ressonnement på at det i fremtiden vil tilbys elementer som svarer til fono- eller videogrammer, radio- eller fjernsynsprogrammer.

For eksempel skjer det et samarbeid mellom Universitetet i Oslo og Stortinget som gjør forhandlingene fra stortingssalen tilgjengelig som en sanntids overføring av lyden over Internet.

3.3 Kriteriet om at fremføringen skal skje for "allmennheten"

Hvis man skal lete etter kriterier som kan skille mellom formidling i nett og tradisjonell kringkasting, vil én mulighet være å se på "allmennhet"-begrepet.

Dette begrepet forekommer i mange lover. I kringkastingsloven brukes det som kriterium i definisjonen av kringkasting, i åndsverkloven brukes det til å angi omfanget av opphavsmannens enerett til å beføre over verket. Det er i og for seg ikke nødvendig at de to begrepene er identiske, dvs at grensen mellom den private og offentlige krets i konkrete tilfeller trekkes på samme måte etter de to

lovene. F eks har Kultur- og vitenskapsdepartementet uttalt om når et kabelnett er innenfor det lokale området.⁵⁷

“Når et anlegg med egen fellesantenne eies og drives av beboerne i et boligbygg eller borettslag eller endog innenfor et begrenset naboskap av villaer eller lignende, vil sendingen i fellesantenneanlegget kunne anses å skje innenfor det private område. Dette kommer dog også an på antall husholdninger som er knyttet til anlegget. Desto sterkere båndene mellom disse er, f.eks. at de befinner seg i samme boligbygg, desto større antall mottakere er tilknyttet ett anlegg vil kunne aksepteres uten at anlegget må sies å sende til allmennheten. Etter departementets oppfatning kan, alt etter de konkrete omstendigheter, videresending i anlegg som omfatter et relativt stort antall husstander faller utenfor enerettens område, når driften av kabelanlegget ikke direkte eller indirekte skjer i ervervsøyemed og det er nær tilknytning av annen art mellom husstandene ... Dersom anlegget eies eller drives i tilknytning til en ervervsmessig virksomhet, vil sendingen over anlegget alltid, uansett antall tilknyttede abonnenter, være betinget av samtykke.”⁵⁸

Etter mitt skjønn vil det lett kunne argumenteres for at opphavsrettslig sett ville en fremføring for den krets som er angitt ovenfor, være en fremføring utenfor det private området. Det er derfor sannsynlig at vi

⁵⁷ Som nevnt nedenfor, er dette kriteriet nå endret, men uttalelsen har fremdeles prinsipiell interesse. En avgjørelse av Nemnda til behandling av tvister vedrørende videresending av kringkastingsprogram (jfr tidligere åndsverklov § 51, 2. ledd, jfr nå § 35, 2. ledd) antar at det ved overføring til 35 boliger eller flere i et borettslag vil være en sterk presumsjon for at overføringen er en fremføring utenfor det private området, jfr Anne Lise Sijthoff Stray *Opphavsretten*, Universitetsforlaget 1989:61.

I dag er dette løst ved et fast kriterium i kringkastingsloven § 4-1 “Virkefelt”: “Kabelnett som er avgrenset til 25 bygninger og/eller 100 husstander, er ikke omfattet av bestemmelsene i dette kapittel.”

⁵⁸ Ot prp nr 80 (1984-85) *Om nabolandsfjernsyn i kabel* s 9-10.

har forskjellige allmennhetsbegreper i de to lovene.⁵⁹ Men vi går ut fra – som en arbeidshypotese – at begrepene har *samme struktur* i de to lovene, dvs at det er de samme kriterier som benyttes for å trekke denne grensen, men at vi holder åpent hvorvidt grensen likevel vil bli trukket forskjellig i det konkrete tilfelle på grunn av at de bestemmelser hvor begrepet benyttes forfølger forholdsvis forskjellige formål.

En av de to sentrale opphavsrettslige beføyelsene er å gjøre verket tilgjengelig til allmennheten, noe som kan skje på tre måter – ved fremføring, visning eller spredning av eksemplarer. Dvs at fremføring innen det private området ikke rammes, og dette skaper selvsagt behov for å sondre mellom de to situasjonene – den “private” fremføring og den “offentlige” fremføring, dvs fremføring til allmennheten. Ett problem her vil da kunne være hvilke kriterier som brukes for å trekke denne sontringen, hvor ikke bare antallet personer er viktig, men også andre forhold, som f eks interessefellesskapet mellom de aktuelle personer spiller en rolle: En film som fremføres i en liten kinosal for 20 betalende etter forutgående annonsering vil åpenbart være en offentlig fremføring, mens den samme filmen vist for de 60 gjestende i et femtiårslag vil kunne være en privat fremføring.

I forbindelse med diskusjonen om nabolandsfjernsyn i kabel, diskuteres også allmennhet-begrepet i kringkastingsretten:⁶⁰

“Hva som er en allmennhet, vil oftest måtte avgjøres etter en konkret vurdering. Kriterier som må tas med i denne vurderingen, er f.eks.

- tallet på husholdninger/mottakere
- formålet med sendingen

⁵⁹ Det kan være at Anne Lise Sijthoff Stray (*Opphavsretten*, Universitetsforlaget 1989:61) synes å legge til grunn at grensen trekkes på samme måte, for den avgjørelse som er sitert ovenfor, angår kringkastingsloven, ikke åndsverkloven.

⁶⁰ Ot prp nr 80 (1984-85) *Om nabolandsfjernsyn i kabel* s 5

- graden av interessefellesskap hos mottakerne (og eventuelt mellom sender(e) og mottakere), utover interessen av programmene
- innholdet i sendingene”

Hvis vi ser hen til sitatet ovenfor, må man også kunne legge vekt på om formidlingen skjer i næringsvirksomhet (det er kanskje dette man sikter til når “formålet med sendingen” omtales).

3.4 Kringkasting og samtidighet.

Tradisjonelt ville offentlig fremføring forutsette at publikum overvar fremføringen *samtidig og på samme sted*. Det typiske vil kunne være en teater- eller konsertsal: Publikum var samtidig til stede i det lokalet hvor verket ble fremført, og de befant seg i samme lokale. Situasjonen kan karakteriseres med et lite diagram:

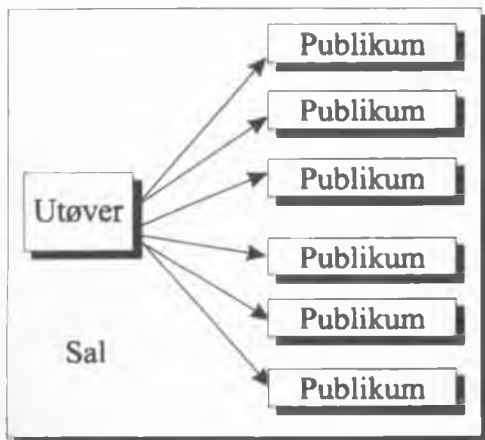

Fig 3-2 - Offentlig fremføring - samtidig og sammen til stede

Man kan i og for seg merke seg at det ikke er et krav om at det faktisk er personer til stede i salen, også et teaterstykke spilt for en tom

teatersal er en offentlig fremføring.⁶¹ Dette er et generelt trekk ved offentlighetsbegrepet, man ser ikke så mye på hva som faktisk skjer, som på det *tilbud* som offentliggjøringen representerer.

Denne konvensjonelle situasjonen må ha blitt stilt på prøve av kringkastingsteknologien. Den viktige forskjellen var da at det felles opplevelseshorisont ble eliminert og erstattet av lytternes – og senere seernes – hjem. Fremdeles var det en *samtidig* opplevelse, men publikum satt ikke lenger sammen.

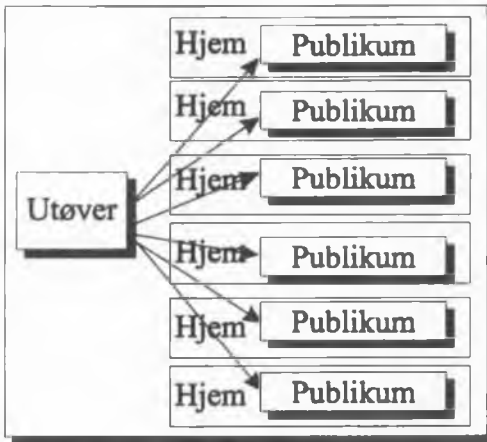

Fig 3-3 - Offentlig fremføring - publikum samtidig til sted

Offentlig fremføring ble altså videreutviklet til også å omfatte denne situasjonen, man krevde ikke at fremføringen skulle skje i en offentlig situasjon, det var tilstrekkelig at den rettet seg mot allmennheten. Også her var det tilbudet man vurderte, dette ble kanskje særlig tydelig da man senere vurderte situasjoner hvor programtilbudet på en annen måte var rettet mot bestemte grupper enn ved kringkasting av radiobølger, i første omgang ved sending gjennom kabelnett. Om dette heter det i forarbeidene til kringkastingsloven av 1980:⁶²

⁶¹ Jfr Magnus Stray Vyrje *Opphavsrettens ABC*, Tano, Oslo 1987:202.

⁶² Ot prp nr 67 (1978-79) *Lov om kringkasting* s 32.

“Dreier det seg om trådsendinger, må det være tilstrekkelig at det foreligget et stående tilbud om å bli tilkopleet det trådsystem som brukes til sendingene. En trådsending vil derfor være egnet til å mottas av allmennheten selv om bare et fåtall allerede er tilkopleet sendernettet, dersom tilbudet er rettet til allmennheten.”

Enda mer aksentuert blir rettingen av sendingene når signalene kodes. Den koding av fjernsynssignaler som brukes i dagens betalingsfjernsynssendinger, er nokså enkel – det er ikke en kryptering i egentlig forstand, men en signalforvregning. Denne forvregningen korrigeres av en “dekoder” hos abonnenten, en dekodeer som for så vidt kan adresseres ved styresignaler slik at man kan “åpne” og “lukke” for mottak hos den enkelte abonnent ved å sende et signal til abonnentens dekodeer. Det er heller ikke her noen tvil om at det foreligger en offentlig fremføring og en kringkasting.⁶³

“En sending betraktes i utgangspunktet som kringkasting selv om den er kodet, såfremt dekodeerutstyr er allment tilgjengelig.”

Også i situasjonene hvor man “retter” sendingen mot et bestemt publikum gjennom nett eller ved koding, vil altså sendingen kvalifiseres som offentlig, rettet til allmennheten.

Det regnes også som en opphavsrettslig relevant offentliggjøring av man videresender eller videreformidler en kringkastingsutsendelse, hva om dette skjer ved at man lar kringkastet musikk bli avspilt i et lokale med alminnelig tilgang, eller at man videreformidler i kabelnett samtidig og uendret.⁶⁴ Denne situasjonen vil altså være en samtidig, seriell offentlig fremføring:

⁶³ Ot prp nr 55 (1988-89) *Om endringer i lov 13. juni 1980 nr 36 om kringkasting, lov 27. november 1987 nr. 71 om nærkringkasting og lov 10. juni 1988 nr 46 om kabelsendinger* s 7.

⁶⁴ Dette siste er også kringkasting, men krever ikke konsesjon, jfr kringkastingsloven § 4-2, 1.ledd.

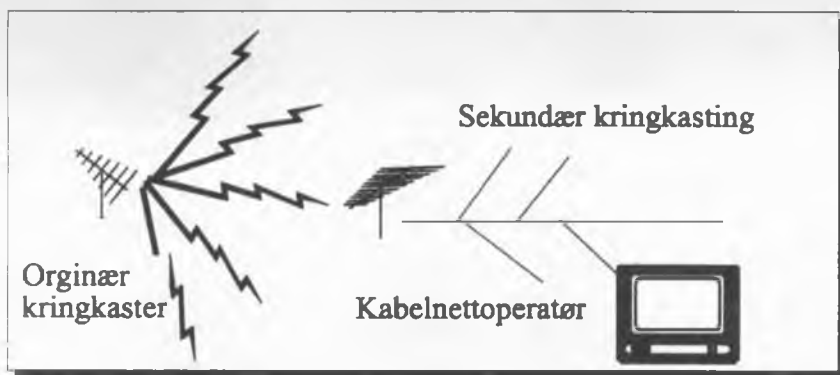

Fig 3-4 -Primær og sekundær kringkasting

I en viss utstrekning skjer slik viderefremming også tidsforskutt: Det enkleste eksempelet vil være at seeren selv aktiviserer en videogramspiller slik at det blir gjort et opptak – seeren kan f eks være bortreist eller ønske å gjøre noe annet samtidig som et program sendes. Lokalt fremstilles det da et eksemplar av det kringkastede program, som fremføres hos seeren. Her er eksemplarfremstillingen en opphavsrettslig relevant beføyelse, men åndsverkloven § 12 vil i dette tilfellet avgrense rettighetshavers enerett til eksemplarfremstilling mot privat eksemplarfremstilling. Og den senere fremføring – som skjer i seerens hjem – er ikke offentlig, og krever derfor heller ikke samtykke fra rettighetshaver.

I eksempelet ovenfor skjer eksemplarfremstillingen mer tilfeldig, eller for å møte et konkret behov i en bestemt situasjon. Imidlertid skjer det også kringkasting som nærmest har til hovedformål å støtte en eksemplarfremstilling med sikte på tidsforskutt fremføring, jfr f eks åndsverkloven § 13:⁶⁵

⁶⁵ Jfr også åndsverkloven § 15 om opptak innen helseinstitusjoner, aldershjem, fengsler mv.

Enhver kan til bruk i egen undervisningsvirksomhet ved fotokopiering eller lignende fremgangsmåte fremstille eksemplar av utgitt verk samt gjøre opptak av verk som inngår i kringkastingssending, når han oppfyller betingelsene for avtalelisens etter § 36 første ledd. Verk av billedkunst og fotografi kan bare fotokopieres fra gjengivelse i bok, tidsskrift, avis eller lignende trykksak. Bestemmelsen gir heller ikke rett til å gjøre opptak av filmverk som må oppfattes som også bestemt til annen bruk enn fremføring gjennom fjernsyn, med mindre det i sendingen bare er benyttet mindre deler av verket.

Opptakssentral som er godkjent av departementet, kan til bruk i undervisningsvirksomhet gjøre opptak som nevnt i første ledd, når den oppfyller betingelsene for avtalelisens etter §36 første ledd.

I dette tilfellet skjer det en primærkringkasting som kan være beregnet på å støtte undervisning f eks i videregående skole. Det skal imidlertid mye til for at sendetiden passer med timeplanen til målgruppen. For å gjøre en tilpasning enklere, tillater altså åndsverkloven at godkjente opptakssentraler, som inngår avtale med rettighetshaverorganisasjoner, fremstiller eksemplar av sendingen. Dette eksemplaret blir så gjenstand for en sekundærformidling, ikke ved sekundær kringkasting, som i tilfellet med videreformidling i kabelnett, men ved fremføring for en krets som sannsynligvis må karakteriseres som utenfor det private området, nemlig en eller flere skoleklasser som ser opptaket på skjerm, eller fremført på lerret ved hjelp av en videoprojektør.

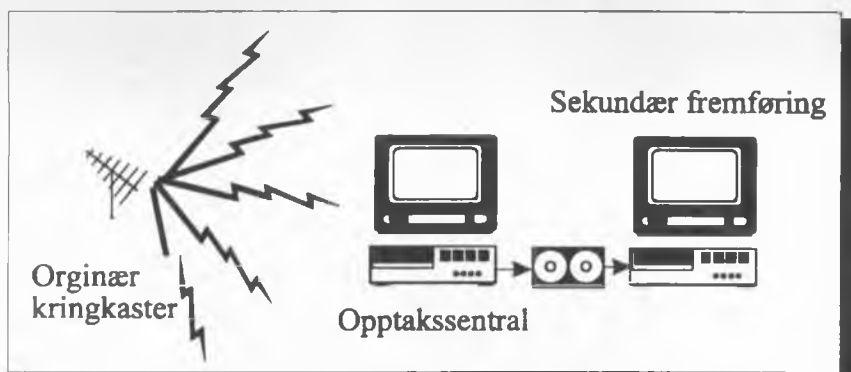

Fig 3-5 - Forskutt fremføring ved hjelp av eksemplarfremstilling

Det er selvsagt ingen tvil om at det første leddet er en kringkasting, at det så (i opphavsrettslig forstand) skjer en eksemplarfremstilling, og at det fremstilte eksemplar så muliggjør en sekundær fremføring av sendingen. Denne sekundære fremføring er klarligvis ikke en kringkasting i kringkastingslovens forstand. Når vi skal forklare hvorfor dette ikke er en kringkasting, er imidlertid dette eksempelet litt interessant. Definisjonen var altså (kringkastingsloven § 1):

“Med kringkasting menes utsendelse av tale, musikk, bilder og liknende med radiobølger eller over tråd, ment til å mottas direkte av allmennheten.”

Åpenbart er det ved avspilling og fremføring av opptaket (videogrammet) i klasseromssituasjonen ingen utsendelse med radiobølger. Men det andre alternativet – “over tråd” – er ikke fullt så åpenbart. For ser vi i detalj på avspillerutstyret, vil vi selvfølgelig finne kabler som fører fra avspilleren til fjernsynsapparatet. I prinsippet skjer det samme som ved kringkasting i et kabelnett, det er bare at kablet er svært kort og at sendingen bare går til ett apparat – allmennheten utgjøres av den gruppen som sammen er samlet foran

skjermen. Det er ingen tvil om at vi ikke har å gjøre med kringkasting, men vi leter litt etter den prinsipielle begrunnelsen. Og kanskje er det at selve signalet ikke er "ment til å mottas direkte av allmennheten", en hvilken som helst "abonnet" kan ikke motta signalet, det går bare til ett apparat. Det kan også argumenteres mot å dissekere apparatet så detaljert som ovenfor, det er korrekt at det føres signaler fra avspillerutstyr til den enheten som gjenskaper bilde på skjerm, men det er nærmest en intern overføring, og å hevde at det er en overføring over tråd i kringkastingsloven forstand, er hårdkløveri og ikke holdbart.

Sannsynligvis har vi dessuten her et eksempel på at det er forskjell på "allmennhet" i åndsverkloven og kringkastingsloven – det kan være at en skoleklasse er en "allmennhet" i åndsverklovens forstand, men det kan være for få til at det regnes som en "allmennhet" i kringkastingslovens forstand. Dette ville man få tydeliggjort om man tenkte seg et anlegg med én videospiller og mange mottagere, slik situasjonen typisk er ved et hotell med "betalingskanaler" i gjestenes rom. Det er ingen tvil om at dette er en relevant fremføring for allmennheten i forhold til åndsverkloven, og at man derfor må ha rettighetshavers samtykke.⁶⁶ Men det er høyst tvilsomt om dette vil være kringkasting – etter kringkastingsloven § 4-1 er det i alle fall nokså klart at anlegget ikke kommer inn under kapittel 4 om videresending av kringkasting i kabelnett. Man må vel da anta at det heller ikke er et anlegg for (primær)kringkasting etter kringkastingsloven § 2-2 som krever konsesjon, og dermed kan det argumenteres for at formidlingen i hotellets nett ikke skjer til allmennheten i kringkastingslovens forstand.

Selv om det er en viss grad av spekulasjon i eksempelet med fremføring av opptak for skoleklasser, synes jeg likevel det kan være av interesse nettopp å peke på denne situasjonen, hvor man har en

⁶⁶ Jfr Magnus Stray Vyrje *Opphavsrettens ABC*. Tano, Oslo 1987:199.

sekundær spredning til allmennheten ved fremvising, men hvor denne sekundære spredningen *ikke* representerer kringkasting i kringkastingslovens forstand.

Poenget blir tydeligere når man ser på videresending i nett etter initiativ fra brukeren, jfr neste avsnitt.

3.5 *Seriell fremføring (asymmetrisk overføring) og brukerinitiering*

La oss tenke oss en klubb som viser frem videogrammer på skjerm. Klubben er innrettet med kabinetter hvor én og én person kan se videogrammet. Det er altså ingen samtidig visning av videogrammet til mer enn én person. Men hvem som helst kan bestille fremvisning. Dette kan kalles spørsmålet om *seriell fremføring*: Det er klart at hvis man ser på den enkelte fremføring, kan denne ikke karakteriseres som en fremføring til allmennheten. Men når man ser på systemet i sammenheng, må man reise spørsmålet om det likevel må anses som en fremføring for allmennheten.

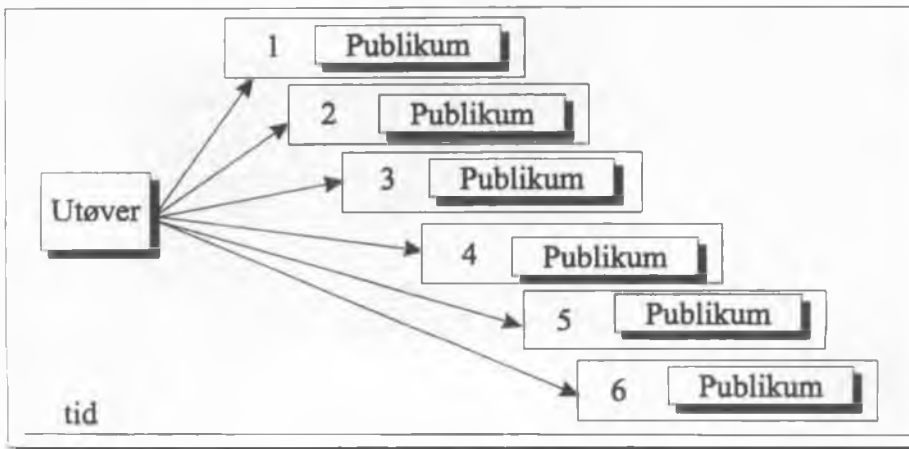

Fig 3-6 - *Seriell fremføring*

I forhold til åndsverkloven synes svaret nokså klart: Etter denne loven må man trekke grensen for det private området, er man utenfor det private området, er det offentlig fremføring. Og det synes rimelig klart at et opplegg som det skisserte ikke naturlig kan karakteriseres som fremføring innen det private området: Dermed er også svaret at det er en opphavsrettslig relevant beføyelse over de aktuelle verk som krever rettighetshavers samtykke.

Man kunne også stille spørsmålet om fremføringen hadde vært "offentlig" etter filmloven av 1913, som hadde dette kriteriet.⁶⁷ Dette er relevant, ettersom Høyesterett i Rt 1929:337 antok at uttrykket "offentlig forevisning" i filmloven skulle forstås på samme måte som "offentlig fremføring" etter åndsverkloven.⁶⁸ Og dermed skulle vi også være nær svaret på spørsmålet om seriell fremføring ville ha vært offentlig etter den gamle filmloven.

Man kan reise spørsmålet om seriell fremføring for allmennheten har noen relevans for kringkasting. Jeg tror det er vanskelig å finne en situasjon som er helt parallell til filmklubben nevnt innledningsvis. Man kan kanskje assosiere strategien som kalles "forskjøvet sending":⁶⁹

"En populær film vil kanskje fremvises på tyve av kanalene [i et kabelnettverk], begynnelsestidspunktene vil være forskjøvet med fem minutter slik at du kan få se filmen innen fem minutter fra du bestiller den. Du vil kunne velge fra de angitte begynnelsestidspunktene for filmer og fjernsynsprogrammer, og tilleggsboksen vil slå over til den riktige kanalen. CNNs halvtime med nyhetsoverskrifter tilbys kanskje på seks kanaler i stedet for én, og programmet 18:00 vises på ny 18:05, 18:10, 18:15, 18:20 og

⁶⁷ I film- og videogramloven av 1987 er dette kriteriet erstattet av et "næringsbegrep" som antas retts teknisk noe enklere, jfr Beate Jacobsen *Film- og videogramrett*, CompLex 2/94, Tano, Oslo 1994:38-39.

⁶⁸ Riktignok lov av 22.5.1875 om adgang til å gi dramatiske og andre forestillinger.

⁶⁹ Bill Gates *Veien mot fremtiden* (oversatt av Jon Bing) Bokklubben Bedre Ledelse, Oslo 1995:122.

18:25. Hver halve time kommer et nytt direktesendt program, på samme måte som i dag.”

Imidlertid er dette egentlig det samme som vanlig synkron kringkasting – tidsforskyvningen oppnås ved at samme program kringkastet like mange ganger som det er tidsforskjøvnede valgmuligheter. Imidlertid kan man tenke seg andre sendemetoder.⁷⁰

“Fjernsynsprogrammer vil fortsatt bli sendt som i dag for synkront forbruk. Etter at de er sendt, vil disse programmene – sammen med tusenvis av filmer og nær sagt alle andre former for videogrammer – være tilgjengelige når du måtte ønske det. Du kan se på den neste episoden av *Seinfeld* klokken 21:00 torsdag, eller 21:13 eller 21:45 eller 11:00 lørdag. Hvis du ikke liker hans form for humor, er det tusenvis av andre valg. Din forespørsel om en film eller episode av et bestemt fjernsynsprogram vil bli registrert, og signaler vil bli rutet til deg over nettet. Informasjonens motorvei vil få det til å føles som om alle de mellomliggende mekanismene mellom deg og det du interesserer deg for, er blitt fjernet. Du angir hva du ønsker, og *vips!* du får det.

Filmer, fjernsynsprogrammer og all annen digital informasjon vil bli lagret på ‘tjenere’, det vil si datamaskiner med romslige platelagre. Tjenere vil gi informasjon til bruk hvor som helst i nettet. Hvis du vil se en bestemt film, kontrollere en opplysning, eller lese din elektroniske post blir forespørselen rutet av svitsjer til tjeneren eller tjenerne som lagrer denne informasjonen. Du vet ikke om materialet som kommer til ditt hjem er lagret på en tjener nede i gaten eller på den andre siden av landet, det betyr da heller ikke noe.

⁷⁰ Bill Gates *Veien mot fremtiden* (oversatt av Jon Bing) Bokklubben Bedre Ledelse, Oslo 1995:85.

Opplysninger man ber om vil bli hentet fra tjeneren og rutet av svitsjer tilbake til ditt fjernsynsapparat, din personlige datamaskin eller din telefon – det vil si ditt informasjonsapparat.”

I dette tilfellet er det beskrevet en annen form for formidling av programmer, en tjeneste som ofte kalles “videogram på forespørsel”. Det er to karakteristika ved denne tjenesten: Den er *asynkron* og forutsetter *interaksjon*.

En konvensjonell kringkastingssending er synkron: Du må se den samtidig som den sendes. Hvis du ønsker å oppnå en asynkron formidling, må du – som skissert ovenfor – gripe inn og produsere et nytt eksemplar, typisk ved opptak på en videospiller. Deretter kan du tidsforskjøvet fremføre opptaket når du selv vil. Ved videogram på forespørsel oppnås den samme funksjonaliteten, men uten at det fremstilles noe lokalt eksemplar.

Dette oppnås bl a ved interaksjon. Ved en konvensjonell sending er interaksjonen begrenset til det binære valget “slå av eller slå på”. Mens ved videogram på forespørsel kan man velge hvilket program man vil se, og så starte sendingen av dette.

Det betyr at videogram på forespørsel representerer seriell fremføring. Vi har tidligere antatt at dette vil kunne representere en situasjon hvor fremføringen er offentlig, er tilgjengelig for allmennheten. Spørsmålet er da hvorvidt karakteren av asynkron overføring og interaksjon gjør at sendingen ikke oppfanges av den gjeldende legaldefinisjon av kringkasting.

Før vi tar stilling til det, bør man merke seg at videogram på forespørsel på ingen måte er hovedeksempelen på denne formen for kommunikasjon. Det er nettopp slik materiale fra konvensjonelle databasesystemer (ATEKST, Lovdata) overføres til brukere, det er nettopp slik overføring av sider i Internet fungerer. I alle disse tilfellene vil det være snakk om “tale, musikk, bilder og liknende”, jfr ovenfor ved pkt 3.2. Man kan også tenke på audiotex-tjenester, med unntak av at de er brukterinitierte, og at overføringen er seriell, synes de funksjonelt å svare til lydkringkasting.

Det vil altså være uriktig å argumentere utfra at videogram på forespørsel er en slags tidsforsjøvet sending som er så lik konvensjonell kringkasting at den må kvalifiseres på samme måte. Man må innse at om man ønsker å trekke videogram på forespørsel inn under definisjonen av kringkasting, så trekker man med seg en lang rekke andre tilfeller som man må ha lov til å anta man ikke ønsker å regulere som kringkasting – og som man i alle fall i dag ikke har latt kringkastingslovgivningen komme til anvendelse på.

Man kan dessuten peke på at i praksis er denne typen tjenester henvist til “utsending ... over tråd” – sendinger med radiobølger vil i praksis ikke ha den tilstrekkelig båndbredde. Dette kan være en observasjon som kan begrunne utnyttelse av dette kriterium til en diversifisering av definisjonen.

Jeg har annet sted⁷¹ antydnet at videogram på forespørsel ikke kan anses som kringkasting etter gjeldende rett, men en ny, ikke-regulert datamaskinbasert informasjonstjeneste. Dette er bl a begrunnet med at tolkningen av kringkastingsloven må skje på bakgrunn av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art 10, og at man derfor må ha nokså faste holdepunkter for å begrense yringsfrihet, noe som ville være konsekvensen av å la kringkastingsloven komme til anvendelse på denne formen for formidling av digitale tjenester i nett.

3.6 Konklusjon og forslag

Einstabland konkluderer sin diskusjon slik:⁷²

“For tekst-tv, teledata og tekstsøketjenester er det på flere punkter tvil om de omfattes av legaldefinisjonen. Det er blant annet

⁷¹ Jon Bing “Innledning: Kvalifisering av videogram distribuert gjennom telenettet på forespørsel: Er det en form for kringkasting?” Beate Jacobsen (red) *Videogram på forespørsel*, CompLex 8/94, Oslo 1994:5-9.

⁷² Nils Kr Einstabland Kringkastingsbegrepet, CompLex 2/92, Tano, Oslo 1992:131-132.

unaturlig å karakterisere en del av informasjonen som sendes som program. Teledata og tekstsøketjenester kan det også stilles spørsmål ved, fordi søkesystemene, og mangelen på samtidighet gjør dem fremmede i forhold til tradisjonell kringkasting. Det må imidlertid antas at hadde søkingen skjedd i spillefilmer som brukeren hadde fått sendt over til seg ville det vært kringkasting. Tekstsøketjenesten kommer også i et usikkert forhold til kringkastingsbegrepet fordi det er usikkert om informasjonens form kan karakteriseres som 'bilde' i lovens forstand. Utover disse uklare tolkningsforholdene taler, pr. idag, sterke rette hensyn for å holde de tre sistnevnte tjenestene utenfor konsesjonsplikten ...”

Einstabland konkluderer på grunnlag av gjeldende rett. Vi skal forsøke å formulere en mer rettspolitisk anbefaling. Utgangspunktet er knyttet til hva definisjonen skal brukes til, slik Einstabland streifer avslutningsvis i sin uttalelse, og det vil jeg komme tilbake til nedenfor i diskusjon f eks av konsesjonsplikt for digital kringkasting. Det kan derfor lett bli et spørsmål om hva som er argumentasjon, og hva som er konklusjon.

Men en hypotese kan stilles opp.

For det første kan man sondre mellom sendinger ved radiobølger og sending over tråd. Begrunnelsen ligger i at radiobølger vil forutsette en frekvensadministrasjon, også for digital kringkasting, og det derfor kan være naturlig å la det presumptivt strengere regime (f eks konsesjon) komme til anvendelse på slike sendinger.

For det andre kan man sondre mellom sendinger i kabel som er synkrone, og andre sendinger. Med synkrone sendinger tenkes det på sendinger man må lytte til samtidig som de sendes, altså hvor brukeren ikke kan initiere sendingen. Man vil da fange opp vanlige radio- og fjernsynssendinger, og også tilfelle som nevnt i forhold til Stortinget, hvor forhandlingene i salen ble samtidig sendt ut over Internet. Man

vil også fange opp tilfeller med samtidige, offentlige billedsendinger.⁷³ Forsøksvis kunne en revidert definisjon av kringkasting være:

Med kringkasting menes utsending av tale, musikk, bilder og liknende med radiobølger eller over tråd, ment til å mottas *samtidig* og direkte av allmennheten.

Denne definisjonen vil unnta brukerinitierte sendinger, uansett om de bæres av radiobølger eller tråd. Som antydnet ovenfor, kan det være et behov for frekvensadministrasjon av sendinger ved radiobølger uansett, og vi skal komme tilbake til dette teknisk begrunnede behov nedenfor. Men ellers vil man skjære bort brukerinitierte sendinger uansett medium. Jeg synes dette kriteriet er funksjonelt og forholdsviss klart.

Det omfatter også *interaktive* sendinger, dette er i dag ikke noe vesentlig innslag, men det finnes visse spill mv med et beskjedent innslag av interaktivitet – for det meste brukes fjernsyn som kanal til brukeren, mens telefon brukes som returkanal. Men det kan vel antydes som en slutning fra det mer til det mindre at hvis brukerinitierte sendinger skal holdes utenfor kringkastingsbegrepet, så må desto mer egentlig interaktive tilbud holdes utenfor.

Dette betyr selvsagt ikke at man kan vurdere regulering også av de tilbud som ikke er kringkasting – jeg ville f eks tro at lotteriloven kom til anvendelse også på interaktive spill som tilbys ved kombinasjon fjernsyn og telefon, eller over nettet.

⁷³ F eks hadde VG på sine Internetsider i begynnelsen et bilde av VG-passasjen som ble oppdatert hvert 15. minutt – dette ville antagelig blitt fanget opp ettersom det ville være å anse som en synkron sending med svært lange intervaller mellom hvert bilde. Ordningen ble også fanget opp av reguleringen av offentlig fjernsynsovervåking, sml personregisterloven kap 9a. Om hvorvidt dette er forklaringen på at den ikke ble videreført, vites ikke.

3.7 Internasjonale bindende definisjoner av kringkasting

I diskusjonen av utformingen av de norske kringkastingsbegrepet, må vi også se hen til at Norge er forpliktet av internasjonale instrumenter som selv definerer kringkasting. En slik konvensjon er Den europeiske konvensjon om fjernsyn over landegrenser, som definerer "sending" slik:⁷⁴

"'Sending'; den opprinnelige utsending av programtilbud i fjernsyn via jordbunden sender, kabel, [eller] satellitt av ethvert slag, kodet eller ukodet, for mottak av allmennheten. Bagrepet omfatter ikke individuelle kommunikasjonstjenester."

Definisjonen synes nær identisk med den som gjelder i norsk rett. Konvensjonen sonderer mellom "sending" og "videresending", men det spiller mindre rolle for definisjonen av kringkasting. Konvensjonen omhandler også bare fjernsyn, derfor er definisjonen begrenset til dette. Men ellers omfatter den enhver sending av "programtilbud ... for mottak av allmennheten". I "programtilbud" kan det ligge en begrensning (f eks mot sending av støy, jfr også begrensningen som ligger i den gjeldende norske definisjonen), og i kravet om at sendingene må være "for mottak av allmennheten" ligger det selvsagt også en begrensning, den som er diskutert ovenfor for norsk rett. Definisjonens annet punktum synes bare å tydeliggjøre at sendinger

⁷⁴ Art 2(a), jfr Ot prp nr 61 (1992-93) *Om samtykke til ratifikasjon av europeisk konvensjon om fjernsyn over landegrensene*. I den norske oversettelsen er et "eller" falt ut, dette er innsatt her for sammenhengens skyld. Man valgte med vilje uttrykket "sending" snarere enn "kringkasting" slik at man skulle unngå mulige problemer i forhold til andre internasjonale instrumenter, jfr *Explanatory report on the European Convention of Transfrontier Television*, Council of Europe, Strasbourg 1990:14, hvor man særlig nevner International Telecommunication Convention (Nairobi 1982).

som *ikke* er til allmennheten, faller utenfor, og synes å ha liten selvstendig verdi.⁷⁵

Man har ønsket å utelukke

“... services which cannot be regarded as being designed for reception by the general public, such as video conferencing, videotex, telefacsimile services, electronic data banks, interactive and similar communication services”.

I eksemplifiseringen heter det videre:

“However, this exclusion is not intended to apply to services such as subscription television services (that is, a service intended for reception by the general public where the users pay a specific fee in return for the service offered) or the teletext services. On the other hand, closed user-group systems, such as encrypted programme services designed specifically and exclusively for members of a given profession (for example the medical profession) are not within the scope of the notion of ‘transmission’ in so far as they are not intended for reception by the general public.”

Et annet internasjonalt instrument er det europeiske fjernsynsdirektivet.⁷⁶ I art 1(a) i dette direktivet defineres “television broadcast”:

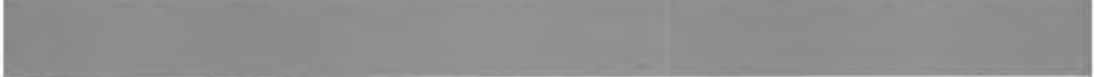
“... the initial transmission by wire or over the air, including that by satellite, in unencoded or encoded form, of television programmes intended for the reception by the public. It includes the

⁷⁵ *Explanatory report on the European Convention of Transfrontier Television*, Council of Europe, Strasbourg 1990:15.

⁷⁶ Council Directive of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in member states concerning the pursuit of television broadcasting activities, *Official Journal* no L 298, 17.10.1989:23.

communication of programmes between undertaking with a view to their being relayed to the public. It does not include communication services providing items of information or other messages on individual demand such as telecopying, electronic data banks and other similar services; ...”

Man ser igjen at de to sentrale kriterier er at det skal være et “program”, og at det skal mottas av allmennheten. Og man ser også at definisjonen eksplisitt angir hva som ikke omfattes, dvs brukerinitierte overføringer (“... on individual demand”), selv om hva som man ber om å få overført karakteriseres som “communication services providing items of information or other messages”, og det derfor kan reises spørsmål om dette skal kvalifiseres i forhold til “television programmes”. Det synes som om man både i forhold til konvensjonen og direktivet, med litt forskjellige regulative teknikker, definerer kringkasting på tradisjonell måte, og så stiller opp et moteksempel – typisk bruk av datamaskinbaserte informasjonssystemer – som ikke skal være omfattet av definisjonen. I konvensjonen er det generelle kriteriet for utelukkelse tjenester som “cannot be regarded as being designed for reception by the general public”, mens det i direktivet er tjenester “on individual demand”. Det kan synes som om dette siste kriteriet er mer velegnet enn det første, ettersom problemet med seriell overføring til en lang rekke personer kan oppfattes som en tjeneste tilgjengelig for allmennheten, selv om den initieres individuelt.

4. Konesesjon

4.1 Innledning

Etter kringkastingsloven § 2-1 kreves det som hovedregel konesesjon for å drive kringkastingsvirksomhet:

“Norsk rikskringkasting har rett til å drive kringkasting. Andre enn Norsk rikskringkasting må ha konesesjon etter denne lov for å drive kringkasting eller nærkringkasting. Drift av kringkasting ved bruk av frekvens eller satellittkapasitet som disponeres av norske myndigheter, krever konesesjon etter denne lov. Konesesjon skal være tidsavgrenset.

Departementet gir konesesjon til drift av kringkasting og nærkringkasting. Det kan settes vilkår for konesesjon. Kongen kan gi bestemmelser om hvilke vilkår som kan settes for konesesjon, og gi utfyllende bestemmelser for å oppfylle Norges internasjonale forpliktelser.

Statens medieforvaltning er forvaltningsorgan for kringkasting og nærkringkasting m.v. Departementet fastsetter nærmere regler om Statens medieforvaltnings oppgaver.

Utsending av enkle meldinger krever ikke konesesjon.”

Konesesjonsplikten er knyttet til “kringkasting”, og åpenbart vil man da kunne modifisere konesesjonsplikten på to måter – enten ved å modifisere definisjonen av kringkasting, eller ved å modifisere kravet til konesesjon. Man kan jo merke seg at kravet til konesesjon er modifisert i kringkastingsloven § 2-1 for så vidt gjelder “enkle meldinger”, og i forhold til samtidig og uendret videreformidling av lovlig kringkasting i kabelnett etter kringkastingsloven § 4-2. Dette er begge sendinger som formelt sett er “kringkasting” etter

definisjonen, men former for kringkasting ikke underlagt konsesjon etter uttrykkelige lovbestemmelser.

På en måte er diskusjonen om *definisjon* av kringkasting direkte knyttet til spørsmålet om hvorvidt, eventuelt i hvilke tilfelle, det skal kreves konsesjon. Man kan nærmest si at konklusjonen i hovedpunkt 3 ovenfor blir en slags hypotese som skal prøves mot diskusjonen i dette hovedpunktet.

For å vurdere hvorvidt, eventuelt når konsesjon er nødvendig eller ønskelig, vil det være naturlig å avdekke de formål som konsesjonen skal tjene.

4.2 *Begrunnelser for konsesjonsplikt*

4.2.1 *Innledning: De to grunnleggende forutsetningene*

Det kan tenkes flere begrunnelser for å opprettholde en konsesjonsplikt for kringkasting.

Den ene av disse begrunnelsene er teknisk: Antallet frekvenser avsatt til kringkastingsformål i Norge er begrenset. Selv om man skulle gå inn for full liberalisering av kringkasting, ville det likevel være et behov for frekvensadministrasjon.⁷⁷ Dette gjelder også ved digitalisering av kringkasting, digitaliseringen representerer i forhold til antallet frekvenser ikke noe *prinsipiell* endring, man kan riktignok sende flere program på samme frekvens (4-6 programmer på hver kanal som i dag disponeres til ett analogt program, jfr hovedpunkt 1 ovenfor), men fremdeles vil det være et begrenset antall frekvenser, og disposisjonen av disse frekvensene vil måtte administreres. Derfor synes det å være nødvendig i overblikkbare fremtid å opprettholde en frekvensadministrasjon for etersendinger, en administrasjon som det

⁷⁷ Dette ser man bl a av det danske "Udkast til forslag til lov om ændring af lov om radiokommunikation", dette forslaget går langt i full liberalisering av "radiokommunikation" (som etter utkastet § 1 stk 5 er definert i tråd med den norske definisjonen av "kringkasting").

vil være nærliggende å basere på et konsesjonssystem – alternative regulative strategier synes ikke å foreligge, særlig nå man tar hensyn til tradisjonene på området.

Imidlertid finnes det også et annet viktig, rettspolitisk utgangspunkt: Hensynet til ytringsfrihet. I norsk rett er *trykkefriheten* grunnlovfestet, men det er knapt kontroversielt å hevde at den mer omfattende *ytringsfriheten*⁷⁸ som ideal også er en rettspolitisk målsetning i Norge.

Dermed får man for så vidt som utgangspunkt to betraktninger. Den ene er at for så vidt gjelder frekvenser for etersendinger, er dette et knapt gode man må administrere på en eller annen måte, og hvor tradisjonene legger forholdene til rette for at disse bør administreres ved konsesjoner. For det andre har man ytringsfriheten som ideal, som gir en rettspolitisk føring i retning av at hvor det *ikke* foreligger tekniske begrunnelser, bør det heller ikke skje noen styring eller regulering *ex ante* av ytringer, man bør nøye seg med – så langt det er mulig – å styre med materielle påbud som begrenser innholdet i ytringene utfra andre målsetninger, som hensyn til det enkelte individs integritet (personvern, ærekrenkelser mv), hensynet til fellesskapets vern om visse idealer (forbud mot pornografiske eller blasfemiske ytringer og ytringer som håner minoriteter mv). Dette er generelle, materielle skranker – det kan stå strid om etablering eller utforming av disse skrankene, men likevel er det skranker som helt generelt er reist for ytringer, uansett om de har form av “kringkasting” eller formidles på annen måte.

Hvis man slutter seg til at dette er de to hovedhensynene som kan danne utgangspunktet for en diskusjon av hvorvidt man bør opprettholde konsesjon for “kringkasting”, vil det neste skrittet være en ytterligere vurdering av hvorvidt en konsesjonsordning kan begrunnes i andre hensyn. I alle fall tre mulige begrunnelser bør

⁷⁸ Slik den f eks er kommet til uttrykk i Europarådets menneskerettighetskonvensjon art 10 med tilhørende avgjørelser av Europarådets menneskerettighetskommissjon og -domstol.

vrderes: Kulturpolitiske begrunnelser, ønsket om kontroll med eierstruktur og behovet for å sikre økonomiske forutsetninger for å innvilge visse immaterielle privilegier.

4.2.2 Kulturpolitisk begrunnelse for konsesjon

Det kan finnes *kulturpolitiske* begrunnelser for en konsesjonsordning. Etter den europeiske konvensjon om fjernsyn over landegrensar, heter det f eks om “[k]ulturelle mål”:⁷⁹

“Hver sendende Part skal når det lar seg gjøre og på egnet vis forsikre seg om at kringkasterne setter av de største del av sendetiden, med unntak for den tid som benyttes til nyheter, sportsbegivenheter, konkurranser, reklame og tekstfjernsyn, til europeiske verk. Denne del bør, på bakgrunn av kringkasternes ansvar i forhold til seerne når det gjelder informasjon, utdanning, kultur og underholdning oppnås gradvis på grunnlag av passende kriterier.”

Åpenbart kan slike målsetninger realiseres bl a ved at det i konsesjon blir stadfestet krav til andel av europeisk programinnhold. Men det er like klart at man kan oppnå det samme på annen måte, f eks ved å fastsette slike mål i kringkastingsloven eller forskrifter gitt i medhold av kringkastingsloven. Dette finner man da også nedfelt i kringkastingsloven:

§ 2-6. Europeisk programmateriale i fjernsyn

Kongen gir nærmere regler om fjernsynsselskaps bruk av europeisk programmateriale, herunder hvilke programkategorier reglene gjelder for, definisjon av europeisk programmateriale og gjennomføring av reglene.

⁷⁹ Konvensjonens art 10(1), jfr St prp nr 61 (1992-93) *Om samtykke til ratifikasjon av europeisk konvensjon om fjernsyn over landegrensene.*

Med fjernsynsselskap menes i denne paragraf Norsk rikskringkasting eller den som har konsesjon til drift av fjernsyn etter § 2-1 andre ledd.

Forskriftskompetansen etter kringkastingen § 2-6 er foreløpig ikke benyttet, men vil altså kunne utnyttes for å realisere denne kulturpolitiske målsetningen.

En beslektet kulturpolitisk målsetning finner man i forbindelse med ønsket om å forankre nærfjernsyn og -kringkasting i det lokale miljø. Forskriftene om nærkringkasting, gitt med hjemmel i kringkastingen §§ 2-1 og 2-2, berører bl a slike spørsmål. Det heter f eks i forskriftene § 5, 2.ledd om behandling av konsesjonssøknader om drift av nærkringkasting:

“Ved behandling av søknader om konsesjon til drift av bakkesendt allment lokalfjernsyn, skal det også særlig legges vekt på om søkeren tar sikte på å etablere et lokalt allmennfjernsynstilbud og å samarbeide med lokale organisasjoner m.v. om programutvikling.”

I forskriftene § 6 fremheves krav til bl a programprofil, og det heter her i nr 1:

“I lokalfjernsyn skal det på hverdager sendes lokalt produserte programmer med lokalt innhold. Det er en målsetting at sendingene alle dager skal inneholde slike programmer.”

Vi ser at bestemmelsen i forskriftene § 5, 2.ledd angår et prinsipp for Statens medieforvaltnings behandling av søknader om konsesjon, et prinsipp om rangering mellom flere søkere. Åpenbart er dette et prinsipp som forutsetter at det foregår en konsesjonsbehandling, men det er ikke noe i veien for å konvertere dette prinsippet til et materielt prinsipp i likhet med det man finner i forskriftene § 6, og som stiller krav til programmens lokale forankring, til og med i form av en forskriftsfestet, programpolitisk målsetning.

Konklusjonen synes derfor å være at man kan oppnå de kulturpolitiske målsetningene uten at man benytter konsesjon – forutsatt at man har et hensiktsmessig kringkastingsbegrep som de materielle kravene kan knyttes til. Man kan jo også merke seg at det til en viss grad er konvensjonsforpliktelser knyttet til den kulturpolitiske målsetningen om europeisk programinnhold, og at dette er knyttet til konvensjonens definisjon av “sending”.⁸⁰

4.2.3 Kontroll med eierstruktur gjennom konsesjon

Hensynene bak regler som styrer *eierstrukturen* i kringkastings- eller andre medieforetak er av en annen karakter. Det kan argumenteres for at idealer som f.eks. ytringsfriheten blir truet hvis samme selskap eller samme eierinteresser kontrollerer mange kanaler som skal gi allmennheten adgang til å ytre seg, det vil både gjelde eierskap av mange medier av samme karakter (typisk mange aviser), eller eierskap av mange medier av ulik karakter (typisk aviser, ukeblad, radio- eller fjernsynskanaler).

Et utvalg har vurdert disse spørsmålene, og har foreslått at en ny medielov også bør inneholde bestemmelser om innsyn i eierforhold.⁸¹ Her heter det om eierforhold at alle medievirksomheter bør offentliggjøre eierforholdene, og kunngjøre når enkeltvirksomheter passerer visse grenser i eierandel (“flagging”). Man foreslår dessuten at det lovfestes enkelte prinsipper:

- “Det skal kontinuerlig offentliggjøres i eget medium hvem som eier medievirksomheten. Offentliggjøringen må tilpasses mediet karakter slik at for eksempel aviser, ukeblad og tidsskrifter har en fast rubrikk i hver utgave, bøker kan ha

⁸⁰ Jfr Konvensjonen art 2(a).

⁸¹ NOU 1995:3 *Mangfold i media* s 127, men spørsmålet er dessuten behandlet flere steder i utredningen.

opplysninger på kolofonsiden, mens kringkasting har en rulletekst eller annen kunngjøring en gang i døgnet.

- Offentliggjøringen skal minimum omfatte de fem største aksjonærene i virksomheten.
- Det skal skje en offentliggjøring (flagging) når en aktør får kontroll over henholdsvis 10, 25, 50 og 75 prosent av aksjene eller andelene i virksomheten. Offentliggjøringen skal skje når endelig avtale har funnet sted.
- Alle medievirksomheter skal på oppfordring gi en fullstendig oversikt over virksomhetens eiere til de som ønsker det. Alle medievirksomheter som er tilknyttet et konsern (jf. aksje- eller selskapslovens definisjon), skal i tillegg kunne gi en oversikt over hvilke andre medievirksomheter som også er tilknyttet konsernet. Informasjon om at slike oversikter er tilgjengelig, skal gis sammen med den kontinuerlige offentliggjøringen av eierforholdene i eget medium.”

Som man ser av dette forslaget forutsetter ikke dette konsesjonsordninger. Man inntar i materiell lov krav om offentliggjøring av eierforhold med sikte på at innsyn vil sikre offentlig debatt og kritisk vurdering av medieselskapenes virksomhet.

Dette knyttes til foreslåtte regler om begrensning av eierskap i media, som skissemessig er foreslått til 30 % av et gjennomsnittlig nasjonalt dagsopplag for dagspresse, en tredjedel av stemmene eller aksjekapitalen i et riksdekkende fjernsynsselskap, en tredjedel av stemmene eller aksjekapitalen i et riksdekkende radioselskap, og en begrensning til 30 prosent av “det totale nærkringkastingsmarkedet på nasjonalt plan, for henholdsvis lokalfjernsyn og nærradio, målt i lytter- eller seerpotensial”, sammen med begrensninger om at en aktør ikke kan disponere mer enn én frekvens i ett konsesjonsområde, eller at en avis ikke kan ha bestemmende innflytelse “i mer enn ett av de lokale kringkastingsmedia, der det bare finnes en frekvens tilgjengelig for

henholdsvis lokalfjernsyn og nærradio".⁸² Det reises også spørsmål om ikke "sentrale allmennkringkastere skal ha norsk redaktør bosatt i Norge".⁸³

I forbindelse med disse reglene om begrensning av eierskap, er ikke konvergens mellom media særlig problematisert. Det kan nok i en forholdsvis nær fremtid være vanskelig å holde fra hverandre de ulike mediaene slik referert fra utvalgets forslag, f eks ta stilling til hvordan man skal vurdere Schibsteds interesser i Schibsted-nett⁸⁴ i forhold til kringkasting eller dagspresse.

Men dette berører ikke det prinsipielle, nemlig at det stilles opp generelle materielle vilkår for publisering av eierinteresser, og skranker for hvor stor andel av medieselskaper som én eier kan disponere. Utvalget foreslår ikke utnyttelse av konsesjonsordninger i denne forbindelse. Hvorvidt man vil videreutvikle utvalgets forslag, beror på en politisk vurdering. Men det begrunner uansett ikke opprettholdelse av en konsesjonsordning.

4.2.4 Sikring av økonomi

Etter åndsverkloven § 30 nyter visse kringkastingsselskaper godt av en avtalelisensordning, som gjør at selskapet kan sende utgitt verk hvis man har en avtale med en representativ opphavsrettsorganisasjon:

Norsk rikskringkasting og etter Kongens bestemmelse andre kringkastingforetak har rett til mot vederlag å kringkaste et utgitt verk, hvis foretaket etter avtale med organisasjon som representerer

⁸² NOU 1995:3 *Mangfold i media* s 122-124 diskuterer forholdet til folkerettslige avtaler (GATT og EØS) i forbindelse med regulering av eierinteresser mer generelt, dette er det ikke oppfordring til å gå inn på i sammenhengen.

⁸³ NOU 1995:3 *Mangfold i media* s 122. "Norsk" betyr i sammenhengen sannsynligvis "norsktalende", ikke "bosatt i Norge", slik det gjerne gjør i lovspråk – setningen ville ellers bli en pleonasme.

⁸⁴ Tidligere Oslo-nett.

en vesentlig del av norske opphavsmenn på området, ellers har rett til å kringkaste verk av den art avtalen gjelder. Tilsvarende gjelder for offentliggjort kunstverk og offentliggjort fotografisk verk.

Er avtalepartene enige om det, kan tvist om tolkning av avtalen avgjøres etter reglene gitt med hjemmel i § 35 første ledd.

Ved satellittkringkasting får bestemmelsene i første ledd ikke anvendelse med mindre sendingen av samme kringkastingsforetak samtidig kringkastes her i riket over jordbundet nett.

Bestemmelsene i første ledd gjelder ikke sending ved tråd. De gjelder ikke for sceneverk og filmverk, og heller ikke for andre verk dersom opphavsmannen overfor foretaket har nedlagt forbud mot kringkasting, eller det ellers er særlig grunn til å anta at han motsetter seg at verket kringkastes.

Avtalen er vel den eldste av avtalelisensordningene i åndsverkloven, og er noe annerledes konstruert enn de andre – her inngås ikke avtale med en forvaltningsorganisasjon, men direkte med de enkelte grunnorganisasjonene for rettighetshaverne: Den norske Forfatterforening, Norske Barne- og Ungdomsforfattere, Norske Dramatikers Forbund, Norsk Oversetterforening, Norsk Faglitterære Forfatter- og Oversetterforening osv – antallet ulike organisasjoner blir faktisk svært høyt. Men har man en slik avtale, utløses altså avtalelisensen, og det aktuelle kringkastingselskap får en rett til å sende andre “verk av den art avtalen gjelder” uten å innhente samtykke, men “mot vederlag”.⁸⁵

Man ser at bestemmelsen ikke gjelder enhver “kringkasting”.

For det første bør man gjøre det generelle forbehold at det på ingen måte er sikkert at kringkastingsbegrepet er det samme i åndsverkloven

⁸⁵ Det synes usikkert om dette vederlaget i praksis er, eller i prinsippet må være identisk med det vederlag som flyter av avtalen med vedkommende organisasjon, men dette forholdet forfølges ikke i det følgende. Jfr Ot prp nr 15 *Om lov om endringer i åndsverkloven* mm s 136.

som i kringkastingsloven – selv om det er nærliggende å anta dette med mindre særlige argumenter kan fremmes.⁸⁶

For det andre gjelder ikke bestemmelsen originær satellittkringkasting. Bestemmelsen har sin bakgrunn i EUs satellittdirektiv, som igjen har sin bakgrunn i konvensjonsrettslige bestemmelser.⁸⁷ Men når f.eks. Norsk rikskringkasting samtidig med sendinger i det jordbunde nettet sender satellittkringkasting rettet mot Svalbard, vil slike sendinger altså fanges opp av bestemmelsen.

For det tredje gjelder ikke “sendinger ved tråd”, jfr § 30, 4.ledd, 1.pkt. Denne bestemmelsen har også sin begrunnelse i konvensjonsrettslige bestemmelser og EUs satellittdirektiv. Avtalelisensen i åndsverkloven § 30 har sin konvensjonsrettslige begrunnelse i Bernkonvensjonen art 11bis (1)(1), som er begrenset til “radioutsendelse ... eller overføring til almenheten ved ethvert annet middel som kan overføre trådløst tegn, lyd eller bilder”. Det betyr at originær kringkasting “ved tråd” ikke nyter godt av denne fordelene. Imidlertid kan uten konsesjon slik kringkasting “samtidig og uendret” videreformidles gjennom et kabelnett, dvs. over tråd.⁸⁸

Man kan tenke seg tre tilfeller:

1. Originær kabelsending
2. Samtidig eter- og kabelsending
3. Videreformidling ved kabelnett

Her er det på det rene at avtalelisensbestemmelsen ikke kommer til anvendelse for tilfelle 1, mens tilfelle 3 dekkes av retten til samtidig og uendret videreformidling gjennom kabelnett (kringkastingsloven kap 4 sml åndsverkloven § 34). Tilbake kan man tilfelle 2, hvor

⁸⁶ Imidlertid er kringkastingslovens definisjon endret flere ganger uten at åndsverkloven er endret, eller det i forbindelse med endringene er diskutert hvilke konsekvenser en ny definisjon får for åndsverklovens bestemmelser – eller for bestemmelser i andre lover som omhandler “kringkasting”.

⁸⁷ Jfr Ot prp nr 15 *Om lov om endringer i åndsverkloven mm* s 137.

⁸⁸ Dette følger også av Bernkonvensjonen art 11bis (1)(2).

selskapet samtidig med etersendinger også kompletterer disse med sendinger gjennom kabel. Om dette heter det i forarbeidene til bestemmelsen:⁸⁹

“Begrensningen skal ikke forstås slik at den er til hinder for at kringkastingsforetak som driver eterkringkasting, innenfor etersendingens nedslagsfelt lar dem komplettere med trådsendinger. Dette kan være aktuelt når terrengforhold eller tilsvarende omstendigheter medfører at deler av publikum innenfor etersendingenes nedslagsfelt ikke kan motta de etersendte signalene direkte med tilfredsstillende kvalitet. Bestemmelsen i artikkel 11 bis kan ikke anses å være til hinder for at avtalelisensbestemmelsen kommer til anvendelse i disse tilfelle.”

I vår sammenheng har nok denne begrensningen en viss interesse, fordi det gjør at rettigheter til formidling i datamaskinbaserte nettverk sjelden kan bygge på avtalelisensordningen. Det må f eks være åpenbart at “radio” eller “fjernsyn på forespørsel”⁹⁰ ikke kan bygge på avtalelisensen, heller ikke en virksomhet som originært legger ut et sanntids lyd- eller bildetilbud på nettet, noe som ellers lett ville karakteriseres som kringkasting.

Ett eksempel kunne være sanntids overføring av forhandlingene i Stortinget. Dette fremstår som svært likt et konvensjonelt radiotilbud, men rettigheter kunne altså ikke klareres ved hjelp av åndsverkloven § 30. Nå er imidlertid i dette tilfellet klarering av rettigheter helt unødvendig på grunn av åndsverkloven § 26, 1.ledd som tillater “[f]orhandlinger i offentlige forsamlinger, styrer, råd og lignende, i møter av valgte offentlige myndigheter ...” gjort tilgjengelig for allmennheten uten samtykke av opphavsmannen,

⁸⁹ Jfr Ot prp nr 15 *Om lov om endringer i åndsverkloven mm* s 137.

⁹⁰ Det vil antagelig være riktigere å omtale slike tjenester som “fonogram” eller “videogram på forespørsel”.

denne bestemmelsen må man anta at i særdeleshet kommer til anvendelse på forhandlingene i Stortinget.

Etter kringkastingsloven § 2-1 kreves det konsesjon for å drive kringkasting, og det kan settes vilkår for denne konsesjonen. Konsesjonen gir ikke automatisk rett til å utnytte avtalelisensen, til dette kreves det en særskilt bestemmelse av Kongen. Såvidt vites, har ikke andre enn Norsk rikskringkasting foreløpig tillatelse til å utnytte avtalisenen.⁹¹

Årsaken til denne ordningen er åpenbart: Et kringkastingsforetak som uten avtale med den enkelte rettighetshaver kringkaster et verk, opparbeider seg en forpliktelse overfor de aktuelle rettighetshaverne. Det må stilles krav til registrering av hvilke verk som utnyttes, og krav til foretakets kredittverdighet. Derfor fremstår det som naturlig at dette er forhold som vurderes særskilt, dels på grunnlag av de behov det enkelte selskap har til å sende vernet materiale, dels på grunnlag av selskapets soliditet mv.

Naturligvis kan man utnytte konsesjonsvilkårene til å stille krav til f eks rapporteringsrutiner mv. Men slik regelverket i dag foreligger, er dette unødvendig, ettersom det kreves en særskilt tillatelse av Kongen i tillegg til konsesjonen for å kunne utnytte avtalelisensordningen. For at slik tillatelse kan gis, kan man selvsagt stille de vilkår som er nødvendig for å sikre at selskapet har etablert tilfredsstillende rutiner, og har den nødvendige økonomi.

Bestemmelsen må kanskje vurderes i forhold til andre omstendigheter.

Sontringen mellom eter- og kabelsendinger flyter, som skissert ovenfor, av konvensjonsbestemmelser. Med den konvergering som skjer mellom ulike media kan man ikke anta at en slik sontring kan opprettholdes i lang tid, også konvensjonenes forståelse av

⁹¹ Norsk rikskringkasting tillatelse følger direkte av loven, jfr kringkastingsloven § 2-1. 1.ledd, 1.pkt.

“kringkasting” må ta hensyn til den utvikling det er gjort rede for foran i denne utredningen.

Dessuten vil det nok være problematisk for mindre kringkastingsselskaper å etablere avtaler med det store antall rettighetsorganisasjoner som Norsk rikskringkasting i praksis har forholdt seg til. Mye kan vel tale for at man også på området for åndsverkloven § 30 fikk til en rettighetsadministrasjon ved hjelp av én forvaltningsorganisasjon. Dette vil vel i praksis være en forutsetning for at andre kringkastingsselskaper skal kunne nyttiggjøre seg avtalelisensen.

4.2.5 Sanksjoner

Enkelte har hevdet at konsesjonssystemet er nyttig fordi det gir myndighetene en velegnet sanksjon ved brudd på konsesjonsbestemmelser eller andre bestemmelser som gjelder for kringkastingsvirksomheten – nemlig inndragelse av konsesjon enten permanent, eller for kortere eller lengre tid. Dette er en sanksjonen som følger av gjeldende rett, og som er forsøkt brukt i enkelte tilfeller, jfr særlig Oslo namsrett kjennelse av 1.12.1992 i tilfellet der Kulturdepartementet krevde å inndra TVNorges konsesjon for 3 dager.⁹²

Naturligvis forutsetter inndragelse av konsesjon *qua* sanksjon at det foreligger en konsesjon. Men man kan rettslig sett oppnå nøyaktig det samme resultat ved å gi et organ – det er nærliggende å tenke på Statens medietilsyn – i oppdrag å overvåke at kringkastingsselskaper, eller alle som tilbyr informasjonstjenester til allmennheten kompetanse til å forby virksomheten i en kortere eller lengre periode ved kvalifiserte krenkelser. Dette er bare å bytte “polariseringen” i bestemmelsen: En konsesjon representerer en tillatelse på grunnlag av et generelt forbud, og tilbakedragelse vil da gjøre det generelle

⁹² Jfr gjengivelse av kjennelsen i *Lov&data* 36/1993:10-11.

forbudet gjeldende. En generell tillatelse representerer et mindre inngrep i forhold til yringsfrihetsidealet, og kompetanse til å forby virksomheten er dermed en mindre streng reaksjon enn tilbakedragelse av konsesjon, selv om den funksjonelt må være identisk.

Man vil selvsagt også her få interlegale spørsmål, men disse er allerede realisert i dagens situasjon – det hevdes f.eks. at enkelte kringkastingsselskap har rettede sendinger som originerer på annet lands territorium nettopp med sikte på å unngå at norske regler om reklame kommer til anvendelse, eller at den norske vurderingen av grensen mellom lovlige og ulovlige erotiske ytringer blir lagt til grunn. Hvis man lar tilsynsorganets kompetanse omfatte alle tjenester som retter seg mot allmennheten, vil det sikkert bli langt flere tilfeller av tilsvarende karakter. Men dette berører ikke det prinsipielle, situasjonen ville ikke bli enklere ved en konsesjonsordning – snarere tvert imot, da ville man også måtte ta stilling til om tjenester med et klart lovlig innhold trengte konsesjon fordi de falt innenfor norsk jurisdiksjon. Ved å avvikle konsesjonssystemet for slike tjenester, unngår man i alle fall å behandle slike saker.

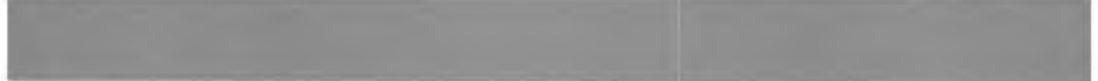
I tillegg har vel erfaring vist at tilbakedragelse av konsesjon er en såvidt sterk konsesjon at man i alle fall må supplere den med andre konsesjoner, f.eks. forbud mot sending av reklame for en kortere eller lengre periode (noe som rammer tjenestens økonomiske grunnlag) eller ileggelse av en økonomisk avgift. Slike sanksjoner kan også tilpasses for generelt å komme til anvendelse på informasjonstjenester rettet til allmennheten.

Konklusjonen blir da altså at forholdet til sanksjoner isolert sett ikke er noe argument for opprettholdelse av konsesjonssystemet.

4.2.6 Oppsummering

Ovenfor er det gjennomgått mulige begrunnelser for en konsesjonsordning i tillegg til den som flyter av behovet for en frekvensadministrasjon. Det synes ikke som om kulturpolitiske hensyn, hensyn til kontroll med eierstruktur, eller hensyn til sikring av

et økonomisk og praktisk grunnlag for utnyttelsen av avtalelisensordningen i åndsverkloven krever en konsesjonsordning. Disse hensyn kan tilgodeses gjennom materielle vilkår, og dagens system med særskilt godkjenning for at avtalelisensen skal kunne utnyttes.

5. Reklame

5.1 Innledning

Det finnes en rekke bestemmelser om reklame i norsk lov, her er det ikke grunn til å diskutere andre enn de som spesielt angår kringkasting. De sentrale bestemmelsene finner man i kringkastingsloven kapittel 3.

Det finnes imidlertid en rekke andre bestemmelser om reklame i kringkasting. I markedsføringsloven (1972:47) § 13, 3.ledd skal forbrukerombudet føre tilsyn med reklame i henhold til forskriftene etter kringkastingsloven § 3-1. Man har en midlertidig lov om beskyttelse av de olympiske symbol mm (1993:93) som regulerer kringkasting av symbolet, Lillehammeremblemet eller elementer av disse, jfr § 2, 3.ledd. Det finnes også enkelte endringslover til gjeldende kringkastingslov, bl a 1994:18 om sanksjoner ved overtredelse av bestemmelsene om reklame i kringkasting.

Hovedbestemmelsen er kringkastingsloven § 3-1, men man har også to andre relevante bestemmelser:

Kap. 3. Reklame, sponsing.

§ 3-1. Varighet, innhold

Reklameinnslag skal samlet ikke overstige 15 prosent av kringkastingsselskapets daglige sendetid. Kongen kan gjøre unntak fra denne bestemmelse for sending av tekstplakater i lokalfjernsyn.

Det kan ikke sendes reklameinnslag i tilknytning til barneprogram eller reklameinnslag som særlig er rettet mot barn.

Kongen kan gi nærmere regler om utsending av, innholdet i, omfanget av og tilsynet med reklamesendinger.

§ 3-2. *Særregler om reklame i fjernsyn*

Reklameinnslagene i fjernsyn skal hovedsakelig sendes i blokker mellom programmene, og skal klart atskilles fra den ordinære programvirksomhet ved et særskilt lyd- og bildesignal.

Kongen kan i forskrift gi nærmere regler om plassering av reklameinnslag.

§ 3-4. *Sponsing*

Dersom et program er sponset, skal det opplyses om dette ved inn- og utannonseringen av programmet. Opplysninger om sponsor kan gis i form av sponsors navn, varemerke eller logo.

Innhold og presentasjonsform i sponsede program må være slik at kringkastingselskapets redaksjonelle integritet opprettholdes fullt ut.

Sponsede program skal ikke oppmuntre til kjøp eller leie av sponsors eller tredje parts produkt eller tjenester, og kan ikke inneholde spesielle salgsfremmende henvisninger til slike produkt eller tjenester.

Nyhets- og aktualitetsprogrammer kan ikke sponses.

Kringkastingsprogrammer kan ikke sponses av fysiske eller juridiske personer hvis hovedaktivitet er å produsere, selge eller leie ut produkt eller tjenester det er forbudt å reklamere for etter norsk lov eller regler gitt i medhold av norsk lov.

Kongen gir i forskrift nærmere regler om sponsing av kringkastingsprogrammer.

Man ser at kringkastingsloven § 3-1 inneholder de sentrale, materielle bestemmelsene, kringkastingsloven § 3-2 inneholder bestemmelser som skal sikre at reklamen identifiseres som reklame, og ikke blandes sammen med redaksjonelt stoff, mens kringkastingsloven § 3-4 inneholder regler om sponsing.⁹³ Det finnes flere forskriftshjemler i loven, men disse er ikke utnyttet.

⁹³ Kringkastingsloven § 3-3 er opphevd ved lov 1993:126.

Det er åpenbart at bestemmelsene tar sikte på tradisjonell, synkron kringkasting hvor man forutsetter at lytter eller seer får reklameinnslagene som del av programtilbudet. Kringkastingsloven § 3-2 skal sikre at slike innslag sendes "i blokker mellom programmene", og kringkastingsloven § 3-1 stiller en øvre grense målt i sendetid.

Slike bestemmelser vil ikke kunne direkte overføres til digital kringkasting som jo er asynkron, og hvor tid som måleenhet ikke gir mening. Det kan være grunn til å diskutere de enkelte bestemmelsene for å se hvordan de eventuelt kan overføres til digital kringkasting.

Men innledningsvis bør det fremheves at bestemmelsene er fundert i EUs fjernsynsdirektiv og Europarådets konvensjon om fjernsyn over landegrensene. Disse begrenser adgangen i nasjonal lovgivning å regulere reklame mv. Det er imidlertid tvilsomt i hvilken utstrekning konvensjonen og direktivene kommer til anvendelse på tjenestefordeling i nett – direktivet angår f.eks. "fjernsynsprogrammer beregnet på allmennheten". Det er utvilsomt at levende bilder over nett er beregnet på allmennheten, spørsmålet vil imidlertid være hvorvidt slike tilbud kvalifiseres som "fjernsynsprogrammer" – og her vil tolkningen være like åpen som vist i diskusjonen ovenfor. I dette notatet vil det ikke åpnes for den nokså teoretiske diskusjonen av hvorvidt konvensjon eller direktiv kommer til anvendelse på asynkrone tjenestetilbud over nett, men heller det mer rettspolitiske spørsmålet om hvorvidt man kan overføre dagens regulering av reklame i kringkasting til den nye situasjonen.

5.2 Kvantitetsgrensen

Det første prinsippet er *kvantitetsgrensen* i kringkastingsloven § 3-1, 1.ledd. Denne grensen angir at reklameinnslag ikke skal overstige 15 % av kringkastingsselskapets daglige sendetid. Dette presiseres i

forskrift om reklame i kringkasting (1991:228) § 1, hvor det angis at reklameinnslagene samlet ikke skal utgjøre mer enn 20 % pr time.⁹⁴

Åpenbart vil slike kriterier ikke være spesielt aktuelle for et tjenestetilbud som er interaktivt og asynkront. Typisk vil brukeren få opp et skjermbilde hvor det ligger ikoner som angir ulike tilbud i form av kringkastingsprogram. I samme bilde kan det også ligge ikoner som kort reklamerer for tjenester eller produkter. Hvis brukeren klikker på reklameikonet, vil brukeren da få videre opplysninger om hva det reklameres for, og kan kanskje velge en side hvor tjeneste eller vare kan bestilles, og endog betales. Likevel har brukeren på en helt annen måte kontroll med situasjonen: Det er ikke slik at brukeren må vente til reklamen "går over", brukeren må selv aktivt medvirke, velge å se reklame, velge å få nye sider tilgjengelig med ytterligere reklame. I en slik situasjon synes det som den rettspolitiske begrunnelsen for kvantitetsbegrensning ikke lenger slår til. Det gir liten mening å angi f eks at antall "sider" eller "tegn" som representere reklame skal utgjøre en bestemt andel av det antall "sider" eller "tegn" som informasjonstjenesten representerer.

Den åpenbare og lett forståelige begrunnelsen for en kvantitetsbegrensning i andel av sanntid synkron sending svikter av like åpenbare og lett forståelige årsaker i et asynkront, interaktivt medium. Det synes ikke som om det er behov for å begrense hvor mye reklame som gjøres tilgjengelig fra ikoner i en side som tilbyr andre informasjonstjenester – brukeren kan selv alltid bestemme hvor mye og hvor lenge reklametilbudene skal utnyttes, og kan alltid velge rett og slett å hoppe over dem.

5.3 *Sending i blokker*

Beslektet med kvantitetsbegrensningen, er kravet om at reklame skal sendes i *blokker*, kringkastingsloven § 3-2. Den rettspolitiske

⁹⁴ I denne sammenheng blir det ikke diskutert hvordan man måler "én time".

begrunnelsen for dette kravet er selvsagt ikke til stede i en situasjon hvor brukeren selv velger hvorvidt brukeren vil "se" reklamen. Men man kan opprettholde et krav om at reklame må presentere seg selv som nettopp dette, slik at man unngår forveksling mellom redaksjonelt stoff og reklame. På grunn av den endrede brukersituasjonen, og på bakgrunn av svært begrensede erfaringer, kan man kanskje antyde at reklamen i interaktive situasjoner dreier mot å være mer informativ, mer lignende en "forbrukerinformasjon". Ettersom man ikke kan bruke effekter for å fange oppmerksomheten som i et medium hvor reklamen eller annonsen er del av et synkront (som fjernsyn) eller sekvensielt (som avisen) medium, synes det som om man vil legge mer vekt på informasjon og kuriositeter. Dermed kan det skje en tilnærming mellom redaksjonelt stoff og reklame: Det blir kanskje ikke så stor forskjell på informasjonstilbudene fra Landbrukshøyskolen på Ås og Norsk saueavlslag.

5.4 Reklame rettet mot barn

Det neste prinsippet er forbudet mot å koble reklame til *barneprogram*, jfr kringkastingsloven § 3-1, 2.ledd. Dette er i forskriftene § 4, 2.ledd også supplert med et forbud mot reklame "for våpen eller modeller/lektøysutgaver av våpen".

Dette forbudet er det i prinsippet enkelt å overføre til digital kringkasting. Man kan utforme et forbud mot at det fra side eller tilbud om informasjonstjenester særlig beregnet på barn er knyttet pekere til reklameinnslag, og gjerne ekplifisere dette med et generelt forbud mot reklame for leketøysvåpen. Et utkast til et nytt 2.ledd av kringkastingsloven § 3-1 kunne f.eks være:

"Det kan ikke

1. knyttes pekere eller andre henvisninger til reklameinnslag fra informasjonstjenester som er særlig rettet mot barn, eller
2. i datamaskinbaserte nettjenester utformes reklameinnslag som er særlig rettet mot barn."

Det er lett å innrømme at en slik skisse både er ufullstendig og retts teknisk har sine egne problemer, f.eks. en forståelse av hva som menes med "informasjonstjenester" eller "datamaskinbaserte nettjenester". Likevel gir den vel et slags inntrykk av at mulighetene for å overføre dagens forbud mot barneorientert reklame er til stede.

Dessverre er det også en praktisk side ved dette spørsmålet, nemlig at slike informasjonstjenester vil være tilgjengelige fra andre land som kan ha avvikende bestemmelser om reklame til barn. Dette er imidlertid bare en ny side av det generelle problemet knyttet til de interlegale sidene av et internasjonalt informasjonsnettverk. Det synes som om dette problemet bare tilfredsstillende kan løses gjennom internasjonalt samarbeid.

Imidlertid kan man vurdere å gi norske regler *ekstraterritorial* anvendelse, f.eks. at de kommer til anvendelse på reklame for norske selskaper, eller varer eller tjenester som markedsføres her i landet i den forstand at økonomiske sanksjoner kan rettes mot selskapet her i landet (eventuelt at varer inndras eller forbys omsatt) ved krenkelse av norske materielle bestemmelser. Det må nok vurderes nøye hvordan en slik ekstraterritorial utvidelse skulle utformes, det ville jo f.eks. kunne fremstå som urimelig om en spansk produsent av bestemte leketøy reklamerte for disse i en spansk nettjeneste som imidlertid – like alle andre nettjenester – er tilgjengelig fra norsk territorium, og at dette skulle utløse sanksjoner i det norske markedet. Det kan vel også fremstå som urimelig om en norsk leverandør ikke kunne rette reklame mot utenlandske markeder, og slik konkurrere på like vilkår med utenlandske leverandører.

Muligens ligger en løsning i bruk av "rettet reklame" slik dette er benyttet i Europarådets fjernsynskonvensjon. Selv om nettene er internasjonale, vil tjenester som spesielt retter seg mot barn i Norge nok ha en slik språklig utforming at det ikke vil være retts teknisk for problematisk å skille ut disse.

Det er vel grunn til å anta at en regulering av reklame mellom land også i nettjenester vil ha et såvidt sterkt forhold til Europaunionens indre marked at man i nær fremtid vil få en regulering av hvilket lands

lov som skal være *lex causa*, jurisdiksjon mv. Det synes derfor ikke begrunnet i denne sammenheng å gå videre med denne diskusjonen.

Man kan også nevne *forskriftenes* (1988:773) utfyllende bestemmelser i henhold til kringkastingsloven:

§5-3. Det kan ikkje sendast reklameinnslag i tilknytning til barneprogram eller reklameinnslag som i særleg grad er retta mot born.

Det kan ikkje sendast reklame for politiske budskap eller livssyn.

Reklamesendingane kan ikkje innehalde symbol eller vignetter som er standardelement i dei vanlege sendingane til det aktuelle selskapet.

I denne bestemmelsen gjentas forbudet mot reklameinnslag rettet mot barn diskutert ovenfor. Bestemmelsens tredje ledd henger sammenheng med det prinsipp som er diskutert tidligere, nemlig behovet for å skille mellom reklamesendinger og redaksjonelt stoff. Denne bestemmelsen lar seg uten videre overføre til netjtjenester generelt, som et forbud mot å bruke ikoner, symboler eller vignetter som er standardelement i det vanlige informasjonstilbudet til det aktuelle selskap.

5.5 Forbudet mot reklame for politiske budskap eller livssyn

Etter forskriftene § 5-3, 2.ledd er det imidlertid også et forbud mot å sende reklame "for politiske budskap eller livssyn". I prinsippet er det ikke noe større problem med å opprettholde dette materielle forbudet også for andre informasjonstjenester som retter seg til allmennheten, selv om man selvsagt må kvalifisere det slik at politiske organisasjoner f eks ikke forbys å sende brosjyrer mv til allmennheten.

Imidlertid er det vel slik at dette er ett av de få eksempler på at man har en avvikende regulering av reklame i kringkasting på den ene siden, og andre media på den andre siden: Det er ikke forbud mot å

reklamere for politiske budskap eller livssyn i aviser, f eks i form av annonser for politiske foredrag, opprop eller helsides meddelelser fra den politiske ledelse i enkelte land. Konvergeringen mellom media vil gjøre det vanskelig å opprettholde *mediaspesifikk* regulering. Det synes derfor som om man står mellom to valg: Enten å innføre visse generelle regler for reklame for politiske budskap eller livssyn, regler som kanskje understreket et saklighetskrav og begrenset bruk av virkemidler. Eller å fjerne enhver regulering av reklame for politiske budskap eller livssyn.

Personlig synes jeg de beste grunner taler for det siste alternativ. Dette bygges på at man her er nær den absolutte grense for ytringsfrihet som stadfestes av Grunnloven § 100 *in fine*: "Frimodige Ytringer, om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand, ere Enhver tilladte." Dette syn er også gjort gjeldende av Sivilombudsmannen⁹⁵ i forbindelse med Markedsrådets vedtak om å forby TV2 å vise annonsefilmer fra organisasjonene i arbeidslivet:⁹⁶

"Markedsrådets forbudt mot AF's 'reklamefilmer' og 'tilsvarende reklamebudskap' reiser en rekke uavklarte spørsmål om forholdet til vernet om ytringsfriheten ... [J]eg [er] kommet til at Markedsrådet mangler hjemmel for å nedlegge forbud mot de aktuelle annonsefilmene og lignende annonsefilmer fra andre organisasjoner."

5.6 Oppsummering

Konklusjonen synes å bli at dagens regulering av reklame allerede har preg av materielle begrensninger, og derfor i utgangspunktet uten større problemer kan tilpasses enhver informasjonstjeneste som retter seg til allmennheten. Diskusjonen har indikert to typer med problemer:

⁹⁵ I en uttalelse av 22.12.1995.

⁹⁶ Sak 95-1309E, jfr referat av Ole E Tokvam i *Lov&data* 46/1996:19-22.

For det første, en aksentuering av de interlegale problemene knyttet til spørsmålet om i hvilke tilfeller en sending eller tjeneste faller inn under norsk jurisdiksjon. Dette finner man løst for fjernsynssendinger i EUs fjernsynsdirektiv og Europarådets fjernsynskonvensjon, men det finnes ingen generell løsning for informasjonstjenester som sådan. I denne utredningen er det ikke gjort forsøk på å utrede hvorvidt disse løsningene, særlig løsningene i EUs fjernsynsdirektiv, lar seg overføre generelt til informasjonstjenester, noe som for så vidt er antydning som en løsning i EUs grønnbok om immaterialrettigheter og informasjonsteknologi fra sommeren 1995.

For det andre problemer med mediespesifikk regulering av reklame, eksemplifisert i diskusjonen ovenfor med reguleringen av reklame for politiske budskap eller livssyn i fjernsyn. Her som på andre områder hvor det foreligger mediespesifikke bestemmelser, vil konvergens mellom media kreve en revurdering av reguleringen, enten slik at bestemmelsene faller bort, eller ved at de generaliseres slik at de kommer likt til anvendelse på alle media.

6. Personvern

Tradisjonell kringkasting har få personvernaspekter. I dette avsnittet vil vi ikke berøre forholdet til egne ansatte, her vil de samme personvernspørsmål kunne aktualiseres som ellers mellom arbeidsgiver eller arbeidstager. Vi vil heller ikke ta opp personvernspørsmål i forholdet til leverandører av varer eller tjenester (inklusive informasjonstjenester av ulike slag), også her vil det kunne være personvernspørsmål med hensyn til registrering av opplysninger om medkontrahent, selv om de er beskjedne. Vi vil heller ikke ta opp personvernspørsmål knyttet til *innholdet* i informasjonstjenester, mest typisk i forbindelse spørsmål om ærekrenkelser eller krenkelser av privatlivets fred.⁹⁷ Endelig vil vi heller ikke ta opp personvernspørsmål i forbindelse med seer- eller lytterundersøkelser med sikte på f eks å finne ut hvor mange som så på ett bestemt program, eller én bestemt kanal – dette vil være virksomhet regulert av personregisterloven kap 8.

Lytter- eller seerundersøkelser orienterer seg mot brukerne, de som utnytter informasjonstjenestene. Og det er personvernspørsmål i denne relasjon – altså med unntak av opinions- eller gallupundersøkelser – som kort vil bli behandlet nedenfor.

Hvis det dreier seg om lisensfinansiert kringkasting som Norsk rikskringkasting, vil det i og for seg etableres et konsesjonspliktig register over de som har betalt kringkastingslisens. Dette er ikke spesielt interessant sett ut fra et personvernperspektiv, men det kan oppstå spenninger i forbindelse med *kontroll* av at lisens er betalt. Fjernsynsapparatet står gjerne i et privat hjem, og etter forskrift om fjernsynsmottagere (1980:8798) § 10 kan kontrollør kreve at kringkastingskort vises frem. Hvorvidt det finnes en fjernsynsmottager

⁹⁷ Slike forhold begrunner bl a bestemmelsene om forhåndsvisning av kringkastingsprogram, jfr f eks kringkastingsloven § 2-3.

i en boligenhet, kan for så vidt registreres ved måleutstyr utenfor boligen, og i denne sammenheng er det ikke grunn til å gå nærmere inn på hvordan man går frem for å bestemme at det finnes en mottager eier er pliktig å betale lisens for når eier nekter å vise kringkastingskort, og nekter å slippe kontrollør inn i boligen. Det er også kjent at Norsk rikskringkasting har ønsket å benytte alternative kontrollrutiner som baserer seg på samkjøring av registre for abonnenter for taletelefoni og innehavere av kringkastingskort.

Disse personvernproblemene er imidlertid rimelig oversiktlige og vekker kanskje heller ikke de store rettspolitiske debatter.

Noe mer interessant blir det når kringkastingen skjer i kryptert form, enten gjennom kabelnett eller som etersendinger. Abonnenten må da dekryptere sendingen for å kunne glede seg over programmene. Abonnenten kjøper da en dekode, som er en liten, svart boks⁹⁸ som plasseres mellom antenneutaket (for kabelfjernsyn eller parabolantenne) og fjernsynsapparatet. Denne dekode kan adresseres direkte fra tjenestetilbyder. Det kan jo være flere krypterte kanaler, og abonnenten kan være interessert i et begrenset utvalg. Man må derfor kunne angi for den enkelte dekode hvilke kanal som vedkommende abonnent har betalt for. Dette etablerer hos tjenestetilbyder et register over hvilke abonnenter som har betalt for tilgang til hvilke kanaler. I prinsippet er kanskje dette registeret ikke spesielt forskjellig fra lisensregisteret til Norsk rikskringkasting, ettersom jo også lisensregisteret angir hvilke personer som har betalt for tilgang til Norsk rikskringkasting. Men i praksis er forskjellen betydelig, ettersom man her har et mangfold av kanaler, ofte med nokså klare programprofiler – sml kanaler som “Discovery Channel” med natur- og faktaprogrammer, eller “Cartoon Network” med tegneserier.

Imidlertid vil slike registre over abonnenter av krypterte kanaler bare angi hvem som har *mulighet* til å se programmer inne en bestemt

⁹⁸ Ofte omtalt på engelsk som “set top box”, selv om det nok refererer til noe mer avanserte dekodere.

kanal, det angir ikke om abonnenten faktisk utnyttet denne muligheten på et bestemt tidspunkt, eller i forhold til ett bestemt program.

I denne sammenheng er det liten grunn til å gå inn på problematikken rundt "piratdekodere". Høyesterett er kommet i Rt 1995:35 at straffeloven § 145, 2.ledd ikke rammer fremstilling og salg av piratdekodere, en avgjørelse som er blitt skarpt kritisert.⁹⁹ Imidlertid ble det straks etter vedtatt en lovendring (1995:15 som trådte i kraft med det samme, jfr kongelig resolusjon 1995:286) av straffeloven § 262, med følgende ordlyd:

Den som ved å bryte en beskyttelse eller på lignende måte rettsstridig skaffer seg selv eller andre en vinning ved å få tilgang til fjernsyns- eller radiosignaler eller medvirker til det, straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år. Det samme gjelder dersom den berettigede blir utsatt for tap.

Offentlig påtale finner ikke sted uten fornærmedes begjæring med mindre allmenne hensyn krever påtale.

I vår sammenheng ser man sikkert med det samme at bestemmelsen knapt er tilfredsstillende, fordi den forutsetter en klargjøring av hva som er "fjernsyns- eller radiosignaler", f eks om dette er forskjellig fra signaler over kabel som representerer fono- eller videogrammer. Man trenger en avklaring om hvorvidt straffeloven § 145 dekker alle andre brudd på kommunikasjonsintegritet, særlig i form av "piratdekoding" av krypterte meldinger eller sendinger, eller om alle slike tilfeller skal subsumeres under straffeloven § 262, som da bare rammer dekryptering av "fjernsyns- eller radiosignaler".

Men i vår sammenheng er dette åpenbart en ren digresjon.

⁹⁹ Jfr Knut S Selmer "Hva er 'data'?", *Lov og rett* 3/1995:149-150, *Lov&data* 42/1995:1.

Det er utvilsomt at de etablerte registre vil være personregistre, og dermed være konsesjonspliktige etter personregisterloven § 9 dersom de føres ved hjelp av edb. Det er imidlertid sannsynlig at disse registrene kan kvalifiseres som "kunde- eller abonnentregistre", og at de dermed er unntatt fra konsesjonsplikten etter forskriftene (1979:5) § 2-3. Dette vil bero på hva slags opplysninger registrene nærmere inneholder, jfr katalogen av opplysninger i forskriftene § 2-3, 2.ledd nr 1-13.

Det neste trinnet vil imidlertid være en individualisert tjeneste. Både lisensregistret og registret over abonnementer av krypterte tjenester angir bare hvilke personer som har *mulighet* til å motta en bestemt tjeneste. Andre tjenester – som videogram på forespørsel, betaling for enkeltprogram,¹⁰⁰ og mer interaktive informasjonstjenester vil forutsette en avregning som registrerer mer detaljerte opplysninger.¹⁰¹ Typisk vil det registreres:

- Brukeridentifikasjon
- Tjenesteidentifikasjon
- Tidsforbruk

Det er altså svært beskjedne opplysninger som registreres, men de vil registreres fortløpende over forholdsvis lange tidsserier. Tjenesteidentifikasjonen vil angi ikke bare en "kanal" eller "tjenesteleverandør", men vil typisk identifisere det aktuelle verk (eller den aktuelle tjeneste) som blir benyttet slik at vederlag kan styres mot en identifisert rettighetshaver. Det er lett å forestille seg at de ulike rettighetshavere har ulike satser for ulike typer av verk eller tjenester, kanskje også mellom ulike verk eller tjenester innen samme

¹⁰⁰ Det som på engelsk ofte kalles "pay per view".

¹⁰¹ Man vil finne en kortfattet diskusjon av personvernsspørsmål knyttet til "videogram på forespørsel" (VPF – på engelsk kjent som "video on demand" eller bare VOD) i Beate Jacobsen (red) *Videogram på forespørsel*, CompLex 8/94, Tano, Oslo 1994:98-102. Denne diskusjonen er imidlertid av mindre interesse i vår sammenheng.

type: Det er én sats for å se siste tilgjengelige Dagsrevy, og én sats for å se et filmverk; det er én sats for å se en premierefilm, en annen for å se en mer alderdommelig film, osv.

Et slikt system vil altså forutsette en ytterligere individualisering av opplysningene som registreres for avregningsformål. Potensielt vil dette kunne åpne mulighet for å tegne en profil av interessene til abonnenten (som kan være en person eller en husstand). Tradisjonelt har dette vekket en diskusjon omkring personvernet.

For kuriositetens skyld nevnes at foranledningen var et rykte (som aldri er blitt bekreftet) at dansk sikkerhetspoliti i slutten av 1970-årene søkte å identifisere revolusjonære marxist-leninistiske personer ved å skaffe seg tilgang til utlånsregistrene i biblioteker. Fra den profil som utlånte boktitler representerte, dannet man seg da hypoteser om lånernes politiske legning.

Denne i og for seg ubekreftede anekdoten var en tilstrekkelig rettspolitisk begrunnelse til at man i forskriftene til personregisterloven (1979:22) § 2-1 *in fine* fikk følgende bestemmelse: "Opplysning om 'lånenummer' i utlånsregister som nevnt i § 2-8¹⁰² skal biblioteket slette av eget tiltak når den utlånte bok er tilbakelevert."

Man ser at dette prinsippet over har konsekvenser utover det anekdotiske og konkrete eksempelet: Det begrunner nettopp at registre som gjennom identifikasjon av bestemte verk, tjenester eller arbeider kan tegne en profil av en persons politiske eller andre verdirelaterte interesser ikke skal lagres lenger enn strengt tatt nødvendig for den forretningsmessige relasjon som etableres mellom bruker og tilbyder.

Et nytt og sentralt eksempel fikk man i forbindelse med registrering og lagring av samtaledata i forbindelse med et nytt faktureringssystem for taletelefoni.¹⁰³ Tradisjonelt har fakturering av taletelefoni skjedd ved en elektromagnetisk teller i den lokale sentral hvor en bestemt sats

¹⁰² Forskriftenes § 2-8 angår "Katalog-, låner- og utlånsregister i bibliotekene".

¹⁰³ Justisdepartementets vedtak i klagesak 16.11.1993, jfr *Lov&data* 40/1994:11-12.

har vært knyttet til hvert "tellerskritt". Resultatet har vært en total for hver avregningsperiode, men uten at mye utover samtalevolum kunne slutes fra totalen (bl a ikke forholdet mellom lokal- og fjerntrafikk). Imidlertid ønsket Televerket¹⁰⁴ å gå over til et system for taksering beregnet ved sanntidstaksering, implementert ved det såkalte SenTaks-systemet. I dette systemet ble følgende opplysninger registrert:

- Identifikasjon av den kommuniserende part (A-nummer)
- Identifikasjon av den part det kommuniseres til (B-nummer)
- Dato og klokkeslett for start av kommunikasjon
- Dato og klokkeslett for avslutning av kommunikasjon
- Kommunikasjonens varighet (avledet av de to foregående opplysningene)
- Hvilke teletjenester som ble benyttet under kommunikasjonen (gjerne implisert av B-nummer)

I tillegg ble det forutsett at andre personopplysninger ville kunne registreres, som kredittkortnummer, telekontonummer osv.

I dette tilfellet imøtekom ikke Datatilsynet Televerkets søknad. Justisdepartementet ga imidlertid Televerket medhold i en viss utstrekning:

“Det er ikke tvilsomt at Televerkets ønske om den registrering og lagring som Sen-Taks-systemet forutsetter, er saklig begrunnet ut fra den virksomheten som Televerket skal drive, og at det er gode grunner for å etablere systemet. Dette er også Datatilsynet enig i.

Det er også på det rene at taksering ved Sen-Taks-systemet byr på fordeler for Televerkets kunder. Takseringen blir riktigere og kundens kontroll med at takseringen er korrekt, blir vesentlig forbedret.

Spørsmålet er så om den registrering og lagring av trafikkdata som systemet forutsetter volder slike problemer for den enkelte, at

104 Dette var forut for dannelsen av Telenor.

systemet likevel bare bør kunne etableres med de restriksjoner Datatilsynet går inn for. Det er særlig den automatiske lagring av de telefonnumre abonnenten ringer til (de såkalte B-numre) som kan tenkes å skape eventuelle personvernproblemer.

Datatilsynets hovedbegrunnelse for ikke å imøtekomme Televerkets søknad er 'at den automatiske registreringen, herunder eksistensen av de registrerte opplysningene, vil øke kontrollmuligheten overfor enkeltindividet i samfunnet uten at individet selv har mulighet til å påvirke disse forhold.'

Samtaledata, herunder oppringt telefonnummer, er i seg selv ikke sensitive data. Og dataene er også klare og entydige. De gir informasjon om hvilke telefonnummer den aktuelle abonnent har ringt i registreringsperioden. Men Justisdepartementet er enig med Datatilsynet i at en kartlegging og kontroll av en telefonabonnents telefonbruk for mange vil kunne føles som et inngrep i personvernet. Også det forhold at Televerkets dataregistrering gir mulighet for slik kontroll, kan være et problem for den enkelte.

Justisdepartementet vil imidlertid understreke at formålet med det systemet Televerket ønsker å innføre ikke er kartlegging og kontroll av telefonabonnentene. Formålet er riktig taksering og en bedret mulighet for abonnentene til å kontrollere telefonregningene. Samtaledataene skal registreres og lagres utelukkende for disse formål og skal slettes når det ikke lenger er bruk for dem til disse øyemed. Slik sett synes Televerkets planlagte register å være i tråd med Datatilsynets linje om at 'elektroniske spor' bare skal registreres og brukes for klart definerte formål og slettes.

Det må være helt på det rene at andre organer, personer og institusjoner ikke skal ha adgang til dataene for slik kontroll. Datatilsynet frykter. Det følger både av Televerkets taushetsplikt etter telegrafloven og bør også settes som et konsesjonsvilkår. Justisdepartementet legger ellers til grunn at Televerket legger opp et datasikkerhetssystem som sikrer mot at uvedkommende får tilgang til dataene.

Det er riktig at påtalemyndigheten kan kreve rettens kjennelse for beslag i registrerte telefonopplysninger, dersom de antas å ha

betydning som bevis i relasjon til straffbare forhold en person er siktet for. Men for at slike taushetsbelagte opplysninger skal kunne kreves utlevert, må retten foreta en konkret vurdering av om hensynet til taushetsplikten må vike for hensynet til sakens opplysning – jfr. straffeprosesslovens § 118 annet ledd, sammenholdt med § 204 første ledd, annet punktum og § 210. At Sen-Taks-systemet gir en slik mulighet for politiet i kriminalitetsbekjempelsen, ser ikke departementet som et tungtveiende argument mot systemet.

Ut fra de hensyn Televerket har anført som begrunnelse for Sen-Takssystemet, er Justisdepartementet kommet til at de personvernmessige problemer ikke er av en slik karakter at det bør sies nei til systemet. Justisdepartementet legger herunder til grunn at en så kort lagringstid i faktureringsøyemed som Datatilsynet krever (noen timer) ikke lar seg gjennomføre innenfor nåværende teknologi, og at et slikt krav betyr en så vesentlig fordyrelse og forsinkelse av systemet, at dette ikke bør opprettholdes.

Den lagringstid for dataene som Televerket primært ønsker, er 6 måneder. En slik lagringstid vil gi full nytte av systemet både til fakturering og til behandling av eventuelle klager på teleregninger. Televerket har imidlertid gitt uttrykk for at det er innstilt på å etablere en ordning der kunder som ønsker det, kan be om sletting av trafikkdata etter at Televerket har fått et nødvendig faktureringsgrunnlag. I slike tilfeller dreier deg seg om en lagringstid av trafikkdata på ca. 14 dager. Kunden vil i så fall ikke få den mulighet som ligger i en mer betryggende klagebehandling og vil få mindre sikkerhet mot feil ved faktureringen. Spørsmålet er så om 6-måneders lagringen skal være regelen der kunden ikke reserverer seg, eller om 14-dagers lagring skal være det normale for kunder som ikke ber om den lagring (6 måneder) Televerket primært ønsker. Det er m.a.o. spørsmål om kunden må vise aktivitet for å få en kortere lagringstid.

I klagen over Datatilsynets vedtak uttaler Televerket følgende om spørsmålet:

'Det følger av Datatilsynets vedtak at fortsatt lagring av trafikkdata etter takseringstidspunktet krever skriftlig samtykke av abonnenten. Umiddelbart synes det rimelig at registrering ikke skal skje uten samtykke fra abonnenten. Et problem er imidlertid at det er vanskelig for Televerket å få abonnentens samtykke dersom dette krever en eksplisitt skriftlig erklæring fra abonnenten. I tilknytning til dette vil vi fremheve at det er av stor betydning at den *altoverveiende* del av abonnentmassen aksepterer registrering og lagring av trafikkdata. Ett av formålene med å lagre trafikkdata i Sen-Taks, er nettopp å unngå at feilprosenten hva regningsbeløp angår øker i det fremtidige telenettet ...

I dette henseende er *lagring* av trafikkdata i SenTaks å anse som en *sikkerhetsventil* i fremtidens komplekse telenett. Vi finner grunn til å utdype dette noe nærmere ved å oppstille følgende praktiske eksempel.

Som et ledd i Sen-Taks-systemet vil det bli etablert endel noder (datamaskiner) i Sen-Taks. Hvis det oppstår feil i "kjøringen" av data i en node, som f.eks. mottar trafikkdata for 100.000 abonnenter, og feilen først blir oppdaget etter en uke, innebærer dette at Televerket må "kjøre" dataene på nytt for å rette opp feilen. En slik feiloppretting vil ikke være noe problem når det gjelder abonnenter som har akseptert lagring (og dermed sikkerhetskopiering). *Det vil derimot være umulig å korrigere feilen for abonnenter hvis trafikkdata er slettet.'*

Justisdepartementet er noe i tvil om det bør kreves samtykke fra den enkelte kunde for at Televerket skal kunne benytte den optimale lagringstid på 6 måneder. Hensett til de tekniske problemer som Televerket har pekt på, til systemets sikkerhet, og på bakgrunn av formålet med registreringen, er Justisdepartementet kommet til at slikt samtykke ikke bør kreves. Det betyr at den abonnent som ønske å reservere seg mot 'normal lagringsperiode' selv må be om det. Departementet forutsetter imidlertid at Televerket redegjør grundig overfor sine kunder for det nye

systemet og de valgmuligheter det innebærer, før systemet tas i bruk.

Konklusjon:

Televerket gis adgang til å etablere Sen-Taks-systemet for fakturering og regningskontroll med en lagringstid for de omsøkte samtaledata på ca. 6 måneder. Den enkelte abonnent skal imidlertid ha adgang til å reservere seg mot en så lang lagringstid, slik at lagringstiden begrenses til den tid som er nødvendig for å tilveiebringe et faktureringsgrunnlag for Televerket.

De nærmere vilkår for konsesjonen utarbeides av Datatilsynet - jfr. i den forbindelse de konsesjonsvilkår Televerket selv har foreslått.”

Vedtaket, og innføringen av Sen-Taks foranlediget en egen stortingsmedling om *Personvern og telekommunikasjon*.¹⁰⁵ Denne meldingen er av forholdsvis generell karakter, og det er ikke helt lett å lese noe svært konkret utav den om forhold til registrering av den type opplysninger, og i de situasjoner nærværende notat diskuterer. Det heter f.eks. i oppsummeringskapittelet:¹⁰⁶

“... Det dreier seg altså om de ofte trivielle elektroniske sporene som tilsammen kan gi et mer eller mindre riktig bilde av atferd, preferanser, verdier og mønstre hos den enkelte. Den teknologiske utviklingen medfører en stadig økning i registreringen av elektroniske spor. Det er derfor viktig at man alltid ser de alternative løsningene og bare tillater registrering i de tilfellene hvor man etter en nøye vurdering finner at de beste hensynene taler for det. Spørsmålene som reises kan ikke tilfredsstillende løses en

¹⁰⁵ St meld nr 33 (1994-95), Justis- og politidepartementet, Oslo mai 1995.

¹⁰⁶ St meld nr 33 (1994-95), Justis- og politidepartementet, Oslo mai 1995:23.

gang for alle, men må være gjenstand for en kontinuerlig vurdering og diskusjon.”

Det henvises deretter til det pågående internasjonale arbeidet og EU-direktivet (som senere er vedtatt sommeren 1995),¹⁰⁷ nedsettelsen av et utvalg for revisjon av personregisterloven¹⁰⁸ og arbeidet med revisjon av forskriftene til personregisterloven.¹⁰⁹ Det er derfor realitet i den observasjon at man for tiden er inne i en periode hvor personvernlovgivningen er under sterk endring, endringer som vil være de mest omfattende siden lovens vedtagelse i 1978. Disse endringsprosessene vil selvsagt være et betydelig forbehold i forhold til alle konklusjoner om gjeldende rett som trekkes på det nåværende tidspunkt. Det er dessuten mitt inntrykk at de personvernspørsmål som utløses av “elektroniske spor”,¹¹⁰ og som ikke er direkte behandlet i EUs personverndirektiv, for tiden tiltrekker seg større interesse ved Kommisjonen.

Man kan også merke at det er en viss spenning mellom personvern- og forbrukerrettslige synspunkter, slik antydnet i Televerkets uttalelse i Sen-Takssaken: Fra et forbrukerrettslig synspunkt kan registrering av opplysninger om bruk av informasjonstjenester være ønskelig, det kan

¹⁰⁷ Europaparlamentets og rådets direktiv 95/46/EF av 24.10.1995 om beskyttelse av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger. Det finnes også særskilte personvernbestemmelser i direktiver innenfor telekommunikasjonsrettens område, og det er opplyst at det kan være bestemmelser i utkastet til det såkalte ISDN-direktiv som er relevante for problemstillingen omkring elektroniske spor.

¹⁰⁸ Utvalget har fått konserndirektør Arne Skauge som leder, og skal avgi sin utredning innen 1.3.1997.

¹⁰⁹ Ved høringsbrev av 17.11.1995 sendte Justisdepartementet til høring utkast til nye forskrifter til personregisterloven.

¹¹⁰ Særlig personopplysninger som den enkelte selv genererer om seg selv ved bruk av betalingssystemer, adgangskontrollsystemer (inklusive flyselskapers og andre transportørers passasjerlister) og telekommunikasjonssystemer ved bruk av telefoni og andre informasjonstjenester.

gi bevis i klagesaker. I mer forretningsmessige forhold, f eks ved bruk av elektronisk datautveksling (EDU)¹¹¹ mellom næringsdrivende, er det påbudt logging av trafikken i nett med sikte på f eks risikofordeling hvor feilfunksjoner fører til tap for en av partene. Fra et forbrukerrettslig synspunkt vil derfor spesifisert faktura (regning) til forbruker – hvor det er angitt hvilke informasjonstjenester som er benyttet – være ønskelig. På samme måte kan lagring av faktureringsgrunnlaget være ønskelig, i alle fall ut reklamasjonsperioden. Fra et persovernrettslig synspunkt kan både spesifisert regning og lagring av faktureringsgrunnlag fremstå som mindre ønskelig.

Hvis man i dag skal søke å angi hva som er gjeldende rett i forhold til de personvernspørsmål som aktualiseres av digital kringkasting, vil disse spørsmålene først og fremst knytte seg til spesifisert regning og lagring av personopplysninger som faktureringsgrunnlag. Det synes da naturlig å anta at inntil videre må man legge vedtaket i Sen-Takssaken til grunn, og dermed anta at

- (1) informasjonstilbyder får anledning til å lagre data nødvendig som faktureringsgrunnlag,
- (2) informasjonstilbyder får anledning til å lagre disse data i en periode som svarer til ca 6 måneder,
- (3) den enkelte bruker kan reservere seg positivt mot lagring i en så lang periode, og
- (4) brukeren kan reservere seg mot å få tilsendt spesifisert regning.

Samtidig får man ha *in mente* at både det nasjonale utredningsarbeid og den internasjonale utviklingen kan føre til endrede rettslige rammebetingelser.

¹¹¹ Ofte omtalt ved forkortelsen EDI for "electronic data interchange".

7. Ansvar

7.1 Innledning: Ulike ansvarssituasjoner

Ansvar for informasjonstjenester er et forholdsvis bredt område. Innledningsvis kan det være naturlig å forsøke å gi en oversikt, samtidig som det angis hva som *ikke* vil bli tatt opp i notatet.

Med ansvar siktes det til erstatningsansvar, både for økonomisk og ikke-økonomisk tap,¹¹² sammen med strafferettslig ansvar.

I forhold til informasjonstjenester, er det ytterst upraktisk at det oppstår ansvar for person- eller tingsskade, dvs at det oppstår et økonomisk tap fordi informasjonstjenesten forvolder skade på en fysisk person eller gjenstand. Dette kan tenkes noe mer indirekte, hvor en informasjonstjeneste gir anvisning på en fremgangsmåte mv som, når den i praksis følges av bruker, fører til en person- eller tingsskade.¹¹³ Et svært håndfast eksempel finner man i den amerikanske dommen *Brocklesby et al v United States & Jeppesen & Co*,¹¹⁴ som angikk en feil angitt høyde på et fjell på et flykart førte til et havari, som impliserer så vel person- som tingsskade. Dette kan også omtales som et villedningsansvar, på grunn av uriktig informasjon, blir man forledet til å disponere uriktig, noe som igjen fører til et tap på grunn av tings- eller personsskade. Hovedeksempelet i norsk rett er antagelig Rt 1915:122, som handlet om et rederi som drev linjefart mellom Norge og Island med statsstøtte. I avtalen med

¹¹² Ansvar for ikke-økonomisk tap vil bli omtalt som oppreisningsansvar, og erstatning for slikt tap som oppreisning.

¹¹³ Skoleeksempelet er kokeboken som på grunn av misvisende oversettelse fra tysk til fransk gir anvisning på bruk av en sopp som er gitt en feilaktig, fransk betegnelse, og som derfor fører til at giftig sopp brukes ved tilberedelse av maten, noe som fører til en personskade.

¹¹⁴ 753 F2d 794 (1985), jfr Mads Bryde Andersen *Edb og ansvar*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København 1988:401.

staten var det fastsatt regler for virksomheten, bl a at den offentliggjorte rute skulle overholdes med størst mulig nøyaktighet. I strid med dette overførte rederiet ved en anledning skipet til annen fart, med det at et annonsert anløp ble sløyfet. Dette førte til undergang av et fiskeparti som eieren hadde fremført for lasting, led tap – eieren fikk erstatning.¹¹⁵ Det fremstår som sannsynlig at slike eksempler på villedning med derav følgende persons- eller tingsskade også kan være aktuelle for digital kringkasting, men er åpenbart ikke noe spesielt for denne typen informasjonstjenester: Risikoen er realisert av konvensjonell kringkasting (og alle andre informasjonstjenester), og digitalisering vil i så måte ikke representere noen interessant endring av risikobildet.

Man bør føye til at det er omstridt om hvorvidt informasjonstjenester (i alle fall av bestemte typer) faller inn under produktansvarslovgivningen i Norge, eller EUs produktansvarsdirektiv.¹¹⁶ Dette er det imidlertid liten oppfordring til å angripe fra synsvinkelen digital kringkasting.

Villedningsansvaret omfatter ikke bare de tilfeller hvor man disponerer slik at det oppstår skade på ting eller person, men også de tilfeller hvor man disponerer slik at man går glipp av en økonomisk fordel. F eks villedes man til å tro at en bestemt potensiell medkontrahent har store, økonomiske problemer og unnlater derfor å akseptere et tilbud som ville ført til en fordelaktig kontrakt. I slike

¹¹⁵ Dommen er omtalt av Viggo Hagstrøm "Informasjonsansvar – villedning av annen enn kontraktspart", *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 1989:203, jfr også Connie Smidt *Informasjonsansvaret: Erstatningsansvar for informasjonstjenester, særlig ved databaseydelser*, CompLex 2/93, Tano, Oslo 1993:49-55.

¹¹⁶ Jfr f eks Connie Smidt *Informasjonsansvaret: Erstatningsansvar for informasjonstjenester, særlig ved databaseydelser*, CompLex 2/93, Tano, Oslo 1993:33-37.

tilfeller snakker man om *rent formuesansvar*, og betingelsene for når slikt ansvar inntreer, er knapt fullt avklart etter norsk rett.¹¹⁷

Et tilbakevendende spørsmål er selvsagt om det i en kringkastingssending (eller annen informasjonstjeneste) forekommer *ærekrenkelser*. Ved ærekrenkelser (i den forstand dette uttrykket brukes i straffeloven) kan det oppstå økonomisk tap, som man er ansvarlig for på vanlig måte. I tillegg hjemles etter skadeserstatningsloven (13.6.1969:26) § 3-6 et oppreisningsansvar. Igjen er denne risiko eksponert ved konvensjonell kringkasting, og man vil i så måte ikke få noen endring ved overgang til digitale informasjonstjenester i nett.

Etter norsk rett kreves positiv lovhjemmel for å ilegge oppreisningsansvar. Det er få slike hjemler, men en av dem finner man i åndsverkloven § 55, 2.pkt. Ved opphavsrettskrenkelser vil man altså for det første kunne få et ansvar for det vederlag som opphavsmannen går glipp av ved at avtale ikke er inngått, og dernest et eventuelt videre ansvar for oppreisning. Dette er en risiko som er realisert for alle informasjonsleverandører, ikke minst for kringkastingsselskaper – i så måte vises det til det som er sagt i tilknytning til rettighetsklarering og avtalelisensordningen til fordel for kringkastingsselskaper ovenfor, jfr pkt 4.2.4. Igjen vil ikke digitaliseringen her endre risikobildet.

Det synes derfor bare å gjenstå ett område hvor digitaliseringen skaper en rettspolitisk uavklart situasjon, og det er i forhold til *redaktøransvar*, dvs det objektive ansvaret som lovgivningen pålegger en redaktør for erstatningsbetingende handlinger fra medarbeidernes side. Dette ansvaret vil det kunne være grunn til å se noe nærmere på for kringkastingsselskaper – dels en introduksjon av ansvaret etter gjeldende rett, dernest en vurdering av hvilke konsekvenser digitalisering av kringkasting vil kunne få.

117 Jfr Viggo Hagstrøm "Informasjonsansvar – villedning av annen enn kontraktspart", *Tidsskrift for Rettsvitenskap* 1989:203.

7.2 Redaktøransvaret for kringkastingsselskaper

7.2.1 Innledning: Objektivt sivil- og strafferettslig ansvar

Det finnes både et strafferettslig og et sivilrettslig redaktøransvar. Det strafferettslige ansvaret finner man regulert i straffeloven § 431.

Redaktøren av et blad eller tidsskrift straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder såfremt bladet eller tidsskriftet offentliggjør noe som ville ha pådradd redaktøren straffansvar etter noen annen lovbestemmelse om han hadde kjent innholdet. Dog er han straffri såfremt han godtgjør at det ikke kan legges ham noe til last med hensyn til kontroll med innholdet av skriftet eller tilsyn med eller rettledning eller instruks for hans stedfortreder, medarbeidere eller underordnede.

I gjentagelsestilfelle eller når det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter, kan fengsel inntil 6 måneder anvendes. Det kan dog ikke ilegges strengere straff enn etter den lovbestemmelse som ville ha vært anvendelig om redaktøren hadde kjent innholdet.

Ved offentliggjøring gjennom kringkastingssending får disse bestemmelser tilsvarende anvendelse for kringkastingssjef, programdirektør og ansvarlig leder for programavdeling eller distriktskontor.

Om påtalen gjelder det samme som om påtale av den lovovertrødelse skriftet eller sendingen inneholder.

Begrepet "redaktør" er igjen definert i straffeloven § 436:

Ved redaktør av et blad eller tidsskrift forstås i dette kapittel den som treffer avgjørelse om skriftets innhold eller om en del av dette, enten han betegnes som redaktør eller som utgiver eller på annen måte.

Denne definisjonen har mindre interesse for vårt emne, ettersom straffeloven § 431 direkte identifiserer de som ved

kringkastingssending skal anses for å være ansvarlige – “kringkastingssjef, programdirektør og ansvarlig leder for programavdeling eller distriktskontor”.

Det sivilrettslige ansvaret fremgår av skadeserstatningsloven § 3-6:

(erstatning for ærekrenking og krenking av privatlivets fred.)

Den som har krenket en annens ære eller privatlivets fred, skal, såfremt han har vist uaktsomhet eller vilkårene for straff er til stede, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art som retten finner rimelig.

Er krenkingen forøvd i trykt skrift, og noen som har handlet i eierens eller utgiverens tjeneste er ansvarlig etter første ledd, hefter også eier og utgiver for erstatningen. Det samme gjelder oppreisning pålagt etter første ledd, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fritta dem. Eier eller utgiver kan også pålegges slik ytterligere oppreisning som retten i forhold til dem finner rimelig. Norsk [r]jiskringkasting hefter på tilsvarende måte når noen som handler i institusjonens tjeneste er ansvarlig etter første ledd for sending i kringkastingen. Det samme gjelder for annen institusjon som driver kringkasting.

I dom som går ut på straff eller mortifikasjon, kan retten tilplikte domfelte å betale til fornærmede et beløp til kunngjøring av dommen. Det samme gjelder ved domfelling etter straffelovens § 130.

Ansvaret for krenking forøvd i blad eller tidsskrift som er trykt i riket, omfatter ikke den som bare har deltatt ved teknisk framstilling eller distribusjon av skriftet. Tilsvarende gjelder for kringkastingssending.

Utgangspunktet for diskusjonen er at en kringkastingssending inneholder noe som er straffbart.¹¹⁸ Den medarbeider som fremsetter de straffbare eller krenkende påstander, er selvsagt personlig ansvarlig, dette følger av de ellers gjeldende bestemmelser og er ikke spesielt for kringkasting. Imidlertid angir *redaktøransvaret* at redaktøren er strafferettslig ansvarlig sammen med den aktuelle medarbeider (eller de aktuelle medarbeidere) såfremt redaktørens kontroll med innhold eller tilsyn av driften har vært utilstrekkelig. Det angir videre at “eier og utgiver” (alene eller sammen) er ansvarlig for erstatningen. Dette er siste er et objektivt ansvar, riktignok betinget av rettens kompetanse til å unnta dem for slikt ansvar når det foreligger forhold som retten anser at gjør dette rimelig.

Det er ikke full parallellitet mellom det straffe- og sivilrettslige ansvaret. For det første er det avvikende betegnelse for *hvem* som er ansvarlig etter de to bestemmelsene. Etter straffeloven er dette “redaktøren”, for kringkastingsselskaper angitt ved tre stillingskategorier.¹¹⁹ For erstatningsansvaret er det “eier og utgiver”, dette vil klarligvis kunne være andre personer (fysiske eller juridiske) enn redaktøren etter straffeloven.

For det andre er ansvarsbetingelsene noe forskjellig. Felles er (antagelig) at de *objektive* vilkårene for en straffbar handling foreligger. Jeg vil anta at i forhold til det strafferettslige redaktøransvaret vil det også være en forutsetning at de *subjektive* vilkårene for straff i relasjon til gjerningsmannen er oppfylt. Dette er, som nevnt, noe mer usikkert for det sivilrettslige erstatningsansvaret.

For det tredje er det strafferettslige redaktøransvaret uttrykkelig utformet som et *kontrollansvar*. Det sivilrettslige ansvaret er ikke utformet som et kontrollansvar, men retten har kompetanse til å frita

¹¹⁸ Det er antatt at de objektive vilkårene for en straffbar handling må foreligge for å utløse skadeserstatningsloven § 3-6 på grunn av forhistorien i straffelovens ikrafttredelseslov § 12. Jfr Jon Bing og Cato Schiøtz “Oppreisning for enkelte personvernkrænkelser”; *Jussens Venner* 7/1977:241-270.

¹¹⁹ Dette vil bli streift nedenfor.

de ellers ansvarlige hvor retten finner at det er "særlige grunner finner å burde fritta dem". Her kan man jo formode at hvis kontrollen har vært tilstrekkelig, vil dette nettopp være en særlig grunn til å fritta for ansvar, slik at det er en konvergens i så måte mellom det straffe- og sivilrettslige ansvaret.

Før man går i mer detalj inn på redaktøransvaret for kringkastingsselskap, kan det være hensiktsmessig å minne om at det finnes to andre objektive ansvarsgrunnlag.

For straffeloven har man nå innført et foretaksansvar, jfr straffeloven kap 3a.¹²⁰ Hovedregelen finner man her i straffeloven § 48a:

Når et straffebed er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak, kan foretaket straffes. Dette gjelder selv om ingen enkeltperson kan straffes for overtredelsen.

Med foretak menes her selskap, forening eller annen sammenslutning, enkeltpersonforetak, stiftelse, bo eller offentlig virksomhet.

Straffen er bøter. Foretaket kan også fradømmes retten til å utøve virksomheten eller forbys å utøve den i visse former, jf. § 29.

Dette vil kunne føre til et ansvar for "foretaket", som vil synes å være nærmest et synonym for eier i skadeserstatningsloven § 3-6, dvs den fysiske eller juridiske person som eier det aktuelle selskapet.

Foretaksansvaret er ikke et redaktøransvar, det er en generalisering av et objektivt straffeansvar for de foretak som engasjerer personer som selv vil være ansvarlige for straffbare forhold.

Foretaksansvaret blir dermed en parallell til arbeidsgiveransvaret (eller husbondansvaret) i skadeserstatningsloven § 2-1

(arbeidsgivers ansvar for arbeidstaker.)

¹²⁰ Tilføyd ved lov 1991:66.

1. Arbeidsgiver svarer for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid eller verv for arbeidsgiveren, idet hensyn tas til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten eller tjenesten, er tilsidesatt. Ansvarer omfatter ikke skade som skyldes at arbeidstakeren går utenfor det som er rimelig å regne med etter arten av virksomheten eller saksområdet og karakteren av arbeidet eller vervet.
2. Med arbeidsgiver menes her det offentlige og enhver annen som i eller utenfor ervervsvirksomhet har noen i sin tjeneste.
3. Med arbeidstaker menes enhver som gjør arbeid eller utfører verv i arbeidsgivers tjeneste. Like med arbeidstaker regnes ombudsmann i offentlig virksomhet, befal og menige under militærtjeneste og andre under pålagt tjenestegjøring for det offentlige, 3) samt innsatte, pasienter e.l. som deltar i arbeidsvirksomhet i fengselsvesenets anstalter, i helseinstitusjoner e.l.

Etter denne bestemmelsen blir arbeidsgiver ansvarlig på objektivt grunnlag, dvs at hvis en arbeidstaker ved et kringkastingsselskap er ansvarlig, vil man kunne holde arbeidsgiver solidarisk ansvarlig, med det forbehold som følger at handlingen må være utført i tjenesten (noe som sannsynligvis er mindre praktisk for krenkelser som skjer i forbindelse med en kringkastingssending). Imidlertid er det visstnok ikke avklart i norsk rett om hvorvidt dette ansvaret også omfatter oppreisning. Dette viktige detaljspørsmålet er det imidlertid ikke oppfordring til å forfølge i dette notatet.

Disse to påminnelsene viser at redaktøransvaret ikke er noe enestående i norsk rett, men utslag av et noe mer generelt prinsipp: Der hvor en arbeidstaker eller lignende handler i interessen til en oppdrags- eller arbeidsgiver, og hvor handlingen skjer innenfor de retningslinjer som gjelder i tjenesten, vil hovedmannen kunne bli ansvarlig på objektivt grunnlag. Begrunnelsen er dobbelt: For det objektive, strafferettslige ansvaret er hovedbegrunnelsen at ansvaret oppfordrer hovedmannen (eller bedriften) til å holde tilsyn med sine

ansatte og legge forholdene til rette for at en ansvarsbetingende situasjon ikke oppstår. For det sivilrettslige erstatningsansvaret kommer i tillegg at et erstatningskrav rettet mot en ansatt i praksis bare har verdi i den utstrekning vedkommende faktisk kan betale erstatningen. Hovedmannen vil regelmessig ha sterkere økonomi, og dermed vil skadelidte lettere kunne få full erstatning.

7.2.2 Det strafferettslige redaktøransvar for kringkastingssendinger

Når det gjelder det strafferettslige redaktøransvar (straffeloven § 431, 3.ledd), er det konstruert på samme måte som det vanlige redaktøransvar, og det henvises for så vidt til diskusjon av dette.¹²¹ Det er to forhold som krever en særlig kommentar.

For det *første* benytter man ikke her redaktørbegrepet, men henviser i stedet til “kringkastingssjef, programdirektør og ansvarlig leder for programavdeling eller distriktskontor”. Jeg forstår bestemmelsen slik at disse hefter solidarisk (om dette uttrykket kan passe for straffeansvar), dvs at de samtidig eller hver for seg kan holdes strafferettslig ansvarlig – jfr bruken av “og” i lovteksten som tyder på at det er en konjunksjon man angir.

Jeg tolker angivelsene av de ulike stillingskategoriene som angivelse av et hierarkisk system som forutsetter en viss organisasjonsstruktur. Bestemmelsen har ingen eksplisitt henvisning til Norsk rikskringkasting, men det er nærliggende å tro at det nettopp er dette kringkastingsselskaps organisasjonsstruktur som ligger til grunn for valg av de fire stillingskategoriene. Andre selskaper kan naturligvis være organisert på andre måter. For trykt skrift er redaktørbegrepet gitt et funksjonelt innhold, mens det for kringkastingsselskaper altså er knyttet til de stillingskategorier som – typisk – utøver redaksjonsfunksjonen. Jeg antar at dette har visse

¹²¹ F eks Jon Bing *Rettslige konsekvenser av digitalisering: Redaktøransvar og rettighetsadministrasjon*, CompLex 1/95, Tano, Oslo 1995:205-234 med ytterligere henvisninger.

rettstekniske fordeler, ettersom man da ikke behøver særskilt å vurdere hvem som utøver redaksjonsfunksjonen i vedkommende kringkastingsselskap. Men ved anvendelse av bestemmelsen på kringkastingsselskaper organisert på en annen måte – hvor det f eks ikke finnes noen “programdirektør” – vil man i prinsippet kunne nærme seg tolkningen på to måter: Enten kan man søke å finne den stillingskategori i det aktuelle selskap som nærmest svarer til “programdirektør” i Norsk rikskringkasting, eller man kan søke å identifisere hvem som utøver reell redaktørfunksjoner. Jeg ville tro at det siste alternativet er å foretrekke på grunn av redaktøransvarets begrunnelse, selv om resultatet vel sjelden vil bli særlig avvikende.

Imidlertid bør man vel vurdere om det er ønskelig å ha to forskjellige tilnærminger på dette punkt til redaktøransvaret. Ved en eventuell revisjon av disse bestemmelsene, ville det synes naturlig å vurdere om ikke også redaktøransvaret for kringkastingsselskaper bør gis en funksjonell utforming.

For det *andre* knyttes her ansvaret til “kringkastingssending”. Igjen får man spørsmålet om hvorvidt dette begrepet skal forstås på samme måte i straffeloven som i kringkastingsloven.

Man kan nevne at selv om en datamaskinbasert informasjonstjeneste som tilbys allmennheten ikke anses som kringkasting, vil den lett kunne anses som “en Handling ... forøvet offentlig” etter straffelovens legaldefinisjon i § 7 nr 2. Dette vil bero på om man vil anse dette som en handling forøvet “i Overvær af et større Antal Personer”. Med de strenge tolkningsprinsipper som gjelder for straffeloven, kan det nok være at man er uvillig til å anse dette å omfatte handlinger som bare *potensielt*, og ikke rent faktisk er et større antall personer overværer. Konvensjonell kringkasting vil nok fanges opp av definisjonen, men hvis den enkelte selv må bestille tjenesten, og det derfor kan være vanskelig å vite om flere samtidig har overvært den, kan dette være tilstrekkelig til at man vil anse kriteriene som oppfylt. Imidlertid finner man i legaldefinisjonen av utgitt i straffeloven § 10 også medregnet “Opslag, Udlæggelse og lignende paa offentlig Sted”.

Dette siste ville ikke regnes som utgivelse, men offentliggjørelse etter åndsverkloven § 8. Her regnes imidlertid også potensiell spredning som relevant, og man kan da bruke det argument at når potensiell spredning er relevant etter straffeloven § 10, må det være berettiget å tolke legaldefinisjonen av "offentlig" i straffeloven § 7 nr 2 som også å omfatte handlinger som potensielt vil kunne skje i overvær av et større antall personer ettersom denne også har spredning i trykt skrift som et alternativ (definert i straffeloven § 10). Ytterligere argumenter kan bygge på at noe anses som offentlig når handlingen er øvet "under saadanne Omstændigheder, at den let kunde iagttages fra et offentligt Sted og er iagttaget af nogen der eller i Nærheden værende". Et datamaskinbasert system som tilbys allmennheten tilbys ikke fra et offentlig "sted" (med mindre man ønsker å bygge på den fiksjon at det kybernetiske rom er et "sted"), men definisjonen angir at noe anses utøvet offentlig når (1) det skjer på et offentlig sted, og (2) minst én person har overvært episoden.

I vår sammenheng er diskusjonen av straffelovens definisjon av en offentlig utøvet handling ikke sentral betydning, men er anført for å minne om at selv om man skulle anse en datamaskinbasert informasjonstjeneste for ikke å være kringkasting, vil den lett kunne anses for å være offentlig, og dermed utløse de bestemmelser som gjør dette relevant.

Så lenge man ikke har holdepunkter for noe annet, må man bygge på at det er konsistens mellom straffeloven og kringkastingsloven, dvs at det som i kringkastingsloven er definert som kringkasting, også anses kringkasting etter straffeloven – selv om man bør føye til at i konkrete situasjoner vil man kunne gjøre avvik. I mangel av rettspraksis er det imidlertid vanskelig å antyde hva slags konkrete omstendigheter som skulle føre til at man gjorde avvik, men avvik ville vel først og fremst være aktuelt slik at straffelovens kringkastingsbegrep ble ansett som snevrere enn kringkastingslovens, og dermed at redaktøransvaret ble begrenset.

For øvrig må det vises til diskusjonen ovenfor om når en datamaskinbasert informasjonstjeneste kan anses for å være kringkasting etter gjeldende rett.

Imidlertid får man den interessante situasjon at hvis en datamaskinbasert informasjonstjeneste *ikke* er kringkasting, vil det under omstendighetene kunne være trykt skrift.¹²² Dette forutsetter imidlertid at man kan skrive ut lokalt det som formidles. I vår sammenheng er det lyd og levende bilder som typisk vil inngå i tjenester det er aktuelt å vurdere som kringkasting, og slike tegnstrømmer er det *ikke* mulig å skrive ut lokalt. Det betyr selvsagt ikke at det ikke er mulig å *lagre* slike tjenester lokalt, ved opptak til kassett- eller videospiller eller ved direkte lagring på fast magnetplatestasjon. Men slike opptak vil ikke være trykt skrift, og det er derfor ikke aktuelt å la de generelle bestemmelsene om redaktøransvar finne anvendelse.

Man vil da kunne få den situasjon at en nyhetstjeneste, f.eks. fra en avis eller et telegrambyrå, som tilbys gjennom et datamaskinbasert system vil bli regnet som trykt skrift og likestilt med blad eller tidsskrift, og dermed være underlagt redaktøransvar. En nyhetsformidling i form av "dagsnytt på forespørsel" i form av tale eller levende bilder, ville imidlertid lett bli ansett for å være noe annet enn kringkasting i straffelovens forstand, og dermed ville det ikke være knyttet redaktøransvar til dette. Dette skaper ulike rettslige rammebetingelser for funksjonelt likeartede tjenester som tilbys innen samme medium, på samme markeds plass. Dermed understrekes ytterligere behovet for en revisjon av de strafferettslige bestemmelsene på dette punkt.

7.2.3 Det sivilrettslige objektive ansvar for kringkastingssendinger

Etter skadeserstatningsloven § 3-6 er det ikke redaktør som hefter, og det kan derfor strengt tatt være misvisende å kalle dette for “redaktøransvar”. Ansvar er knyttet til “eier eller utgiver”. Jeg tolker loven slik at eier og utgiver blir solidarisk ansvarlig (med mind¹²³re retten bestemmer noe annet med hjemmel i adgangen til å fritta for ansvar). Eier og utgiver kan tydeligvis være to separate rettssubjekter, men vil vel typisk være den samme. Hvem som er eier, vil følge av selskapsrettslige normer. Hvem som er “utgiver”, vil måtte bero på en tolkning av dette uttrykket – og jeg er faktisk noe usikker i forhold til hvordan man skal finne kriterier avvikende fra de selskapsrettslige for å kvalifisere utgiver.¹²⁴

Man kan jo også merke seg at i forhold til det sivilrettslige ansvar, er det tilstrekkelig at krenkelsen er forøvet i trykt skrift, mens det for å utløse det strafferettslige erstatningsansvar dessuten er nødvendig at det trykte skriftet tilhører underkategorien “blad eller tidsskrift”. Dette vil f eks si at forlagsredaktøren ikke er strafferettslig ansvarlig for en krenkelse i en roman forlaget utgir, mens forlaget er objektivt erstatningsansvarlig (sammen med forfatter, og andre som anses å ha et subjektivt ansvar, f eks forlagsredaktøren).

Etter skadeserstatningsloven § 3-6, 2.ledd, 4.pkt gjøres dette gjeldende for Norsk rikskringkasting, det vil altså være “eier eller utgiver” som hefter for ansvaret. I dette tilfellet er åpenbart “utgiver” et lite aktuelt alternativ, det synes å forutsette en spredning av eksemplarer, noe som typisk ikke vil se ved digital kringkasting. Igjen vil de selskapsrettslige normer peke ut hvem som er eier, og vi kan jo glede oss over at eieren over forholdsvis kort tid har forandret seg fra å være staten til å bli en i prinsippet privat stiftelse for endelig å bli et aksjeselskap.

123 Ved en inkurie er Norsk rikskringkasting skrevet uriktig i lovteksten, ved at det siste ordet i navnet innledes med stor bokstav.

124 Dette detaljspørsmålet forfølges ikke i dette notatet, og det er ikke gjort kildestudier for om mulig å klarlegge bakgrunnen for formuleringen.

Etter skadeserstatningsloven § 3-6, 3.ledd, 5.pkt gjøres “[d]et samme gjeldende for annen institusjon som driver kringkasting”. Dvs at det også for andre institusjoner i praksis vil være eier som er ansvarlig.

Det synes ikke å være andre problemer med skadeserstatningsloven § 3-6 enn at den bare kommer til anvendelse i tilfeller man anser at skaden er forøvet i trykt skrift eller kringkasting. Det kan være at datamaskinbaserte tjenester blir kvalifisert som trykt skrift, og det kan være at det objektive sivilrettslige ansvar kommer til anvendelse. Digitale lyd- og videotjenester i nett kan bli kvalifisert som kringkasting, i så fall vil også det objektive sivilrettslige ansvaret komme til anvendelse. Men det vil samtidig være en rekke tjenester som tilbys i nett, og som det åpenbart ikke er knyttet noe særskilt objektivt straffe- eller sivilrettslig ansvar til utover det som flyter av bestemmelsene om foretaks- og arbeidsgiveransvar.

7.2.4 Kort om de som deltar i den tekniske fremstillingen

Både i forhold til det strafferettslige og det sivilrettslige ansvar tar man utgangspunkt i den eller de personer som forøver handlingen. Uten å gå inn på hva det ligger i at man har utvist skyld i de ulike sammenhenger, er det lett å se at teknisk personale ofte vil kunne anses som medvirkere.

For eksempel hvis en ærekrenkende artikkel blir trykt i en avis, og vi forestiller oss den tidlige produksjonsmetode for en avis: Da ville en typograf få artikkelen inn som et manuskript, og ville sette teksten. Det er utvilsomt at forfatteren er ansvarlig, vedkommende har jo skrevet artikkelen og sendt den til avisen – dette er handlinger som er forsettlige, og derfor i utgangspunktet klart ansvarsbetingende. Redaktøren blir ansvarlig etter det objektive redaktøransvaret, forutsett at redaktøren ikke kan påvise at vedkommende har utøvet den nødvendige kontroll, og dermed går fri.

Men typografen vil jo også nødvendigvis bli kjent med innholdet i artikkelen når vedkommende setter artikkelen, og selve settingen er

åpenbart også forsettlig. Medvirkningen er dessuten nødvendig for at artikkelen skal komme på trykk. Dermed synes det utfra alminnelige strafferettslige prinsipper som om vedkommende også er medvirkende til den straffbare handling. Det samme gjelder den som distribuerer avisen.

Åpenbart har dette uheldige konsekvenser. Det vil kreve at typografen, for å unngå straff, nekter å sette en artikkel. Naturligvis er dette ønskelig dersom det er åpenbart at artikkelen vil rammes av injurielovgivningen. Men en fri presse vil naturligvis ofte måtte ta opp kontroversielle spørsmål hvor det er delte meninger om hvorvidt det er injurier eller berettiget kritikk som fremsettes. Både forfatter og redaktør kan bevisst ha tatt stilling til dette spørsmål. Det ville da i ytringsfrihetens perspektiv være uheldig om typografen – fordi vedkommende også er ansvarlig, og dermed naturligvis må ta selvstendig stilling til sin medvirkning – nektet å sette artikkelen.

Derfor har man gjort unntak for de som bare teknisk bidrar til fremstilling eller distribusjon. Disse unntakene er nokså kasuistiske. For det strafferettslige ansvaret finner man bestemmelsen i straffeloven § 254:

Ansvaret for ærekrenkelse forøvd i blad eller tidsskrift som er trykt i riket, omfatter ikke den som bare har deltatt ved teknisk framstilling eller distribusjon av skriftet. Tilsvarende gjelder for kringkastingssending.

Tilsvarende unntak er gjort i skadeserstatningsloven § 3-6, 4.ledd:

Ansvaret for krenking forøvd i blad eller tidsskrift som er trykt i riket, omfatter ikke den som bare har deltatt ved teknisk framstilling eller distribusjon av skriftet. Tilsvarende gjelder for kringkastingssending.

Som man ser, er bestemmelsene nær likelydende. Forskjellen er bare at mens det strafferettslige unntaket er begrenset til “ærekrenkelse”, er det sivilrettslige unntaket begrenset til “krenking”.

Skadeserstatningsloven § 3-6 omfatter ikke bare ærekrenkelser, men også krenkelser av privatlivets fred. Unntaket for teknisk personale er derfor noe videre i forhold til det sivilrettslige ansvaret. Men det er nærliggende å anta at påtalemyndighetene ikke vil tiltale teknisk personale som har bidradd til at f eks en artikkel som krenker privatlivets fred kommer på trykk i en avis.

På den annen side bergenser skadeserstatningsloven § 3-6 unntaket til de som medvirker i forhold til den underkategorien av "trykt skrift" som kvalifiseres som "blad eller tidsskrift". Dette svarer jo til straffelovens unntak, men gir unntaket et snevrere omfang enn resten av skadeserstatningsloven § 3-6, som jo gjelder alle trykte skrifter, også – som eksemplifisert ovenfor – en roman.

Likevel vil det i forhold til det strafferettslige ansvaret kunne være en lang rekke straffbare forhold den som bare medvirker som teknisk personale eller distributør vil kunne få et medvirkeransvar i forhold til. Det er åpenbart at man i forhold til enkelte straffebud *ønsker* et såvidt strengt ansvar, f eks i forhold til straffeloven § 211, 1.ledd *litra* d om barnepornografi. I andre tilfeller synes det som om de hensyn som er nevnt ovenfor, og som særlig viser til yringsfriheten vil kunne veie omtrent på samme måte som for ærekrenkelser, f eks i forhold til blasfemi, omtaler av seksuelle eller etniske grupper mv.

I tillegg kommer jo at de situasjon hvor informasjonstjenester kan medføre ansvar på andre grunnlag enn de som diskuteres særskilt i dette avsnittet, kan være aktuelle – f eks villedningsansvaret.

Mye tyder derfor på at det kunne være aktuelt å fokusere på teknisk personale og distributører i samme omgang som man revurderte redaktøransvaret i det perspektiv som nye, datamaskinbaserte tjenester tilbyr.

7.2.5 En mulig løsning for det objektive ansvaret

Det er nærliggende å tenke seg en mulig løsning langs de linjer man i sin tid valgte da ansvaret for trykt skrift ble utvidet til også å omfatte kringkasting.

Det er tidligere fremmet forslag til endringer av straffeloven og skadeserstatningsloven.¹²⁵

Etter dette kunne man foreslå en skisse til en lovendring, f eks som et nytt 4.ledd i erstatningsloven § 3-6.¹²⁶

Er krenkelsen forøvd i et datamaskinbasert informasjonssystem, hefter også eier og utgiver for erstatningen. Det samme gjelder oppreisning pålagt etter første ledd, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fritta dem. ...¹²⁷

Skissemessig ville en ny straffeloven § 436 kunne lyde:

Ved redaktør av blad eller tidsskrift forstås i dette kapittel den som treffer avgjørelser om skriftets innhold eller om en del av dette, enten han betegnes som redaktør eller som utgiver eller på annen måte.

Datamaskinbasert informasjonssystem som henvender seg til et større antall personer regnes som blad eller tidsskrift etter denne lov. Mangler systemet en person som treffer avgjørelser om systemets innhold eller om en del av dette, jfr første ledd, regnes både eier og utgiver som redaktør etter dette kapittel.

Disse endringene synes også å løse problemet i forhold til digital kringkasting. Enten må slike sendinger anses som kringkasting, eller som "datamaskinbasert informasjonssystem", i begge tilfeller vil et

¹²⁵ Jon Bing *Rettslige konsekvenser av digitalisering: Redaktøransvar og rettighetsadministrasjon*, CompLex 1/95, Tano, Oslo 1995:235-236.

¹²⁶ Nåværende 4. og 5.ledd ville da bli nytt 5. og 6.ledd.

¹²⁷ Lovgvingsteknisk bør nok den foreslåtte endringen foranledige en større omredigering som splitter bestemmelsene opp noe mer. Samtidig vil det være naturlig å vurdere en generalisering av § 3-6, 2.ledd siste punktum til å omfatte ethvert kringkastingsselskap, ikke bare Norsk rikskringkasting.

likeartet straffe- og sivilrettslig ansvar gjelde. Muligens er terminologien i skissen noe restriktiv i forhold til de eksemplene som er diskutert i forhold til digital kringkasting i nett, og at uttrykket "datamaskinbasert informasjonstjeneste" ville være bedre. Derimot bør man vel unngå uttrykk som "digital informasjonstjeneste", dette ville lett også ramme konvensjonell kringkasting som bare gikk over til digitale (i motsetning til analoge) etersendinger.

Det er imidlertid flere forhold man særlig bør vurdere ved en eventuell lovrevisjon.

- Det gjeldende redaktøransvar for kringkastingsselskap bygger på en formell angivelse av stillingskategorier snarere enn en funksjonell kvalifikasjon av redaktørens rolle, som for blad eller tidsskrift, og som er foreslått gjort gjeldende for "datamaskinbaserte informasjonstjenester". Selv om det i praksis sannsynligvis ikke er stor forskjell på disse to måtene å angi de objektivt ansvarlige på, bør det vurderes om det ikke er hensiktsmessig å harmonisere angivelsen. Det synes da mest nærliggende å foreslå at også de ansvarlige i forhold til kringkastingsselskap blir funksjonelt angitt, noe som vel også vil være mest i tråd med Grunnlovens § 100.¹²⁸
- Det strafferettslige redaktøransvar gjelder generelt hvor en medarbeider blir strafferettslig ansvarlig, mens det sivilrettslige ansvaret (og hjemmelen for oppreisning) er begrenset til krenkelser av ære eller privatlivets fred. Også her synes det grunn til å vurdere om ikke en utvidelse av området for skadeserstatningsloven § 3-6 vil være begrunnet.
- Fritaket for teknisk personale og distributør er for det strafferettslige ansvaret begrenset til ærekrenkelser, mens det sivilrettslige fritaket også omfatter krenkelser av privatlivets fred. En harmonisering kunne synes vel begrunnet, men man bør

128

Etter min mening er det betydelig spenning mellom Grunnloven § 100 og det objektive redaktøransvar, men det tas ikke opp i dette notatet.

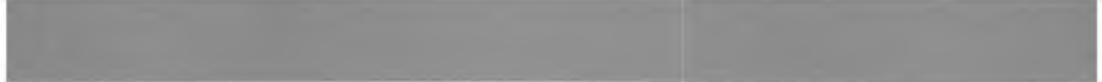
samtidig vurdere om ikke en *utvidelse* av fritaket burde gjennomføres. Dette støttes ved at unntaket i skadeserstatningsloven er snevrere enn området for bestemmelsen for øvrig.

Man vil dessuten merke seg at fritaket for teknisk personale og de som har vært involvert i distribusjon, er begrenset til "blad eller tidsskrift som er trykt i riket". Dette synes for det første i dag å være en ubegrunnet kvalifikasjon – det må være utgivelsesstedet, ikke trykkestedet som er avgjørende. Hvis et norsk ukeblad lar trykkingen skje ved et trykkeri i utlandet – noe som på ingen måte er upraktisk¹²⁹ – kommer unntaket etter ordlyden ikke til anvendelse. Det er i det hele vanskelig å se at trykkestedet legislativt kan begrunne et unntak, mens det er lettere å forstå at man konsentrerte seg om det som ble utgitt i landet. Likevel kan det vel reises spørsmål om ikke også dette er en for snever geografisk anvendelse – burde ikke unntaket ha samme geografiske virkeområde som norsk straffelov i seg selv? Hvis man gir norsk domstol jurisdiksjon for informasjonstjenester hvis direkte virkning oppstår på territoriet,¹³⁰ og lar norsk materiell straffelov også komme til anvendelse i slike tilfelle som *lex causa*, synes det ikke lett å begrunne at man ikke skal la *begrensningene* i straffbarhet få den samme anvendelse.

Dette siste blir imidlertid bare ett bidrag til de interlegale spørsmål som vil bli påtrengende i tidsalderen til informasjonens internasjonale motorvei.

¹²⁹ F eks ser jeg av kolofonsiden til *Illustrert vitenskap* 8/1996 at reprografi er foretatt av Søborg Repro A/S København, mens trykkingen er skjedd hos Johler Druck, Neumünster og Kerteminde Tryk, Odense. De tyske medvirkere kan kanskje påberope seg at de ikke forstår norsk, og at de derfor er i faktisk villfarelse med hensyn til eventuelle straffbare utsagn – men det ville ikke gjelde i forhold til bilder.

¹³⁰ Jfr Rt 1994:675.

8. En lov om informasjonstjenester rettet til allmennheten?

8.1 Konesjon for kringkasting

Etter diskusjonen ovenfor er det naturlig å vurdere en opphevelse av konsesjonsordning for kringkasting slik den fremstår i dagens lovgivning. Dette kan gjøres ved at man nok en gang modifierer kringkastingsbegrepet slik at det bare omfatter informasjonstjenester rettet mot allmennheten ved hjelp av radiobølger. Et slikt inngrep i definisjonen i kringkastingsloven § 1 ville i praksis bli nokså beskjedent:

Med kringkasting menes utsending av tale, musikk, bilder og liknende med radiobølger ~~eller over tråd~~, ment til å mottas direkte av allmennheten.

Kringkasting ville da bli en betegnelse for én type informasjonstjenester rettet mot allmennheten kvalifisert ved teknologi. I den nedenfor skisserte loven om informasjonstjenester rettet mot allmennheten vil kringkasting være en av flere typer tjenester. Begrunnelsen til å beholde den teknologispesifikke kategorien vil være at det er nødvendig å opprettholde en frekvensadministrasjon, også om man i fremtiden går over til digitale etersendinger.

Det ville da være behov for en regulering av frekvensadministrasjonen. En generell regulering er gitt i telekommunikasjonsloven kap 5, jfr særlig § 5-2:

§5-2. Frekvenstildeling

Telemyndigheten tildeler frekvenser til radiovirksomhet innenfor rammen av faktisk eller planlagt bruk av frekvenser. Det kan tas

hensyn til fremtidige frekvensbehov. Telemyndigheten kan gi forskrifter om frekvenstildeling.

Etter kringkastingsloven § 2-1, 2.ledd gir Kulturdepartementet konsesjon til å drive kringkasting og nærkringkasting. Dette vil si at man innenfor de frekvenser som er avsatt for formålet i ett område, tildeler konsesjoner for kringkastingsvirksomhet, konsesjoner som baserer seg på et forholdsvis bredt skjønn hvor også kulturpolitiske argumenter spiller inn.¹³¹

Begrunnelsen for en frekvensfordeling er at frekvensene er et knapt gode som må forvaltes. Det er intet i veien for å opprettholde den etablerte frekvensadministrasjon ved at telemyndigheten tildeler frekvenser til kringkastingsformål i ulike distrikt, mens Kulturdepartementet foretar en sendetidsfordeling etter søknad hvor man legger til grunn kulturpolitiske vurderinger. Sendetidsfordelingen kan knapt basere seg bare på rent tekniske kriterier ettersom den tekniske begrunnelsen ikke rekker lenger enn til å avsette et bestemt antall frekvenser. Hva disse frekvensene skal brukes til, følger ikke av den tekniske vurderingen. Riktignok kan det være føringer, f eks i internasjonale avtaler, for hvilke frekvenser som skal avsettes til kringkastingsformål i motsetning til andre formål som også krever frekvenskapasitet, men dette fører ikke spesielt lengre mot en sendetidsfordeling. Derfor synes det naturlig at Kulturdepartementet fortsatt foretar en sendetidsfordeling basert på kulturpolitiske vurderinger hvor bl a hensynet til ytringsfrihet taler for at man sikrer mangfold i typer av sendinger mv.

8.2 Konsesjon for kabelnett

Etter telekommunikasjonsloven § 2-1, 1.ledd gjelder det en generell konsesjonsplikt for å anlegge offentlige telenett.

¹³¹

Jfr Marianne Rytter Evensen *Sendetidsfordeling i nærradio*, CompLex 6/93, Tano, Oslo 1993.

§ 2-1. Konesjonspliktig telenett og bruk av telenett

Ingen kan uten tillatelse av Kongen anlegge, inneha eller drive offentlig telenett.

Ingen kan uten tillatelse av Kongen gjøre et lukket telenett tilgjengelig for andre, herunder tilby leid samband, eller utnytte kringkastingsnett til teletjenester. Telemyndigheten kan gi forskrifter om etablering og drift av konesjonspliktige telenett, herunder om fritak for konesjonsplikt.

Til nå har dette vært forbeholdt Telenor, med unntak av visse "sekundære nett", som f eks de telenett som er anlagt av NSB, Statsnett (i tilknytning til overføringsnettet for elektrisk kraft), Forsvaret og private nett. Det er kjent at disse sekundære nett vil liberaliseres fra 1.10.1996, dvs at de vil kunne benyttes til andre teletjenester enn hittil. Det er også kjent at fra 1.1.1998 vil Telenors monopol falle bort, og andre vil kunne få konesjon til å anlegge offentlige "primære" telenett.

En type telenett vil være det som telekommunikasjonsloven § 1-6, 1.ledd *litra l* kaller kringkastingsnett:

§ 1-6

...

l) kringkastingsnett: telenett som bare nyttes til kringkastingsformål. Dette omfatter landsdekkende eller geografisk avgrenset radionett og overføringsnett for kringkasting

Som man ser, er kringkastingsnett, herunder et kabelnett for videresending av kringkasting, et telenett. Det kreves samtykke av Telemyndigheten (Kongen) for å anlegge et slikt nett, og dessuten samtykke fra Telemyndigheten for å benytte et slikt nett til teletjenester, som etter § 1-6 *litra f* er "tilbud i næringsøyemed om formidling av telekommunikasjon helt eller delvis ved hjelp av overføring i telenett, som ikke er kringkasting". Det kreves altså *ikke* tillatelse av Telemyndigheten for å benytte slike sekundære nett til

kringkasting i dagens betydning av begrepet – kringkasting er pr definisjon ikke en teletjeneste, jfr telekommunikasjonsloven § 2-1, 2.ledd. Men naturlig nok skal Telemetryndighetene ha kontroll av teknisk karakter også med slike nett, dette fremgår av telekommunikasjonsloven § 6-5 om godkjenning av overføringsnett for kringkasting, og telekommunikasjonsloven § 6-6 om godkjenning av installatør og reparatør for telenett, herunder overføringsnett for kringkasting,

I tillegg til godkjenning fra Telemetryndigheten, må man etter kringkastingsloven § 2-2 ha en tillatelse av Kulturdepartementet til etablere anlegg for kringkasting eller videresending av kringkasting:

§2-2. Anlegg for kringkasting og videresending av kringkasting
Opprettelse eller drift av anlegg for kringkasting eller nærkringkasting eller videresending av kringkasting eller nærkringkasting krever konsesjon fra departementet eller den departementet bestemmer.

Dette er på en måte en følge av den logikk dagens system danner. Samtidig og uendret viderefremidling av kringkasting er i seg selv kringkasting, men er unntatt fra konsesjon. Imidlertid krever det konsesjon fra Kulturdepartementet å etablere et nett for slik viderefremidling i tillegg til den tillatelse man får fra Telemetryndigheten.

På bakgrunn av den diskusjon av hvordan ulike tjenester i nett konvergerer slik at det er vanskelig å opprettholde det konvensjonelle kringkastingsbegrep, er det naturlig å foreslå at man opphever særreguleringen av de sekundære telenett som kringkastingsnettene representerer. Man må innse at disse nettene vil bli bruk til annet enn konvensjonell kringkasting, det er f eks nærliggende at de vil tilby rask adgang til Internet, og at de vil bli tatt i bruk for telefoni innen tettsteder. Samtidig varsler Telenors forsøksvirksomhet med videogram på forespørsel gjennom nettet for taletelefoni at tjenester som ligger svært nær dagens kringkastingstjenester vil bli tilbudt gjennom dette nettet.

Ved å endre definisjonen av kringkasting ved å reserve det for etersendte tjenester, vil samtidig selve begrepet "kringkastingsnett" miste sin betydning. Dette vil alle være nett for kabelsendte informasjonstjenester rettet til allmennheten. Det foreslås altså at slike sendinger ikke er konsesjonsbettinget. Men man beholder reguleringen i telekommunikasjonsloven, som vil gjøre etablering av slike telenett avhengig av samtykke på lik linje med andre telenett, og som vil gi Telemetryndigheten kompetanse til å kontrollere den tekniske kvaliteten på slike nett. Telemetryndighet vil dessuten også håndheve krav til funksjonelt samvirke, samtrafikk mv.

Dette synes å forenkle forholdet mellom telekommunikasjons- og kringkastingsloven, og styrke det prinsipp som fremgår av telekommunikasjonsloven § 1-1, 1.ledd, 2.pkt:

Loven gjelder ikke for programvirksomhet i kringkasting eller videresending av program i overføringsnett for kringkasting.

Dette prinsipp burde kanskje generaliseres slik at det ble klart at telekommunikasjonsloven overhodet ikke gjaldt innholdssiden i noen informasjonstjeneste:

Loven gjelder ikke for programvirksomhet i kringkasting, eller den redaksjonell utforming av en informasjonstjeneste som retter seg til allmennheten gjennom telenett, eller andre innholdsmessige sider ved slike tjenester.

8.3 Informasjonstjenester som retter seg til allmennheten

Forslaget er altså at loven omfatter enhver informasjonstjeneste som retter seg til allmennheten. I denne skissen må mange detaljer naturligvis ligge, men det synes likevel som om man ikke kan la reguleringen uten videre knytte seg til et så generelt begrep, om ikke annet fordi det blir et for sterkt brudd med tradisjonene. Man kan derfor tenke seg at det vil være nærliggende å definere eller

karakterisere noen typer av informasjonstjenester. Nedenfor følger et første forslag til en slik kategorisering:

Kringkasting. Dette vil være en informasjonstjeneste som retter seg til allmennheten formidlet ved radiobølger, jfr ovenfor pkt 8.1.

Synkron informasjonstjeneste. Dette vil være en informasjonstjeneste som skjer i sanntid, og hvor man på samme måte som ved konvensjonell kringkasting forutsetter at mottager må følge med i et kontinuerlig programtilbud. Derfor vil eksempler på synkrone informasjonstjenester være en "kabeljernsynskanal", denne er ikke kringkasting etter den foreslåtte definisjon fordi den ikke er etersendt, men den er en synkron tjeneste. Det samme gjelder alle de andre eksisterende tilbud i kabelnett. På samme måte vil "near video on demand" være synkrone tjenester – dette er tjenester som startes med korte intervaller, f eks en nyhetstjeneste som tillates startet med fem minutters intervaller, men som da løper synkront. Årsaken til at denne kategorien er nødvendig, vil være at kvantumsrelaterte begrensninger i reklame mv naturlig kommer til anvendelse for synkrone informasjonstjenester.

Videreformidling av kringkasting eller synkron informasjonstjeneste. Dette fanger opp dagens regulering av videreformidling av kringkasting, og det kan være behov for særskilte bestemmelser som regulerer de tradisjonelle kabelnetts tilbud, ikke minst utfra et forbrukerperspektiv.

Trykt skrift. Dette bør kunne være en aktuell kategori med den definisjon som er foreslått av straffelovkommisjonen.¹³²

Blad eller tidsskrift. Dette er den delkategori av trykt skrift som det i dag er knyttet strafferettslig redaktøransvar til, og bør derfor vurderes opprettholdt.

¹³² NOU 1992:23 *Ny straffelov - alminnelige bestemmelser - Straffelovkommisjonens delutredning V*, Oslo 1992.

Datamaskinbasert informasjonstjeneste. Dette vil være en tjeneste karakterisert ved at den ikke bare er digital, men datamaskinbasert – det karakteristiske vil da være at tjenesten er asynkron, og at den typisk vil være interaktiv.

Audiotex eller teletorgtjeneste. Dette vil være en tjeneste karakterisert ved at den leveres gjennom nettet for taletelefoni og sluttbrukerutstyr for taletelefoni. Tjenesten er ikke diskutert nærmere i dette notatet, og det er derfor ikke analysert i hvilken grad den er mediespesifikk. I praksis er det i dag et separat marked for slike tjenester. Det finnes også et eget regelverk for slike tjenester, og det vil i det minste være naturlig å forankre dette regelverket i en lov om informasjonstjenester rettet mot allmennheten.

Videotex. Dette er tjenester i liket med det franske Minitel eller det tyske Bildschirmtext, i Norge gjerne omtalt som Teledata, men som aldri har fått ordentlig fotfeste. Det synes ikke som om det er behov for å opprettholde denne som en egen kategori, den kan vel best oppfattes som en avart av datamaskinbaserte informasjonstjenester.

Som allerede understreket, vil det sikkert være typer av tjenester som ikke har fått plass i denne oppregningen. Poenget er ikke at oppregningen skal være mest mulig omfattende, men at all de kategorier av informasjonstjenester rettet til allmennheten som det er naturlig å regulere, får sin plass og sin karakteristikk, om ikke sin definisjon, slik at man kan knytte reguleringen til den karakteriserte termen.

8.4 Kringkastingsloven

Selv om det foreslås at kringkastingsbegrepet skal begrenses til primært etersendte tjenester, vil det være behov for en kringkastingslov.

Begrensningen av kringkasting til etersendinger skulle ikke stride mot internasjonale forpliktelser. Vi har ovenfor sett at visse

internasjonale forpliktelser forutsetter at kringkasting er begrenset til etersendinger, eventuelt kabelsendinger som skjer samtidig med etersendingene. Ved å unnta primære kabelsendinger fra kringkastingsbegrepet sammen med videresending av kringkasting i nett, synes det ikke som om dette vil skape problemer i forhold til traktatfestede forpliktelser, selv om dette åpenbart må etterprøves i detalj, f eks i forhold til satellittdirektivet.

Kringkastingsloven vil ikke miste sin funksjon. Kort kommenteres de endringer man kan tenke seg stikkordmessig nedenfor:

- *Kap 1 - Definisjoner, virkefelt.* Må beholdes, men med endret innhold på grunn av avvikende definisjon av kringkasting.
- *Kap 2 - Generelle bestemmelser.* Denne må beholdes, men vil få et endret innhold fordi konsesjonsplikt for både informasjonstjenester rettet til allmennheten i kabelnett foreslås opphevet, og konsesjon for kabelnett foreslås overført til telekommunikasjonsloven. Det finnes imidlertid en rekke bestemmelser her som må nærmere vurderes om hvorvidt skal knyttes til det foreslåtte kringkastingsbegrep eller mer generelt til informasjonstjenester rettet mot allmennheten – typisk § 2-4 “Melding fra statsmyndigheter m.v.” Hvis man ønsker generalisering, vil overføring til den foreslåtte lov være naturlig.
- *Kap 3 - Reklame, sponsing.* Dette foreslås overført til lov om informasjonstjenester rettet til allmennheten.
- *Kap 4 - Videresending i kabelnett.* Det er tvilsomt om dette kapittelet vil være nødvendig. Prinsipper som fremgår av kringkastingsloven § 4-3 “Plikt til videresending” mv må vurderes generalisert. Ellers finnes det visse forbrukerrettslige prinsipper (f eks kringkastingsloven § 4-4 om “[v]alg av kringkastingsendinger”) man bør vurdere hvordan skal plasseres inn i en revidert struktur. Enkelte av kapittelets bestemmelser bør gå inn i en generell lov som gir Statens medietilsyn kompetanse til å forby visse tilbud eller virksomheter.

- *Kap 5 - Klage over kringkastingsprogram.* Dette kapittelet er kandidat for en generalisering for klage over informasjonstjeneste rettet til allmennheten. Man ser her en åpenbar kobling mot andre klageorganer som f eks Pressens faglige utvalg, og kanskje også forbrukermyndigheter.
- *Kap 6 - Norsk rikskringkasting.* Dette kapittelet beholdes naturlig i en lov om kringkasting (eller det kapittel eller den del av en mer generell lov som omhandler kringkasting i snever forstand).
- *Kap 7 - Kringkastingsrådet.* Slik det er i dag, er kringkastingsrådet og distriktsprogramrådene begrenset til Norsk rikskringkastings virksomhet. Det synes derfor at dette kapittelet hører sammen med de bestemmelsene som ellers gjelder Norsk rikskringkasting.
- *Kap 8 - Omsetning av materiell, avgifter, inndrivning mv.* Dette kapittelet hører avgjort ikke hjemme i en generell lov om informasjonstjenester rettet til allmennheten. Ønsker man å integrere de bestemmelser som angår Norsk rikskringkasting i en slik lov, må man vurdere å skille av disse mer fiskalrettslige bestemmelsene i en egen lov, eller plassere dem i sammenheng med andre avgiftsrettslige bestemmelser – muligens i forbindelse med bestemmelsene om kassetavgift (lov 1981:69).
- *Kap 9 - Ulovlig kringkasting fra skip og fly i internasjonalt område mv.* Disse bestemmelsene hører også hjemme i en annen sammenheng enn en generell lov om informasjonstjenester rettet til allmennheten. De kan kanskje innpasses i telekommunikasjonsloven, ettersom det ikke uten videre er klart at de internasjonale forpliktelsene angår "kringkasting" slik kringkastingsloven definerer det – i alle fall er det litt spesielt å tenke seg kringkasting over kabel fra skip eller fly.
- *Kap 10 - Straff mv.* Dette er bestemmelser som må plasseres inn i den sammenheng pliktnormene forekommer.

Denne svært rudimentære gjennomgangen viser at ikke alle bestemmelsene i kringkastingsloven vil bli absorbert av en eventuell ny generell lov om informasjonstjenester rettet til allmennheten. Det vil være et hensiktsmessighetsspørsmål om man søker å føre så mange av kringkastingslovens bestemmelser som mulig over i et eget kapittel eller en egen del av en eventuell ny lov, eller om man vil opprettholde en egen kringkastingsloven for enkelte særspørsmål.

8.5 Skisse av en mulig lovstruktur

Loven skal altså gjelde for informasjonstjenester rettet til allmennheten. Enkelte bestemmelser kan knyttes til dette generelle begrepet, mens andre vil måtte knyttes til særlige informasjonstjenester. En svært tentativ struktur kan kanskje skisseres, fortrinnsvis for at den skal kunne tjene som grunnlag for debatt og utvikling. Utenfor holdes spørsmålet om hvilke deler av kringkastingsloven som fortsatt bør reguleres av en særlovgivning, jfr slutten av direkte ovenstående avsnitt.

Strukturen kunne da være:

- *Kap 1 - Formål og definisjoner.* Formålsangivelsen kunne angi ambisjonen om lik behandling av alle informasjonstjenester uavhengig av media. I tillegg kunne man da definere (eller kanskje mer realistisk: karakterisere) de ulike typene av informasjonstjenester.
- *Kap 2 - Ansvar.* I dette kapitlet kunne man angi de mediespesifikke bestemmelsene for redaktøransvar. Det er flere avveininger å ta i så måte. Man kan flytte kapitlet om ansvar for ytringer i trykt skrift fra straffeloven, det kunne kanskje være hensiktsmessig slik at man fikk en sammenhengende regulering av det objektive straffeansvaret for informasjonstjenester rettet til allmennheten. Naturligvis kunne man også flytte skadeserstatningsloven § 3-6 for så vidt gjelder slike tjenester, men her må man veie dette opp mot den naturlige

sammenhengen som skadeserstatningsloven danner for sivilrettslige erstatningsbestemmelser. Det kan derfor være at man skal nøye seg med en revisjon av denne bestemmelsen, og beholde den i skadeserstatningsloven.

- *Kap 3 - Reklame.* I dette kapittel fikk man søke å gi materielle regler for reklame i informasjonstjenester. For synkrone tjenester vil man kunne beholde de kvantitetsmessige kriteriene. For andre media får man søke å omforme kriteriene slik at de verner barn og unge på en hensiktsmessig måte, og at skillet mellom redaksjonelt materiale og reklame blir opprettholdt og presisert.
- *Kap 4 - Audiotex.* Det vil være naturlig at man regulerer teletorgtjenester i denne loven, og gir forskriftshjemmel for nærmere regulering i tråd med dagens system. Hvis man skal skille klarere mellom telekommunikasjonsrettslige og informasjonsrettslige aspekter, er det nokså åpenbart at innholdsreguleringen av teletorgtjenestene, og kontrollen med disse, hører inn under Kulturdepartementet. Samtidig bør samordning mellom Teletorgrådet og Statens mediatilsyn vurderes.
- *Kap 5 - Eierskap.* Om man ønsker å ha bestemmelser om eierskap, bør disse også angis som materielle regler for alle former for virksomheter som tilbyr informasjonstjenester rettet til allmennheten.
- *Kap 6 - Tilsyn.* Motstykket til en konsesjonsordning er et tilsynsorgan med sterk kompetanse. Tilsynsorganet må kunne ha mulighet til å forby informasjonstjenester eller elementer i disse. Forholdet til forbrukermyndigheter og personvernmyndigheter bør vurderes.
- *Kap 7 - Interlegale aspekter.* Lite er sagt i dette notatet om interlegale aspekter. Men det vil være åpenbart at informasjonstjenester rettet til allmennheten kan originere fra et territorium utenfor norsk jurisdiksjon. Selv om dette notatet ikke sier noe spesielt om jurisdiksjon og lovvalg, er dette problemer

som krever en løsning. Kanskje er de ennå ikke modne for å bli løst i lovgivning, men spørsmålet bør i alle fall indikeres.

- *Kap 8 - Sanksjoner.* Det bør være sanksjoner for brudd på de materielle bestemmelsene. Kapittelet om ansvar vil inneholde sanksjoner i seg selv. Men loven bør også inneholde et repertoar av sanksjoner som Tilsynsorganet kan aktivisere. Disse sanksjonene må kunne variere fra advarsel over avgifter, reklamefrie perioder til forbud mot tjenester av ulike kategorier.

En slik skisse lages nokså bevisst de begrensninger man har om forholdene innenfor de forskjellige områdene. Men den kan likevel kanskje representere en oppsummering av denne diskusjonen av digital kringkasting, som har gjort det så klart hvordan ulike informasjonstjenester konvergerer i de datamaskinbaserte nettverk som i dag tilbys allmennheten.

Tidligere utgitt i skriftserien CompLex

Alle heftene i skriftserien CompLex kan kjøpes hos, eventuelt bestilles fra Akademika (se kupongen bakerst). De kan også kjøpes fra Norsk forening for jus og edb, Postboks 6702, St. Olavsplass, 0130 Oslo, telefon 22 41 54 50. Her kan man også tegne abonnement eller abonnere på «vaskesedler» som gir en kort omtale av hver rapport etterhvert som de kommer ut, og som inneholder bestillingsseddel. Abonnement på «vaskesedler» er gratis.

Listen nedenfor inneholder de siste 5 års publikasjoner. En komplett liste over CompLex utgivelser kan fås ved henvendelse til Institutt for rettsinformatikk.

CompLex 1/92 Beate Hasseltvedt Avskrivninger av mikrodatamaskiner med tilbehør – en nordisk studie TERESA (87)	138 kr
CompLex 2/92 Nils Kr. Einstabland Kringkastingsbegrepet TERESA (78)	208 kr
CompLex 3/92 Maria Strøm Rettskilderegistre i Helsedirektoratet NORIS (94) I & II	228 kr
CompLex 4/92 Ditlev Schwanenflügel Softwarepatentet – Imaterialrettens enfant terrible En redegørelse for patenteringen af softwarerelaterede opfinnelser i amerikansk og europæisk ret	158 kr
CompLex 5/92 Lars Borchgrevink Grindal Abonnementskontrakter for kabelfjernsyn TERESA (78 II)	248 kr

CompLex 6/92 Rolf Riisnæs Implementing EDI – a proposal for regulatory form	118 kr
CompLex 7/92 Morten S. Hagedal Deponering av kildekode «escrow»-klausuler TERESA (79)	128 kr
CompLex 8/92 Ola-Kristian Hoff EDB i juridisk undervisning – med en reiserapport fra England og USA	228 kr
CompLex 9/92 Jon Bing og Dag Elgesem Universitetens ansvar for bruk av datanett TERESA (94)	198 kr
CompLex 10/92 Andreas Galtung Rettslige sider ved teletorg	148 kr
CompLex 1/93 Giovanni Sartor Artificial Intelligence and Law Legal Philosophy and Legal Theory	148 kr
CompLex 2/93 Connie Smidt Informasjonsansvaret Erstatningsansvar for informasjonstjenester, særlig ved databaseydelser	138 kr
CompLex 3/93 Ingvild Hanssen-Bauer Personvern i digitale telenett	178 kr
CompLex 4/93 Joachim Benno Consumers Purchases through Telecommunications in Europe – application of private international law to cross-border contractual disputes	198 kr

CompLex 5/93 Morten S. Hagedal Four essays on: Computers and Information Technology Law	218 kr
CompLex 6/93 Marianne Rytter Evensen Sendetidsfordeling i nærradio MERETE (3) III	148 kr
CompLex 7/93 Richard Susskind Essays on Law and Artificial Intelligence	158 kr
CompLex 1/94 Andrew J. I. Jones & March Sergot (editors) Deon'94 Second International Workshop on Deontic Logic in Computer Science	358 kr
CompLex 2/94 Beate Jacobsen Film og videogramrett TERESA (60)	318 kr
CompLex 3/94 Rolf Risnæs Elektronisk datautveksling i tollforvaltningen – Rettslige spørsmål knyttet til TVINN	225 kr
CompLex 4/94 Mari Bø Haugstad Sykepenger og personvern – Noen problemstillinger knyttet til behandlingen av sykepenger i Infotrygd	148 kr
CompLex 5/94 Mads Andenæs, Rolf Høyer og Nils Risvand EØS, medier og offentlighet TERESA (103)	148 kr
CompLex 6/94 Jon Bing Offentlige informasjonstjenester: Rettslige aspekter	148 kr

CompLex 7/94 Nils Eivind Risvand Satellittfjernsyn og norsk rett. MERETE (3) IV	138 kr
CompLex 8/94 Beate Jacobsen (red.) Videogram på forespørsel. MERETE (14) IV	158 kr
CompLex 9/94 Bjørn Bjerke «Reverse engineering» av datamaskinprogrammer. TERESA (92) IV	198 kr
CompLex 10/94 Gjert Melsom Skattemessig behandling av utgifter til anskaffelse av datamaskinprogrammer TERESA (75)	198 kr
CompLex 1/95 Jon Bing Rettslige konsekvenser av digitalisering: Rettighetsadministrasjon og redaktøransvar i digitale nett	368 kr
CompLex 2/95 Sverre Sandvik Rettslige spørsmål i forbindelse med utvikling og bruk av standarder innen telekommunikasjon	178 kr
CompLex 3/95 Tina Smith Legal Expert Systems: Discussion of Theoretical Assumptions	278 kr
CompLex 4/95 Ole Tokvam Personvern og straffecansvar – Straffelovens § 390	198 kr
CompLex 5/95 Johs. Andenæs Juridisk utredning om filmen «To mistenkelige personer»	138 kr
CompLex 6/95 Jon Bing and Dag Wiese Schartum Public Administration and Information Technology	348 kr

CompLex 7/95 Vittorio Frosini Law and liberty in the Computer Age	158 kr
ComLex 1/96 Knut-Magnar Aanestad og Tormod S. Johansen Innsynsrett i elektronisk post i offentlig forvaltning	218 kr
CompLex 2/96 Stephen Saxby Public Policy and Legal Regulation of the information Market in the Digital Network Environment	238 kr
CompLex 3/96 Ellen Lange Opplysning på spill? Opplysning, motivasjon, interaktivitet og dataprogrammet Human Quest I	218 kr
CompLex 4/96 Eva I. E. Jarbekk Personvern og overføring av personopplysninger til utlandet	198 kr
CompLex 5/96 Henning Jakhelln Fjernerarbeid Noen sentrale rettsspørsmål ved nyere former for hjemmearbeid og arbeid utenfor arbeidsgivers øvrige virksomhet	235 kr
CompLex 6/96 Andreas Mitrakas A legal Advisory system Concerning Electronic Data Interchange within the European Community	128 kr
CompLex 7/96 Jon Bing og Ole E. Tokvam Elektronisk publisering: Utvalgte rettslige aspekter – Rapport på oppdrag av Grafiske bedrifters landsforening	186 kr
CompLex 8/96 Finn-Øyvind Langfjell Fjernsynsovervåking og personvern	138 kr

<p>CompLex 1/97 Therese Steen Eksemplarframstilling av litterære verk til privat bruk</p>	158 kr
<p>CompLex 2/97 Camilla Sivesund Tokvam Offentlige anskaffelser av informasjonsteknologi</p>	175 kr
<p>CompLex 3/97 Eiliv Berge Madssen Rettslige spørsmål i tilknytning til oppgaveregisteret</p>	170 kr
<p>CompLex 4/97 Halvor Manshaus Private pengespill på Internett</p>	160 kr
<p>CompLex 5/97 Christer Krogh Normative Structures in Natural Artificial Systems</p>	255 kr

COMPLEX

Bestillingskupong

Ja takk, vi bestiller herved følgende eks.
av COMPLEX:

.....eks. av nr..... à kr

.....eks. av nr..... à kr

.....eks. av nr..... à kr

.....eks. av nr..... à kr

Av fremtidige COMPLEX utgivelser (se omtale foregående sider)
bestilles herved:

.....eks. av nr..... à kr

.....eks. av nr..... à kr

Navn:.....

Firma:.....

Adresse:.....

Postnr./sted:.....

Kupongen sendes til:

Akademika
INTERNASJONAL FAGBOERHANDEL

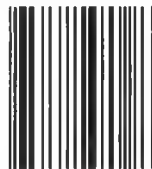
Karl Johansgt. 47
0162 Oslo 1

Utredningen gir et innblikk i den utvikling som kalles *konvergens media*. Mens det til nå har vært vanlig å regulere ulike medier som «kringkasting», «film», «trykt skrift» osv, samles informasjonstjenestene disse i multimediauttrykk, hvor Internets tjeneste kjent som «Wide Web» er hovedeksponenten. Den utfordring som utvikler seg skaper for gjeldende regulering av media, er hovedproblemet i denne utredningen. Likevel er utgangspunktet tradisjonell kringkasting og reguleringen av denne. Tradisjonell kringkasting er i ferd med å bli digital kringkasting, noe som beforder konvergensen mellom de to.

Utredningen munner ut i et forslag om en omlegging av gjeldende regulering ved å gi en generell lov om «informasjonstjenester av allmennhetens karakter», en avvikling av materiell regulering i tradisjonell kringkasting, men opprettholdes av lovregulering av organisasjon av kringkastingsforetak og administrasjon av frekvensspektrumet. Dette vil også implisere en avskaffelse av konsesjon for kringkasting, mens knappheten på frekvenser i radiospektrumet vil begrunne rettholdelse av administrasjon ved konsesjoner for utnyttelse av ressursen.

ISBN 82-518-

9 788251 8

Tano Aschehoug